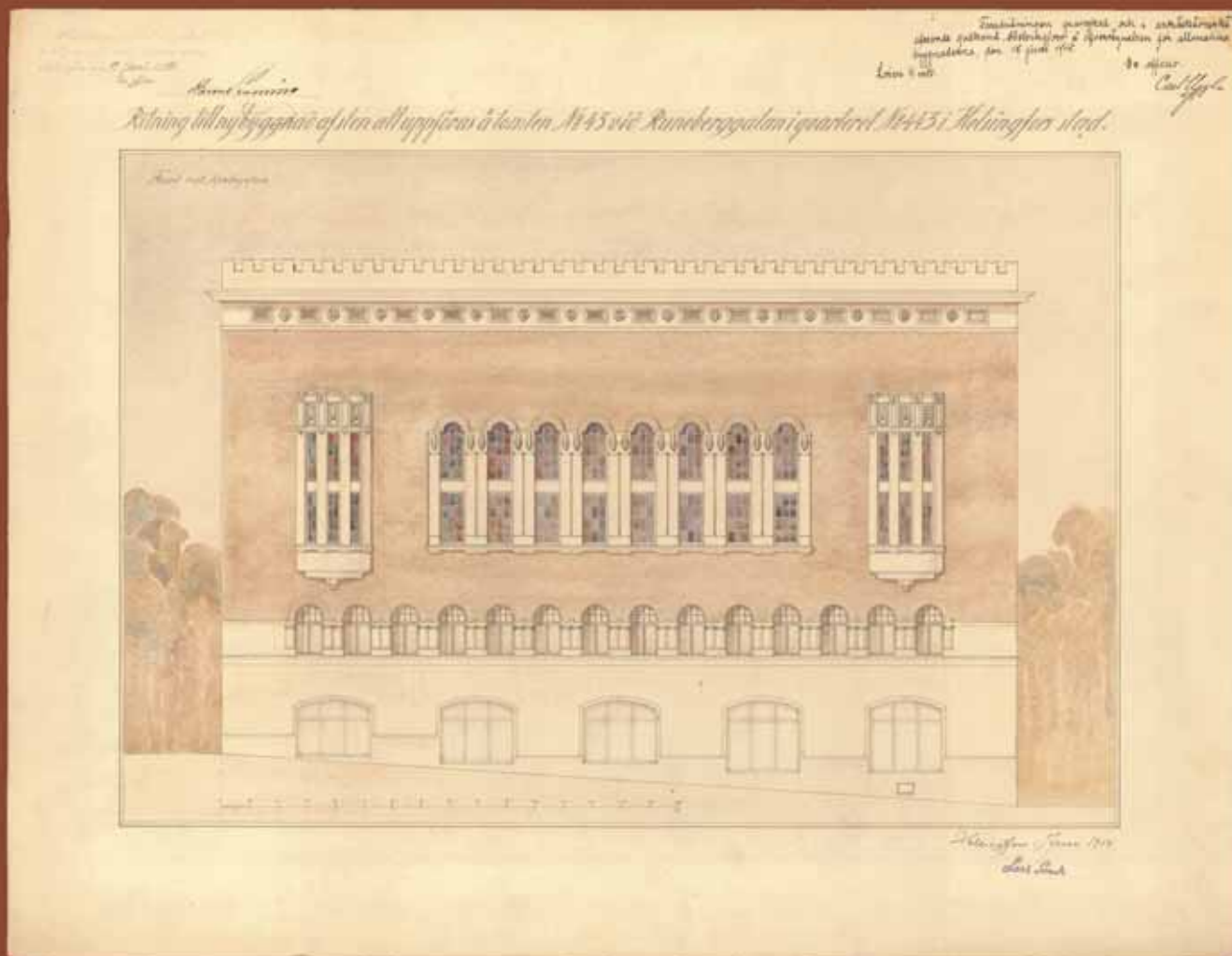

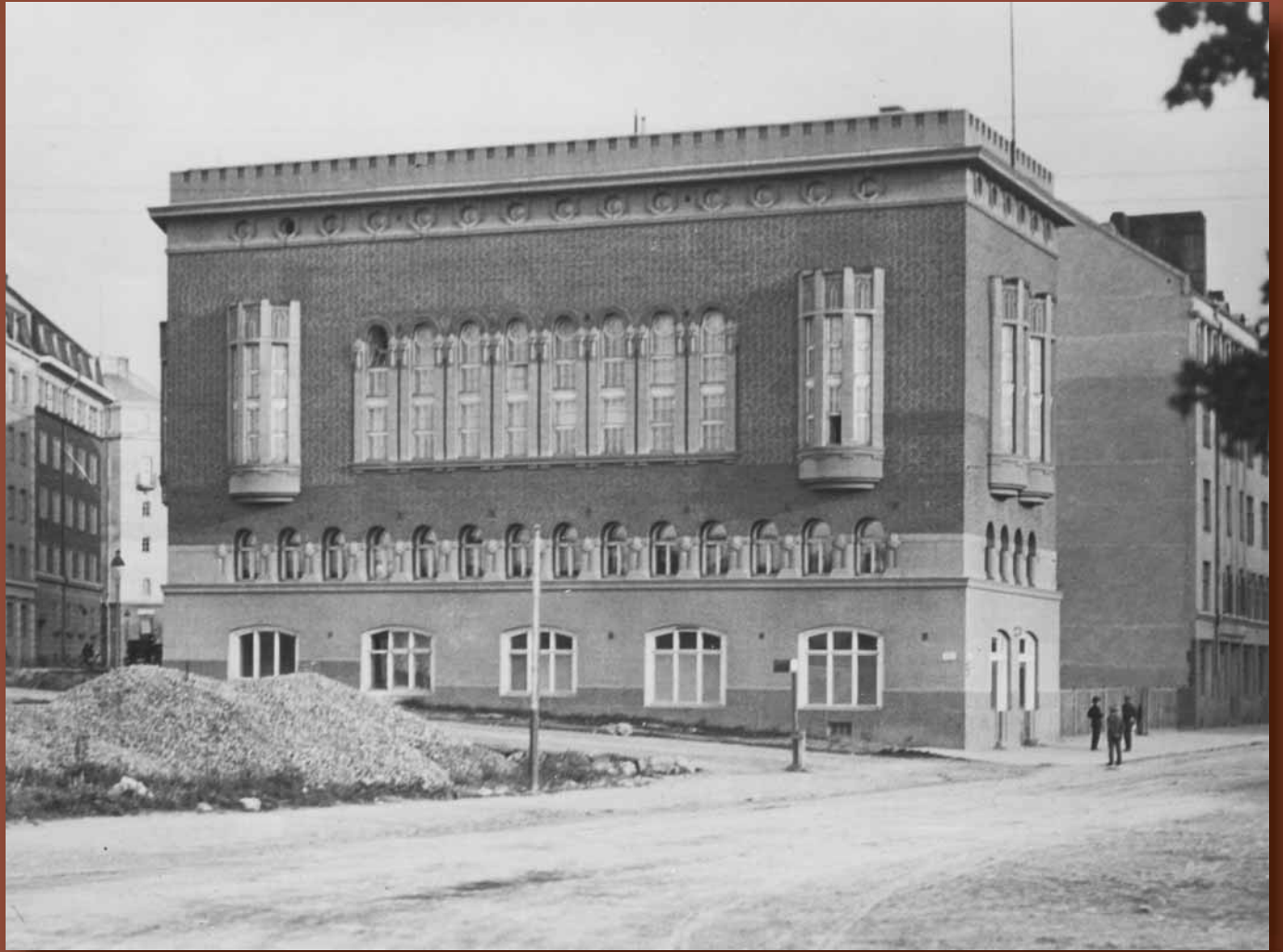
TEKNIKKAA JA TARINOITA RUNEBERGINKADULLA

Töölön puhelinkeskusrakennus 1915–2008

MERJA KIHL

ARI MONONEN

TEKNIKKAA JA TARINOITA
RUNEBERGINKADULLA

Töölön puhelinkeskusrakennus
1915–2008

Merja Kihl
Ari Mononen

ALKUSANAT

Vuonna 1915 Helsingin Etu-Töölössä valmistui kortteliin 443 tontille n:o 43 kapea ja muutenkin erikoisen näköinen punatiilirakennus. Se oli arkkitehti Lars Sonckin käsialaa.

Talon rakennutti silloinen Helsingin Puhelin/Helsingfors Telefon. Rakennuksella oli kolme osoitetta: Runeberginkatu 43, Oksasenkatu 10 ja Apollonkatu 20. Naapuritontille oli pari vuotta aiemmin valmistunut koko korttelin ensimmäinen rakennus Runeberginkatu 41:een.

Sonckin piirtämään taloon oli tarkoitus tulla Töölön käsivälitteinen puhelinkeskus. Ensimmäinen maailmansota kuitenkin muutti kuvioita: Runeberginkatu 43:n talosta tulikin Suomen ja samalla Pohjoismaiden ensimmäinen automaattinen puhelinkeskus vuonna 1922. Se vihittiin 1. heinäkuuta. Jo kolme päivää myöhemmin ensimmäiset 115 töölöläistilaa oli liitetty automaattikeskukseen.

Alunperin nelikerroksiseksi rakennettu talo muutettiin viisikerroksiseksi vuotta myöhemmin. Automaattikeskuksessa ei tarvittu yhtä korkeita kerroksia kuin käsivälitteisissä puhelinkeskuksissa, joten uusia tiloja saatiin välipohjia lisäämällä.

Taloa laajennettiin kahdessa vaiheessa, jotta puhelinyhdistys sai lisää tilaa keskuksille sekä työsuhdeasuntoja joillekin työntekijöilleen.

Oksasenkadun lisäsiipi valmistui 1929. Tuolloin talosta ulkoneva kaareva porrashuone jäi lisärakennuksen sisäpuolelle. Uudisrakennuksen yläkerroksiin tuli asuinhuoneistoja. Sen pohjakerroksessa oli alkuaikoina muun muassa pesutupa, mutta sittemmin tilat muutettiin puhelinyhdistyksen henkilöstöruokalaksi. Se toimi talossa 2000-luvun alkuun.

Runeberginkadulle pystytettiin lisäsiipi 1938. Tällöin talo laajeni Runeberginkatu 41:n palomuurin saakka. Tähän laajennukseen Lars Sonck oli ilmeisesti varautunut jo ensimmäistä rakennusvaihetta suunniteltaessa, sillä laajennusosan vastainen seinä oli jätetty ikkunattomaksi.

Nykyisin, lähes sata vuotta valmistumisensa jälkeen, Töölön puhelinkeskusrakennus on historiallisesti arvokas suojeltu rakennus – mutta samalla toimiva ja nykyajan vaatimuksia vastaavaksi saneerattu liike- ja asuinrakennus. Omistajakin on vaihtunut: nykyään Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne -niminen säätiö omistaa talosta 70 prosenttia ja Elisa Oyj 30 prosenttia.

Talon puhelinteknisestä historiasta muistuttavat vielä Puhelinmuseo rakennuksen toisessa kerroksessa sekä Töölön nykyinen puhelinkeskus pohjakerroksessa Runeberginkadun puoleisella sivulla. Tekniikan kehityksen myötä yli 23 000 tilaajan keskus, joka aiemmin oli vallannut useita kerroksia talosta, mahtuu nyt yhteen saliin. Sen yhteyteen on sijoitettu myös GSM-matkapuhelinkeskus, jonka kaksi tukiasema-antennia näkyvät talon katolla.

Ennen kuin tähän asti päästiin, talossa – ja talolle – oli kuitenkin ehtinyt tapahtua paljon kaikenlaista.

Haluamme kiittää kaikkia, jotka kertoivat meille talon tarinoita. Kiitämme erityisesti isännöitsijä Peter Estlanderia sekä Suomen Kiinteistölehdessä päätoimittajaa Asko Sirkiää.

Merja Kihl Ari Mononen

Sisällysluettelo

ALKUSANAT	5	Kiisteltyä F-järjestelmää kokeiltiin	
PUHELINTEKNIIKAN EDELLÄKÄVIJÖITÄ	8	Töölön keskuksessa	28
Puhelinlaitos Helsinkiin 1882	8	Töölön keskuksen toinen lisäsiipi	29
Puhelimia uusille alueille	8	Ajoluiska autohalliin	29
Pitkät puhelinjohdot alkoivat käydä kalliiksi	10	KUN SOTA PYRKI SISÄÄN	
Puhelinkeskushankkeita Töölössä ja Kalliossa	10	KAIKISTA IKKUNOISTA	31
ARKKITEHTI LARS SONCK		Tärkeitä yhteyksiä pyrittiin suojaamaan	31
– tunnontarkka uurastaja ja herrasmiesveijari	11	Puhelinliikenne jatkui talvisodan aikanakin	31
Ohdakkeinen opintie	11	Jatkosodassa pulaa laitteista ja kaapeleista	32
Hirsihuviloita ja graniittikirkkoja	11	Töölön alueelle rakennettiin	
Työnantajana Helsingin Puhelinyhdistys	12	varakeskus kalliosuojaan	33
Omaperäisyys toi mainetta	12	Suurpommitus 1944 rikkoi ikkunoita	
Sonckin toimistossa hyvä työilmapiiri	13	Töölön keskukselta	33
Sonck uurasti sota-aikanakin	13	KATTOSUUNNITELMA JÄI	
Lamakausi ajoi konkurssiin	13	LYHYTAIKAISEKSI	34
Kovia koettelemuksia	14	OLYMPIALAISIA JA MUITA	
Hurmaava herrasmies ja iloinen ystävä	15	MULLISTUKSIA	35
RAKEN TALO – VARHAINEN ESIKUVA		Vierailiko desantti viestitiedustelussa?	35
PUHELINKESKUKSILLE	14	Uusi aluekeskus Töölö-3	
TÖÖLÖN KESKUSRAKENNUS		tuli käyttöön 1950-luvulla	35
VALMISTUI VUONNA 1915	17	Lisää asennustöitä olympialaisista	36
Alkuperäismuodossa talo oli kapea	17	Olympiakeskus myös Töölöön	36
Vientikielto pysäytti laitteistohankinnat	18	Sähkökatkot häiritsevät Töölön olympialiikennettä ..	36
Suojeluskuntakoulu Töölön keskuksessa	20	Henkilöstöruokala – keidas työpaikalla	37
Töölöön päätettiin hankkia automaattinen		Kaukomaiden kutsu	38
puhelinkeskus	21	Tulipalo Korkeavuorenkadulla hankaloitti	
Saksalainen keskus saatiin kohtuuhinnalla	21	työaikoja Töölössä	38
UUSINTA TEKNIKKAA:		'LAMPPUVAHDIT' JAHTASIVAT	
AUTOMAATTINEN KESKUS	22	PALANEITA SULAKKEITA	39
Puhelunvälittäjät historian hämärään	22	Työpaja Töölössä 1950-luvun loppuun	39
Ohjeita uusien puhelimien käyttäjille	22	Käyttöosaston väki muistaa	
Siemens toimitti Strowger -keskuksen	23	'Munkkiniemen kreivin'	39
Asiantuntijoita eri maista asennustöihin	24	Päivystäjät korjasivat puhelinkeskusten vikoja	40
Puhelinkeskus käyttöön heinäkuussa 1922	25	ASENTAJIEN ULA-AUTOT	
Keskus vaati huoltoa, mittausta ja testausta	25	TÖÖLÖN KATUKUVASSA	42
PUHELINVERKKO LAAJENEI		Viisi radioautoa Töölön tallissa	42
– TÖÖLÖN KESKUS SAA 'SIIVET'	27	Kohinaa ja viestejä monilla taajuuksilla	43
Lisää automatisointia, uusia puhelintilaaajia	27	Ula-autolla hoidettiin 30 asennusta päivässä	44
Töölön uusi lisäsiipi Oksasenkadun puolelle	27	Renaultilla suoraan viidenteen kerrokseen	45
		Työpäivään kuului peli- ja kellokortteja	45

Työnjohdollakin oli radioita autoissa	46
Kioskipuhelimia vietiin 'sporalla'	46
Postiauton matkassa	48

AUTOKERHO MUKANA

ELÄINTARHAN AJOISSA	48
-------------------------------	----

TÖITÄ RUMMUN TAHDISSA

Tiloja korjattiin jatkuvasti	49
Palkkapäivinä paljon porukkaa paikalla	49
Rumpu arpoi työtehtäviä	50
Töitä Rummun ja radion melskeessä	50
Rekisteritoimisto tiesi 'kaiken'	51
Ammattiyhdistys varastokerroksessa	52
Varastotavaraa joka lähtöön	53
Byrokraatiaa ja yhteishenkeä	54
Muutoksen tuulia Töölön keskuksessa	55

KESKUSTEKNIikka MURROKSESSA

Viidenteen kerrokseen uusi keskus	56
Muuntajapalo hiljensi Töölö-2:n	56

PUHELINKESKUS DIGITAALIAIKAAN

Lisätekniikkaa yläkertaan	57
Töölöön maan suurin digitaalinen keskus	58
Teknikoille päänsärkyä digikeskusten 'lastentaudeista'	59
Ristikytkentätila – kaikki kaapelit yhdessä huoneessa	59
Tekniikka kehittyy – ja kutistuu	60

TÖÖLÖ – TAITEEN TYYSSIJA

Mika Waltari – töölöläinen maailmanvalloittaja	62
Arpia sieluun	62
Lämmin kotiliesi	62
Ritz oli aikoinaan Suomi-Filmin ylpeys	62
Pienet elokuvateatterit joutuivat ahdinkoon	63

PUHELINMUSEO TÖÖLÖSSÄ

Töölön keskussaleja museokäyttöön	64
Museolle lisätilaa 1990- ja 2000-luvuilla	64
Töölön museo esittelee itsensä	65

KARHUKIRJEITÄ TÖÖLÖSTÄ

Laskutustoimistolle vapautui tiloja	67
Rakennusvalvonta suhtautui kylmästi ilmastointilaitteisiin	67
Keskusrakennus oli odotettua kapeampi	68
Perintää ja selvityksiä	69
Kaapelinousut toivat yllättäviä tilaratkaisuja	69

TÖÖLÖ SAA UUDEN ILMEEN

Säätiö tukee lapsia ja kotimaista tutkimusta	71
--	----

PÖYTÄKIRJOJEN TOTUUKSIA

Kahden kauppa Runeberginkadulla	71
Isännöitsijäksi valittiin Estlanderin toimisto	72
Yhtiöjärjestys määrittä uudet asuin- ja liiketilat	72
Kiinteistöremontti alkoi vuonna 2001	73
Korjaustöille omat rakennusrahastonsa	74
Rakennemuutoksia pihalle ja sisätiloihin	75
Asentajien lakko uhkasi viivyttää korjaustöitä	75
Sähkönjakelussa erityisjärjestelyjä	75
Osakekirjoista tuli ongelmia	76
Kosmeettisia pikkukorjauksia	76
Pysäköintipulmia erilaisista syistä	77
Vanhassa talossa modernit asunnot	77
Kirjava joukko kansoittaa talon	78

UUDENLAISTA VIESTINTÄÄ

RUNEBERGINKADULLA

Asiakkaat ihastelevat upeita tiloja	80
Piinahuoneena Pystis	80
Isoja ja pieniä oppilaita	80

ARKKITEHTI KUNNIOITTA

VANHOJA RAKENNUKSIA

Grönqvistin talo korjauskohteena	82
--	----

LÄHDELUETTELO

Lars Mattson, Magnus Ståhlberg, Peter Estlander, Pirkko Kinnunen, Anna Savikko.

KIINTEISTÖ OY RUNEBERGINKATU 43 HALLITUS

2001–2002	Arto Alho Lars Mattsson Magnus Ståhlberg Jari Salo	puheenjohtaja jäsen jäsen jäsen
2003–2004	Lars Mattsson Magnus Ståhlberg Anna Savikko Björn Weck	puheenjohtaja jäsen jäsen jäsen
2005–2008	Lars Mattsson Magnus Ståhlberg Anna Savikko Pirkko Kinnunen	puheenjohtaja jäsen jäsen jäsen
2009–	Lars Mattsson Magnus Ståhlberg Anna Savikko Jarmo Kulmala	puheenjohtaja jäsen jäsen jäsen

PUHELINTEKNIIKAN EDELLÄKÄVIJÖITÄ

Töölön puhelinkeskusrakennuksen historia liittyy paljolti puhelintekniikan kehitykseen Helsingissä. Talon rakentamiseen johtaneet tapahtumat alkoivat jo 33 vuotta ennen rakennuksen valmistumista vuonna 1915.

Puhelinlaitos Helsinkiin 1882

Helsingin puhelinlaitoksen syntyyn vaikutti ratkaisevasti kaupungissa sähköliikettä pitänyt **Daniel Johannes Wadén**.

Puhelimen keksi **Alexander Graham Bell** vuonna 1876. Seuraavana vuonna puhelimia tuotiin kokeiltavaksi Pohjoismaihin. Marraskuun 1877 lopulla puhelinkoneita myytiin jo **Johan Nissisen** patenti- ja agentuurikonttorissa Annankatu 28:ssa, vaikka puhelinverkko vielä puuttuikin – tosin Nissinen rakennutti malliksi muutamana kymmenen metrin puhelinlinjan joulukuun 1877 puolivälissä.

Täsmälleen ei tiedetä, miten Wadén ensimmäistä kertaa joutui puhelimien kanssa tekemisiin. Hän kuitenkin asui melko lähellä Nissisen myymälää Yrjönkatu 29:ssä, ja joulun 1877 jälkeen hänellä oli oma puhelinyhteys. Luultavasti Wadén oli asentamassa Nissisenkin puhelinlinjaa. Keväällä 1878 Wadén tarjosi halukkaille puhelinyhteyksiä ja myi puhelimia sekä Helsinkiin että ympäri Suomea. Lokakuussa 1878 hänellä oli Yrjönkadun sähköliikkeessään myynnissä parannettuja puhelimia, joissa oli 'mikrofoni lähetinapparaattina'.

Wadén oli perustanut ja organisoinut yhteistyössä Bell-yhtiön kanssa puhelinlaitoksen, josta hän käytti nimiä Helsingfors Telefon-Förening ja Helsingin Telefoni-Yhdistys.

Jo 1880 Wadén yritti saada lupaa perustaa puhelinlaitos Helsinkiin. Sitä ei myönnetty, mutta uuden hakemuksen jälkeen hän sai anomansa toimiluvan tammikuussa 1882. Wadén lähetti 25.1.1882 Helsingin maistraattiin selvityksen eräistä puhelinlaitoshankkeen yksityiskohdista.

Helmikuun 1882 lopussa Wadén ryhtyi rakentamaan puhelinlaitosta.

Rakennustyöt kestivät useita kuukausia. Niiden ensimmäiseen vaiheeseen kuuluivat muun muassa johtojen vetäminen ja kiinnittäminen, tukilaitteiden pystyttäminen sekä keskuksen asentaminen.

Huhtikuussa 1882 kirjoitti *Uusi Suometar*: ”Telefoniverkkoa täällä on jo ruwettu kutomaan.”

Keskusasema sijoitettiin Kiseleffin uuden kivitalon viidenteen kerrokseen osoitteessa Länsi-Heikinkatu 12, joka sittemmin oli Mannerheimintien ja Lönnrotinka-

dun pohjoisenpuoleisessa kulmassa, nykyisen Hotelli Marskin paikalla. Myös Wadén muutti taloon sähköliikkeineen.

Helsingin ensimmäisen puhelinlaitoksen rakentamista johti Bell-yhtiön puolesta amerikkalainen Buffalosta koitoisin oleva 'tohtori-insinööri' **Geo Taylor** vuoden 1882 alkupuolella – Wadénin kanssa solmitun sopimuksen ja luvan turvin. Noin neljä kuukautta virallisen luvan saamisen jälkeen Helsingissä voitiin ryhtyä käyttämään puhelimia.

Keskusasemalta vedettiin ilmaitse talojen kattoja pitkin kolme päälinjaa Aleksanterinkatua ja Pohjois- ja Etelä-Esplania pitkin. Lisäksi pystytettiin useita yksittäisiä yhteyslinjoja. Tilaajia oli runsaat sata, mutta johtoja vedettiin jo 200, sillä tilaajien määrän uskottiin pian nousevan. Puhelinlinjojen varsilla ja lähialueilla – esimerkiksi Kruununhaassa, Kaartinkaupungissa ja Erottan seudulla – oli virastoja, oppilaitoksia, liikeyrityksiä ja vakavaraisia asukkaita.

Toukokuun lopulla 1882 ensimmäinen puhelinlinja Kai-vopuiston ravintolasta Oopperakellariin avattiin koe-käyttöön. Oopperakellari sijaitsi nykyisen Svenska Teaternin rakennuksessa, joten puhelinyhteyden pituus oli noin 1,5 kilometriä.

Virallisesti puhelinlaitos avattiin 6.6.1882. Käytössä oli noin 50 puhelinnumeroa, mutta tilaajia tuli jatkuvasti lisää. Heinäkuun alussa heitä oli 136 ja vuoden lopussa jo 194. Koko Suomessa oli vuoden 1882 lopussa käytössä noin 500 puhelinta.

Puhelimia uusille alueille

Jo vuoden 1883 keväällä johtoja vedettiin Helsingin kaupungin ulkopuolellekin, lähinnä huviloihin ja kartanoihin. Heinäkuun 1883 alkuun mennessä Helsingin puhelinkeskukseen yhdistettiin Tahvonlahti, Laajasalo, Herttoniemi, Kulosaari ja Vartiokylä.

Puhelimen käyttöönotto toi muitakin muutoksia Helsingin viestitysalalle. Kaupunkiposti oli tullut käyttöön postihallinnon kilpailijaksi vuonna 1866, koska valtakunnallisella postilla ei ollut kotiinkantoa. Kun kaupunki laajeni, kotiinkanto kallistui, ja kun puhelinkin vei postilta viestintäasiakkaita, kaupunkipostin toiminta päättyi syyskuussa 1891. Puhelin puolestaan kävi asiakkaista kilpailua lennättimen kanssa.

Sittemmin Wadén otti yhteyttä Tukholman Bell-puhelinyhtiöön ja sai tiedon, että yhtiö oli halukas myymään Helsingissä olevat puhelinlaitteensa 200 000 kul-tamarkan hinnasta. Ennen kauppakirjan allekirjoittamis-

Puhelinkaapeliensa telineitä kadun varrella Helsingissä 1909. Oikealla näkyy Töölön sokeritehdas, jonka tontille rakennettiin 1990-luvulla uusi Oopperatalo. (Kuva: Signe Brander / Helsingin kaupunginmuseo)

ta oli järjestettävä rahoitus ja yrityksen muuttaminen osakeyhtiöksi. Bellin haaraliike muutettiin Helsingin Puhelinosakeyhtiöksi.

Wadén oli aktiivinen myös vahvavirta-alalla: vuonna 1883 joulukuussa hän anoi maistraatilta lupaa sähkölaitoksen perustamiseksi Helsinkiin. Lupa myönnettiin huhtikuussa 1884. Myöhemmin ilmaitse vedettävistä sähköjohdoista alkoi tulla ongelmia, kun puhelinverkko laajeni ja tarvitsi niin ikään tilaa omille ilmajohtoilleen.

Töölön puhelinkeskusrakennuksessa nykyisin toimivan Puhelinmuseon asiantuntija **Erkki Lahtinen** kertoo, että ilmajohtoista tuli ennen pitkää ongelma myös puhelinlaitokselle:

”Helsingin puhelinverkko kulki alkuaikoina talojen kattoilla. Siellä oli pyykkilinieneen näköisiä rakennelmia, joissa oli eristimet ylhäällä. Sieltä langat kulkivat puhelinkeskukseen – ja tilaajien johdot menivät talon sisälle keskukseen, missä keskusneidit yhdistivät puhelujä.”

”Sitten puhelu palasi toista lankaa pitkin katolle ja lähiti kattoja pitkin menemään vastaanottajalle. Se oli aika erikoista aikaa”, Lahtinen luonnehtii.

”Erään kovan talvimyrskyn aikaan satoi alijäähtynyttä vettä ja sitten lunta. Tällöin lumikuorman paino oli niin suuri, että keskuksen koko ilmajohtoteline putosi kadulle.”

Sähkölaitoskilpailun kiristytessä ja laitosten fuusioituttua Wadén jäi pois sähkölaitosalalta vuonna 1891.

Vuosisadan lopulla Helsingin keskuspuhelinasema siirrettiin Grönqvistin taloon Pohjois-Esplanadilla. Vuonna 1905 valmistui arkkitehti **Lars Sonckin** suunnittelema

puhelin yhdistyksen uusi graniittikivistä rakennettu toimitalo Korkeavuorenkadulle. Keskus muutti sinne 1907.

Pitkät puhelinjohdot alkoivat käydä kalliiksi

Kaupungin väkiluku kasvoi 1900-luvun alkuvuosina huomattavasti uusien työpaikkojen myötä. Esimerkiksi vuosina 1905 – 1908 arvioidaan väestömäärän kasvun olleen noin 25 000. Tämä tietysti lisäsi myös puhelinten kysyntää.

Puhelinliittymien määrä oli vuoden 1905 lopussa noin 4 900. Viisivuotiskaudella 1907 – 1912 yhteensä tuli yhteensä 3 434 uutta liittymää. Tästä määrästä 2 548 oli omistusliittymiä ja loput eli 896 vuokralliittymiä.

Helsingin väkiluvun lisääntyessä rakennettiin uusia alueita. Uusiin kaupunginosiin muuttaneetkin tarvitsivat puhelimia. Tällaisia kaupunginosia olivat esimerkiksi Katajanokka, Töölö ja Kallio.

Liittymämäärän raju kasvu aiheutti kuitenkin yhdistyksen taloudelle suuria rasitteita. Yhtenä syynä oli se, että Korkeavuorenkadun varrelta sijaitsevasta keskuksesta tilaajille vedetyt puhelinjohdot kävivät yhä pitemmiksi.

Johtojen piteneminen aiheutti puheen vaimentumista. Tämä epäkohta oli pakko ratkaista käyttämällä kaksoisjohtimia, mikä osaltaan aiheutti kaksinkertaiset rakennuskustannukset. Näin syntyneitä lisäkustannuksia yhdistys peitti perimällä 'sisätullien' ulkopuolella asu-

vilta tilaajilta korkeammat maksut. Se ei tietenkään maksajia miellyttänyt, joten syntyi vaatimuksia oman keskuksen rakentamisesta uusiin kaupunginosiin.

Puhelinkeskushankkeita Töölössä ja Kalliossa

Töölön ja Kallion kaupunginosien omien keskusasemien rakentaminen oli esillä puhelinyhdistyksen johtokunnassa ensimmäistä kertaa 14. syyskuuta 1910. Vielä tuolloin asia raukesi, koska se ei saanut johtokunnassa riittävää kannatusta.

Koska vaatimukset jatkuivat, asia otettiin uudelleen käsitteilyyn joulukuussa 1913. Tämä käsittely toi tuloksen: päätettiin rakentaa puhelinkeskus kumpaankin esitettyyn kaupunginosaan. Puhelinyhdistyksen vuosikokous hyväksyi suunnitelman yksimielisesti maaliskuussa 1914.

Päätöksen sanelivat puhtaasti taloudelliset syyt. Liittymien määrä nousi Töölössä ja Kalliossa. Kaudella 1911 – 1913 tarvittiin keskimäärin 303 uutta liittymää vuodessa. Jokainen liittymä aiheutti yhdistykselle 172 markan suuruisen lisämenon eli vuositasolla 51 600 mark-

kaa. Summa oli merkittävä, sillä koko puhelinyhdistyksen vuosivoitto vuonna 1913 oli 26 391,43 markkaa.

Tonttimaata uusia keskuksia varten yhdistys lunasti kaupungilta. Töölöstä tontiksi hankittiin Runeberginkatu 43. Alkujaan Töölön keskuksen sijainniksi kaavailtiin Apolonkatu 12:ta. Lopulta kuitenkin päädyttiin Runeberginkatuun, vaikka tontti oli kalliimpi. Siellä kun ei tarvinnut tehdä räjäytystöitä perustuksia rakennettaessa.

Lars Sonck, joka oli kunnostautunut Korkeavuorenkadun graniittilinnan arkkitehtinä, kutsuttiin suunnittelemaan Töölön ja Kallion keskuksia. Yhtenä tavoitteena oli saada molemmille rakennuksille jonkin verran yhteisiä tyylielementtejä. Rakennusurakka annettiin rakennusmestari **Joh. Johanssonille**.

Uusien keskusasemien kustannukset arvioitiin noin 720 000 markaksi. Johtokunta valtuutettiin käyttämään tarkoitusta varten uutta luottoa.

Alkuvaiheessa keskusasemille päätettiin tilata laitteet vain tuhatta uutta numeroa varten, mutta rakennukset päätettiin tehdä niin suuriksi, että niissä olisi kasvunvarauksia. Uusien kaupunginosien kasvuvauhti seuraavien kymmenen vuoden aikana yllätti silti puhelinyhdistyksen.

ARKKITEHTI LARS SONCK

– tunnontarkka uurastaja ja herrasmiesveijari

Arkkitehti Lars Sonck (1870–1956) sai kokea värikkään elämänsä aikana runsaasti sekä voittoja että tappioita, jopa henkilökohtaisen konkurssin. Kulta-aikaansa Sonck eli viime vuosisadan alussa. Tuolloin syntyivät hänen tunnetuimmat rakennuksensa kuten Johanneksen kirkko Tampereella, Kallion kirkko Helsingissä, Villa Kultaranta Naantalissa sekä Helsingin Puhelinyhdistyksen rakennukset Korkeavuorenkadulla, Töölössä ja Kalliossa.

Lars Eliel Sonck syntyi 10. elokuuta 1870 'pahnanpohjimmaisena' eli yhdeksänlapsisen perheen kuopuksena Kälviällä. Hänen isänsä, pastori **Knut Emil Sonck** työskenteli siellä seurakunnan kappalaisena.

Äiti, **Anna Rebecka Nordström** oli porvari Carl Henrik Nordströmin tytär Kristiinankaupungista.

Vuonna 1878 pastori Sonck nimitettiin kirkkoherraksi Ahvenanmaalle, Finströmin pitäjään.

Ahvenanmaasta tulikin Lars Sonckille kotiseutu, jonne hän myöhemmin rakensi itselleen huvilan, Lasses villan.

Ohdakkeinen opintie

Vanhempien sisarusten tapaan Lars Eliel aloitti koulunkäyntinsä Turussa. Vastikään 10 vuotta täyttänyt poika

pantiin syksyllä 1880 Turussa toimineeseen Åbo klassiska lyceumiin.

Koulunkäynnistä ei kuitenkaan tahtonut tulla mitään, sillä kova koti-ikävä kalvoi pikkupoikaa. Lisäksi latinan ja venäjän kielet tuottivat tuskaa. Eiväthän häntä kiinnostaneet vieraat kielet vaan rakennukset.

Tarinan mukaan Sonck oli jo aivan pikkunaskalina komean navetan nähtyään huudahtanut: ”Kunpa saisin joskus rakentaa tuollaisen!”

Epäonnistuneiden kieliopintojen vuoksi pojan piti jättää kerran eräänä keväänä ilmoittaa kotiväelleen masentava uutinen: hän oli jäänyt luokalleen. Kyhätessään isälleen tunnustuskirjettä hänet valtasi hirvittävä selkäsauvan pelko. Alastonta totuutta ikään kuin hieman lieventäkseen hän toivorikkaana päätti kirjeen toteamalla: ”Se

oli Jumalan tahto.” - Seurauksena oli entistä ankarampi selkäsauna.

Onnekseen Sonck sai myöhemmin jatkaa opintojaan Turun ruotsalaisessa reaalikoulussa (Reallyceum i Åbo), missä hän menestyi paremmin.

Saatuana reaalikoulusta päästötodistuksen keväällä 1888 Sonck ryhtyi suuntautumaan omalle alalleen. Hän kirjoitautui Åbo Industriskolanin rakennusosastolle.

Teollisuuskoulusta Sonck ei kuitenkaan saanut päästötodistusta, sillä sitä varten olisi opintojen lisäksi tarvittu vuoden kestävä käytännön harjoittelu. Sitä ei Sonck nähvästi kuitenkaan ehtinyt suorittaa.

Sama hoppu jatkui Suomen Polyteknillisessä Opistossa Helsingissä, mistä hän valmistui arkkitehdiksi keväällä 1894. Hän sai kurssinsa parhaan todistuksen, mutta se oli vain 'årsbetyg'. Kaikista oppiaineista oli arvosanoiksi annettu 'god' tai 'mycket god', mutta kompastuskiveksi muodostuivatkin jälleen kerran kieliopinnot. Varsinaisen päästötodistuksen saamisen ehtona olivat nimittäin hyväksytyt tutkinnot suomen ja ruotsin kielissä.

Osaltaan opiston tylyyn ratkaisuun saattoi vaikuttaa se, että Sonck osallistui kesken viimeistä opiskeluvuottaan Turussa järjestettyyn suureen kirkkokilpailun – ja voitti sen 1894. Tuolloin hän oli vasta 23-vuotias ja käytti kotiväen suosimaa nimeä Eliel Sonck.

Lars Sonck -signeerauksen hän omaksui vasta muutama välivaiheen jälkeen: L.El. Sonck, L.E. Sonck ja Lars E. Sonck.

Hirsihuiloita ja graniittikirkkoja

Turun Mikaelin kirkon voittorahoilla Lars Sonck osti jo syksyllä 1894 kotipitäjästään Finströmistä huvilaansa varten jylhänkauniin maa-alueen.

Lasses villa valmistui Ahvenanmaalle 1895. Se aloitti niiden komeiden hirsihuiviloiden sarjan, joiden mestarina Sonck myös tunnetaan.

Samaan aikaan jatkui Turun Mikaelin kirkon suunnittelu. Suurta työtään varten Sonck kävi hakemassa kirkkoarkkitehtuurin oppia Saksasta.

Turussa rakennustyöt aloitettiin loppuvuonna 1899 ja kirkko valmistui vuoden 1904 lopulla.

Toimeliaaseen tapansa Sonck ehti ensimmäisen suurprojektinsa aikana tehdä monenlaista.

Hän perusti yhdessä **Birger Federleyn** kanssa arkkitehtitoimiston Helsinkiin 1898. Samana vuonna avattiin Tampereelle sen sivuosasto.

Arkkitehtien ensimmäinen huomattava yhteistyö Tampereella oli Toiminimi J. Tirkkosen asuin- ja liiketalo, joka valmistui 1901.

Yhdessä Federleyn kanssa Sonck osallistui myös Tampereen kauppahallin suunnittelukilpailuun vuonna 1898. He saivat toisen palkinnon.

Yhteistyö Federleyn kanssa ei liene kestänyt kauan.

Esimerkiksi kilpailun ”uutta evankelista kirkkoa varten Tampereen kaupungissa” Sonck voitti yksin. Hän työskenteli pääasiassa Helsingissä.

Tampereen kirkon rakentaminen alkoi 1902 ja se valmistui 1907.

Tyypilliseen tapansa Sonck muutti suunnitelmiaan. Alun perin kirkkoon oli kaavailtu yksinkertaista koristelua. Vasta kun kirkkoa oli jo alettu rakentaa, Sonck ehdotti, että kirkkosaliin maalattaisiin freskoja. Hän perusteli ehdotustaan sillä, että ”kirkkoon ei tarvittaisi alttaritaulua ja maalaus kestäisi vuosisatoja.” - Työn saivat taiteilijat **Hugo Simberg** ja **Magnus Enckell**.

Kolmas Sonckin merkittävistä kirkoista sijaitsee Helsingin Kalliossa.

Sonck otti osaa myös Pariisin näyttelypaviljongin suunnittelukilpailuun 1898 nimimerkillä ”År 1900”. - Kilpailun voitti arkkitehtitoimisto Gesellius-Lindgren-Saarinen.

Tuomareiden mielestä Sonckin ehdotus oli enemmän monumentti kuin näyttelyrakennus.

Työnantajana Helsingin Puhelinyhdistys

Samanaikaisesti kuin Johanneksen kirkko oli rakenteilla Tampereella, suunnitteli Sonck Helsinkiin ryhmän rakennuksia, jotka edustavat kansallisromanttisesti värittyä suomalaista jugend-arkkitehtuuria. Näistä tunnetuimpia ovat vuosina 1903–04 suunnitellut ja 1904–05 valmistuneet Helsingin Puhelinyhdistyksen rakennus, Eiran sairaala ja Privatbanken (nyk. Helsingin kaupungin Jugendsali).

Helsingin Telefoniyhdistyksen (myöhemmin Puhelinyhdistyksen) Korkeavuorenkadun talon rakennusohjelmaan sisältyivät yhdistyksen toimistotilat, laitesaleja sekä asuinhuoneistoja.

Koska rakennuksella ei ollut toiminnaltaan vastaavia esikuvia Suomessa, lähetti yhdistys Sonckin 1901 ulkomaille perehtymään alan kehitykseen.

Ulkomaiden virikkeistä oli Sonckille hyötyä myös tulevissa hankkeissa.

Puhelinyhdistyksen pyysi Sonckia suunnittelemaan lisää keskuksia. Merkittävimpiä niistä ovat Töölön ja Kallion (sittemmin Sörnäisten) keskuksat, jotka valmistuivat 1915.

Puhelinyhdistyksen ja Sonckin yhteistyö jatkui 1940-luvulle asti. Usein uudet keskusrakennukset muotoiltiin Töölössä noudatettujen periaatteiden mukaisesti.

Omaperäisyys toi mainetta

Vuosisadan vaihteessa (1800–1900) Sonck siirtyi kevyestä *art nouveau* -arkkitehtuurista kohti raskaampia ja omintakeisempia muotoja.

Kun Mikaelin kirkko valmistui Turkuun (1904) ja Johanneksen kirkko Tampereelle (1907), saavutti Sonck nii-

den ansiosta mainetta eräänä uuden suomalaisen arkkitehtuurin johtavista hahmoista. Hänen kiviarkkitehtuurinsa herätti huomiota ulkomaita myöten.

Vuodet 1900-luvun alusta ensimmäiseen maailmansotaan olivatkin Sonckin uran nousu- ja huippukautta. Tuolloin hän suunnitteli muun muassa Hypoteekkiyhdistyksen rakennuksen Helsingin Esplanadille ja Pörssitalon Fabianinkadulle.

Arvostelijoiden mukaan Pörssi on eräs Sonckin onnistuneimpia rakennuksia. Pörssitalossa on lasikattoinen sisäpiha, 'linnapiha'. Sisäpihan nimenä oli piirustuksissa 'vinterträdgård', ja alkujaan pihassa olikin runsaasti viherkasveja.

Hypoteekkiyhdistys (1908) ja Pörssi (1911) ovat sikäläkin merkittäviä, että Sonck käytti niiden julkisivujäsennystä varioiden 1930-luvun lopun suurin töihin asti.

Raskaiden kivirakennusten ohella Sonck suunnitteli myös huviloita, etenkin taiteilijoille.

Tunnetuimpia niistä lienee Villa Ainola, joka valmistui 1904.

Seuraavalla vuosikymmenellä Sonck suunnitteli Villa Baumgartnerin, Villa Billnäsin ja Villa Gullrandan (sittemmin Villa Kultaranta).

Villa Baumgartnerin Sonck hahmotteli 1911 ja se valmistui kahta vuotta myöhemmin. Se oli loistelas, Helsingin Kaivopuistossa sijainnut yhden perheen talo, alunperin Villa Stockmann. Valitettavasti Ison-Britannian suurlähetystö purki sen yhdessä yössä 1972.

Sonckin toimistossa hyvä työilmapiiri

Koko Suomessa rakennettiin kiihkeästi 1910-luvun alussa. Talouskasvu oli jatkunut 1890-luvun lopulta lähtien ja nousukausi näytti jatkuvan ajattomiin.

Etenkin Helsingissä investoitiin valtavasti.

”Sonck oli tuolloin noin 40-vuotias ja tunsikin kaikki oman ikäisensä johtavat liikemiehet. Kaikki istuivat Pörssiklubilla”, selvittää Sonckin menestystä Taideteollisen korkeakoulun (TaiK) vararehtori **Pekka Korvenmaa**.

Kun Sonck työskenteli pääosin Helsingissä, hänen maineikas toimistonsa sai jatkuvasti lisää ja lisää tilauksia. Tehtäväkenttä laajeni kirkoista ja asuinrakennuksista muun muassa sairaaloihin ja liikepalatseihin.

Kun työmäärään lisäntyi, Sonck palkkasi lisää apulaisia. Parhaimmillaan – 1910-luvulla – hänen arkkitehti-toimistossaan työskenteli 5–6 apulaista, joiden määrä vaihteli toimiston työtehtävien mukaan.

Samoihin aikoihin vakiintui käytäntö, että Sonck antoi toimistopäällikölle suuret valtuudet juoksevien asioiden hoidossa.

Itse hän piirsi tärkeimmät kohteet, joista hän teki lukuisia luonnoksia.

Sonckille joskus piirtänyt arkkitehti **Wivi** on kertonut, ettei hän koskaan nähnyt Sonckin käyttävän viivoitinta. Piirtäjät joutuivat muuttamaan hänen luonnoksensa

Arkkitehti **Lars Sonck** suunnitteli Helsinkiin useita puhelinkeskuskuksia.

pienistä lappusista oikeaan mittakaavaan ja muutenkin piirtämään ne puhtaaksi.

Sonckin piirustuksissa – varsinkaan myöhemmissä – ei aina olekaan muuta omakätistä kun nimikirjoitus.

Toimistossaan Sonck valvoi töiden etenemistä, antoi neuvoja ja korjaili apulaistensa työtä. Hän ei kuitenkaan 'mes-taroinut' vaan keskusteli eri vaihtoehdoista.

Sonck loi suurenkin toimistoon innostuneen ja vapaan ilmapiirin. Hän itse oli kannustava esimerkki, sillä hänen työkapasiteettinsa oli valtava.

Varsinkin toimiston alkuaikoina yhteistyö oli toverilista. Kesäisin työskenneltiin yhdessä Finströmin huvilalla eli Lassen villalla Ahvenanmaalla.

Sonck uurasti sota-aikanakin

Vaikka ensimmäinen maailmansota (1914–1918) riehui Euroopassa, Sonck jatkoi työntekoaan. Myös hänen suunnittelemiensa kiinteistöjen keskeneräiset rakennustyöt saatiin loppuun.

Sotavuosina valmistuivat esimerkiksi Töölön ja Kallion (Sörnäisten) puhelinkeskusasemat ja **Alfred Kordelinin** Villa Kultaranta. Huvila valmistui 1916 ja Kordelin murhattiin 1917. Perheettömäksi jäänyt Kordelin testamenttasi valtaisan omaisuutensa yleishyödyllisiin tarkoituksiin ja perustamalleen säätiölle. Näin Kultaranta päättyi Suomen valtiolle. Nykyisin se tunnetaan presidentin virallisena kesäasuntona.

Vuonna 1917 valmistuivat Villa Billnäs Pohjan pitäjään ja Kulosaaren rantahotelli sekä Kulosaaren ja Norrkullan hotellit.

Raken talo

– varhainen esikuva puhelinkeskuksille

Toinen Lars Sonckin 1910-luvun alussa suunnitelmista suurista tiilirakennuksista on Erottajan ja Bulevardin kulmaan 1913 valmistunut Keskuskirjapainon rakennus (sittemmin tunnettu Rake Oy:n talona).

Jo aiemmin Sonck oli suunnitellut Helsingin Katajanokalla sijaitsevan tiilirakenteisen satamavaraston, jonka ensimmäinen puoli valmistui 1913 ja toinen 1928.

Keskuskirjapainon talo rakennettiin yhteen kirjapainon vanhemman, Erottajan puolella sijaitsevan, 1883 valmistuneen ja F. A. Sjöströmin suunnitteleman rakennuksen kanssa siten, että ne muodostivat tilakokonaisuuden. Uuteen osaan tuli painosaleja, pohjakerrokseen liikkeitä, Erottajan puoleisen päädyn toiseen kerrokseen ravintola ja muihin osiin pääasiassa asuinhuoneistoja.

Erääksi lähtökohdaksi suunnittelulle Sonck otti uuden rakennuksen sovittamisen vanhaan osaan. Se on ratkaistu sekä julkisivumateriaalin valinnalla että yhtenäisellä, kautta rakennusten julkisivujen jatkuvalla kattolistalla.

Rake Oy:n talon ulkonevat ikkunat tuovat mieleen Töölön puhelinkeskusrakennuksen.

Osa Sonckin töistä jäi kuitenkin vain suunnitelmata-solle. Merkittävimpiä niistä olivat Porvoon uusi kirkko, ravintola Esplanadikappeli Helsingissä sekä Maarianhaminan kaupungin asemakaavan laajennus ja muutos.

Heti 1920-luvun alussa rakentaminen taas piristyi. Sonck pystyi hurjan talouskasvun vauhdissa mukana ja kartutti edelleen omaisuuttaan.

Sonckin työpöydällä syntyi mitä erilaisimpia suunnitelmia, joihin kuului hienojen huviloiden ohella yhtä lailla lukuisia asuin- ja liikekiinteistöjä kuin maatilojen päärakennuksia.

Sonckille työntekeko maistui ja hänen varallisuutensa lisääntyi.

Myös maine kasvoi. Ensimmäisen merkittävän kunnianosoituksen Lars Sonck sai jo 1921, kun hänelle myönnettiin professorin arvonimi. Nimitystilaisuudessa professori J.S. Sirén luonnehti Sonckia ylistävästi: ”Sonck on Suomen rakennustaiteen ytimekäs draamatikko, harmaan graniitin ja tervatun hirren verraton mestari.”

Lamakausi ajoi konkurssiin

Vuoden 1929 New Yorkin pörssiromahdus koitui myös Sonckin tuhoksi.

”Tehtaankadulla on kolmiomainen puisto, missä on Sonckin piirtämä punatiilitalo. Sonck oli mukana rakennustöiden rahoittajana. Sitten tuli talouslama ja hanke ajautui konkurssiin”, Korvenmaa kertoo.

”Sonck ei ollut liikemies eikä talousnero. Kun kokee- neet pankinjohtajat jättivät yhteiset yritykset, Sonck jäi maksumieheksi. Hän joutui myymään valtaosan omaisuudesta.”

”Sonckilla oli konttori ja pieni asunto Unioninkadulla, missä nykyään on Kluuvin Galleria. Hänellä oli myös talo Kulosaareissa, huvila – tietysti itse piirretty – ja sitten hänellä oli 1910-luvulla jättiläismäinen hirsihuvila Porkkalan kärjessä. Neuvostoliittolaiset purkivat sen ja veivät mennessään jonnekin ties minne. Hänellä oli myös huvila Ahvenanmaalla ja vielä iso asunto Helsingin Uudenmaankadulla.”

Julkisivut ovat tummaksi poltettua Helsingborgin tiiltä, joiden väliset leveät saumat ovat punaiseksi värjättyä laastia. Näin on saatu aikaan sävyltään yhtenäinen pinta.

Erottajan puoleisessa päädyssä on Hypoteekkiyhdistyksestä tuttu yhtenäisemmän seinäpinnan rajaama pylväikkö. Bulevardin puoleinen pitkäsivu jäsentyy Pörssin tapaan kahden ulkoneman ja niiden välisen pilasterikentän varaan. Rakennus jatkaa onnistuneesti vanhaa julkisivua ilman että kulmaa olisi korostettu.

Alkuaan hyvin yksinkertaisesti käsitelty pohjakerros ja juhlava yläosa ovat ristiriidassa keskenään. Samoin olettaisi, että päädyn kolossaalipyväikön takana olisi juhla kerroksia eikä tavallisia asuinhuoneistoja.

Rakennus on menettänyt alkuperäistä luonnettaan Väinö Vähäkallion korottaessa sitä kerroksella 1932, ja päädyn ravintolaparvekkeet ovat jääneet mainoskilpien taakse.

Kaksi Helsingin puhelinyhdistykselle 1915 valmistunutta keskusasemaa, Töölön ja Kallion, ovat myös tummasävyistä Helsingborgin tiiltä. Yleishahmoiltaan ja julkisivuiltaan ne jatkavat Keskuskirjapainossa käytettyjä ratkaisuja.

Töölön aseman suorakaiteinen volyymi laakeine, näkymättömiin vedettyine kattoineen on tyyppillinen Sonckin rakennuksille 1910-luvun puolivälissä.

Lars Sonck käytti myös Raken talossa ikkunaornamenteja.

Korkeavuorenkadun päärakennuksen tavoin kertoo Töölön keskuksessa rakennuksen tehtävästä aiheiltaan puhelinkeskustekniikkaan liittyvä ornamentiikka (vanha puhelinkoje).

Kiinnittäessään Sonckin arkkitehdiksi 1914 oli rakennuttajan pyrkimyksenä saada yhtenäinen muotokieli molemmille asemille.

Sonck suunnitteli puhelinyhdistyksen asemat

1940-luvulle asti, ja usein ne muotoiltiin juuri Töölön keskuksessa käytettyjä periaatteita noudattaen.

Kallion (Sörnäisten) keskusasema Kaarlenkatu 11:ssä muistuttaa paljon Töölön puhelinkeskusta, mutta Kallion talossa julkisivuikkunoiden ulkonemat ovat kulkikkaammat. Lisäksi taloa on jälkeempään korotettu kahdella kerroksella.

”Lähes kaikki nämä menivät, kun hän teki henkilökohtaisen konkurssin 1930. Hänelle jäi vain pieni kaupunkiasunto Helsingissä ja huvila Ahvenanmaalla”, Korvenmaa säälii.

Konkurssin jälkeen Sonckin ura oli käytännöllisesti katsoen ohi.

”Täytyy muistaa, että kun 1930-luvun alun lama väistyi joskus 1934–35, Sonck oli jo vanha mies, 65-vuotias. Laman aikana koko tyyli-ilmasto oli vaihtunut aivan täysin. Tuli valkoinen funkkis-tyyli, jota Sonck ei enää omaksumut. Samalla tulivat myös alvaraallot sun muut.”

”Mutta kyllä Sonck yhä teki laskentatöitä oman ikäluokkansa tutuille asiakkaille. Lisäksi hän suunnitteli ahvenanmaalaisille ystävilleen siunauskappeleita ja kesämökkejä... tällaista aika pienimuotoista”, Korvenmaa listaa.

Mutta Ahvenanmaalta Sonck sai 1930-luvulla vielä muutamia suuriakin töitä. Maarianhaminaan valmistuivat siunauskappeli, merenkulkuopisto, liike- ja asuinrakennus Wiklund sekä suurimpana kaikista kaupungintalo 1939.

Toinen maailmansota rajoitti voimakkaasti rakennus-

toimintaa. Useimmat Sonckin 1940-luvun alun suunnitelmista jäivät valitettavasti paperille. Joitakin niistä toteuttivat vihdoinkin toiset arkkitehdit, jotka käyttivät apunaan Sonckin piirustuksia. Tällaisia kohteita olivat muun muassa Nuijamaan kirkko ja Maarianhaminan merenkulkumuseo.

Sodan jälkeen Sonck lopetti toimintansa aktiivisena arkkitehtina.

”Sonckin ensimmäinen työ, kilpailuehdotus Turun Mikaelinkirkoksi, valmistui 1893. Viimeisen työnsä hän teki muistaakseni 1945. Se oli Uno Klamin kesähuvi Vironlahdella. - Työvuosia kertyi 50”, Korvenmaa laskee.

Kovia koettelemuksia

”Vanhemmiten Sonck joutui olemaan aika paljon Eiran sairaalassa. Hän oli itse piirtänyt sen ja toivoi, että olisi tehnyt siitä käyttökelpoisemman rakennuksen. Se oli aika ahdas”, Korvenmaa tarinoi.

Kesät Sonck halusi kuitenkin vielä sairaanakin viettää Lassien villassa Ahvenanmaalla.

Arkkitehti Sonck sai 1953 sairauskohtauksen, joka aiheutti hänelle parantumattoman vamman. Hän eli kolme vuotta halvaantuneena sängyssä.

”Ehkä siinä sitten tuli jokin komplikaatio. Hän eli aika vanhaksi ja kuoli Helsingissä 86-vuotiaana.”

Lars Sonck kuoli 14. maaliskuuta 1956 Helsingissä, missä hänet siunattiin saman kuun 22. päivänä.

Koko elämänsä ajan Ahvenanmaalle uskollisena pysyneen suuren arkkitehdin tuhka kätkeettiin hänen kotipitäjänsä Finströmin kirkkomaahan seuraavana kesänä 10. elokuuta. Haudalle on pystytetty suuri luonnonkivi, jonka graniitin mestari itse oli tälle paikalle valinnut.

Hurmaava herrasmies ja iloinen ystävä

Jälkipolville on Lars Sonckista luotu kuva hyvästä ihmisestä.

Aikalaisten mukaan Lars Sonck oli lämmin ja elämää ymmärtävä ihminen, joka aina loi ympärilleen aurinkoisen ja viihtyisän ilmapiirin. Hänellä oli paljon ystäviä.

Opiskeluaikojen kurssitoverit muistavat hänet auttavaisena ja iloisena kaverina.

Sonckilla oli luontaista viehätysvoimaa ja heikompiin kohtaan hän käyttäytyi ritarillisesti. Eipä siis ihme, että kaikki hänen lähelleen sattuneet naiset ihailivat ja rakastivat häntä.

Esimerkiksi, kun hyvä ystävä **Guss Mattsson** kerran kesällä lähetti Sonckille Ahvenanmaalle postikorttitervehdyksen, oli kortin reunaan sen matkalla ilmestynyt pienellä käsialalla lisäys: ”Tusen pussar från postfröken”.

”Sonck sai aina päähänpistojä. Hän oli vähän veijari ... ehkä siksi, että hänellä ei ollut vaimoa 'katsomassa päälle'”, arvioi tutkimustietojen perusteella Sonckiin tutustunut Taideteollisen korkeakoulun vararehtori Pekka Korvenmaa.

”Sonck eli pitkän ja rikkaan elämän. Hän oli pidetty seuraiminen, vitaalinen, vahva henkilö, joka nautti hyvästä seurasta, ruuasta ja juomasta. Hän oli hyväsydäminen ja äärettömän antelias ja auttoi hädässä olevia sukulaisiaan. Hän oli hyvin pidetty ihminen. Hänellä oli kasvatitytär ja hän olisi halunnut mennä naimisiin tyttären äidin kanssa, mutta siitä ei tullut mitään”, Korvenmaa summaa.

Ulkonäöltään Sonck oli melko kookas ja roteva. Tumma ihonväri, musta tukka ja eloisat ruskeat silmät antoivat hänen olemukselleen hieman eksoottista sävyä.

Sonck rakasti vapautta. Hän viihtyi arkivaatteissa, eri-

tyisesti työtakissa, päässään Maurice Chevalier -tyyppinen olkihattu.

Tärkkikaulusta ja kovia kalvosimia ja tarkasti valittuja solmioita Sonck käytti vain silloin, kun oli väistämättömän pakko eli juhlatilaisuuksissa ja kaupungilla liikkuaan.

Koska Sonck oli poikamies, hänestä tuli muutamien ravintoloiden kanta-asiakas. Aamiaisaikaan hänet saattoi tavoittaa esimerkiksi Kämpistä.

”Mutta ei hän mikään 'doku' ollut, vaikka käyttikin alkoholia reippaasti. Siihen aikaanhan kaikki istuivat Kappelissa ja Kämpissä ja Pörssiklubilla – ihan 1960-luvulle asti. Niissä paikoissa kuuli jutut ja sai tilauksia. Esimerkiksi Pörssiklubilla istuivat varakkaimmat liikemiehet. Se oli yksi hyvä paikka 'hengailla’”, Korvenmaa puolustaa.

Kesällä arkkitehdeillä oli Esplanadikappelissa oma pöytänsä. Keskustelukumppaneiksi ilmestyivät usein muutamattamat taiteilijat, esimerkiksi **Väinö Blomstedt**, **Akseli Gallen-Kallela** tai ”**Bucklan**” **Ehrström**. Seuraan liittyi myös Guss Mattsson, monipuolisesti lahjakas persoonallisuus, joka oli samalla kertaa tiedemies ja loistava journalisti. Hänen lennokas kynänsä auttoi toisinaan myös Sonckia, kun tämän piti lehtien palstoilla selvästi ja nokkelasti esitellä uusia ideoitaan tai ottaa vakuuttavasti kantaa alansa kysymyksiin. - Sonck itse ei ollut kovinkaan taitava kirjoittaja.

Arkkitehdin varsinainen työskentelypaikka oli Helsinki. Pitkäaikaisin toimisto oli Privatbankenin talossa, Unioninkatu 28:n B-portaassa, sen toisessa kerroksessa.

Sonck asui toimiston yläpuolella vaatimattomassa ja pienessä poikamiehen asunnossa. Siinä oli kuitenkin aina riittävästi tilaa ystäville pikkutunneilla, kun ravintolat oli suljettu ja korkea tunnelma vaati jatkamaan yhdessäoloa.

Kesällä Sonck työskenteli yleensä Ahvenanmaalla Las-ses villan ”Ritsalenissa”.

Vaikka Lars Sonck olikin hyvin seurallinen ja iloluonteinen, vähän veijarikin, niin työhönsä hän suhtautui vakavasti.

Hän viihtyi erityisesti, kun sai yksin, kaikessa rauhassa kehitellä luonnoksiaan. Tupakka ja kahvi virittivät ajatuksia, ja tuskinpa lasikaan oli hänen pöydällään kovin harvinainen.

Erityisesti luonto monine ilmiöineen oli Sonckille läheinen. Elokuun iltahämärissä hän saattoi joskus istuskella pitkät tovit ulkona pohtimassa tähtitaivaan arvoituksia ja ihmisen pienuutta maailmankaikkeuden keskellä.

”Man bör vara ödmjuk inför livet.” (Elämän edessä pitää nöyrytyä.)

Lars Sonck suunnitteli Töölön keskuksen julkisivuun puhelinaiheisia ornamentteja.

TÖÖLÖN KESKUSRAKENNUS VALMISTUI VUONNA 1915

Vuosina 1914 – 1915 Helsingissä rakennettiin historioitsijoiden mukaan vielä varsin paljon puutaloja. Töölön keskus tehtiin kuitenkin betonista, teräksestä ja tiilistä. Se oli tarkoitettu pitkäikäiseksi.

Vankkarakenteisen puhelinkeskuksen arkkitehtisuunnittelusta vastasi Lars Sonck. Julkisivupiirustukset hyväksyttiin kesäkuussa 1914 ja muut pääpiirustukset syyskuussa 1914.

Runeberginkatu 43:n – tulevan Töölön puhelinkeskuksen – perustukset valettiin betonista. Rakennepiirustukset olivat valmiina 16.5.1914.

Töölön ja Kallion (sittemmin Sörnäisten) keskusrakennuksiin liittyy arkkitehtonisesti mielenkiintoinen risti-riita julkisivun ja sisäosien kesken. Se ei kuitenkaan ole tarkoituksellinen niin kuin Sonckin uusrenesanssitehtaissa tai Korkeavuorenkadun puhelinkeskuksessa vaan johtuu käytännön syistä tehdyistä muutostöistä.

Molemmat rakennukset suunniteltiin ja rakennettiin

alunperin käsivälitteistä keskusta varten. Julkisivuun tehtiin korkeat ikkunat, samalla tavoin kuin Korkeavuorenkadun puhelinkeskuksen ullakolla, jotta puhelinvälittäjät saisivat riittävästi valoa. Käsikeskuksia Töölön rakennukseen ei kuitenkaan koskaan tullut.

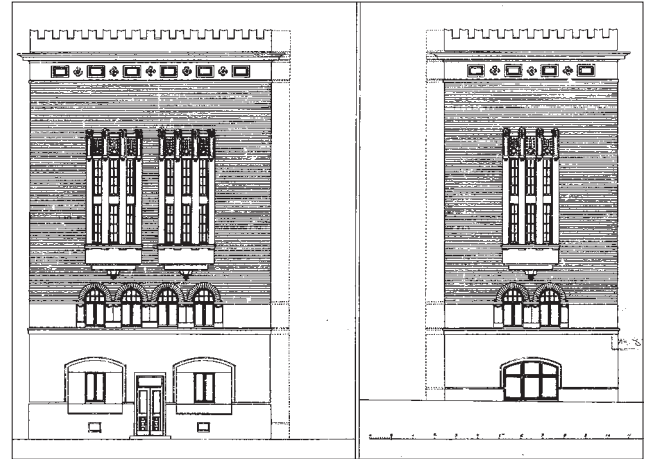
Alkuperäismuodossa talo oli kapea

Talosta ei tiettävästi ole säilynyt rakennusaikaista valokuvaa. Vuosisadan alkupuolen Arkkitehti-lehtien työmaakuvista voidaan kuitenkin päätellä, että kun rakennukseen tuohon aikaan tehtiin tiilijulkisivut, talo oli juuri ennen valmistumistaan kaikilta sivuiltaan kokonaan rakennustelineiden peitossa. Kun ne poistettiin, talo oli jokseenkin valmis.

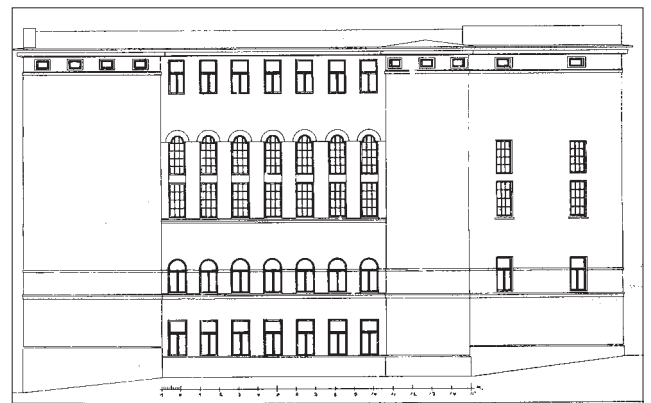
Rakennustyöt sujuivat verkkaisesti, ja uudet kiinteistöt valmistuivat sekä Runeberginkatu 43:een Töölöön että

Ulkonevat ikkunat toistuivat hieman erilaisina muunnelmina useissa Lars Sonckin suunnittelemissa rakennuksissa.

*Päätyjulkisivut Runeberginkadun ja Oksasenkadun puolilla.
(Helsingin rakennusvalvontaviraston arkisto)*

*Julkisivukuva pihan puolelta vuodelta 1914.
(Helsingin rakennusvalvontaviraston arkisto)*

Kaarlenkatu 11:een Kallioon (sittemmin Sörnäisten keskus) syyskesällä 1915.

Itse asiassa Töölöön valmistui nyt vasta puhelinkeskuksrakennuksen ensimmäinen rakennusvaihe. Taloa tul-taisiin laajentamaan seuraavan neljännesvuosisadan aika-na kahteen otteeseen.

Alkuperäisessä muodossaan talo oli varsin kapea. Sen las-kettu rakennustilavuus oli 6856,375 kuutiota. Pääsi-säänkäynti oli Runeberginkadun puoleisen kapean päädyn keskellä, siis hieman vasemmalle nykyisestä Runeber-ginkadun ulko-ovesta.

Pyöreä porrashuone, joka sijoittui osittain rakennuk-sen julkisivun ulkopuolelle Oksasenkadun puoleisen pää-dyn tuntumassa, muodosti poikkileikkaukseltaan puoli-ymyrän muotoisen ulkoneman muutoin suorakaiteen muotoiseen rakennukseen. Kun Oksasenkadun lisäksi rakennettiin 1920-luvun lopulla, tämä porrashuone jäi uu-disrakennuksen sisäpuolelle.

Jo aiemmin 20-luvulla – kun Töölöön oli asennettu automaattikeskus – rakennukseen syntyi lisäkerros, kun korkeiden ikkunoiden takana oleva avara tila jaettiin puu-

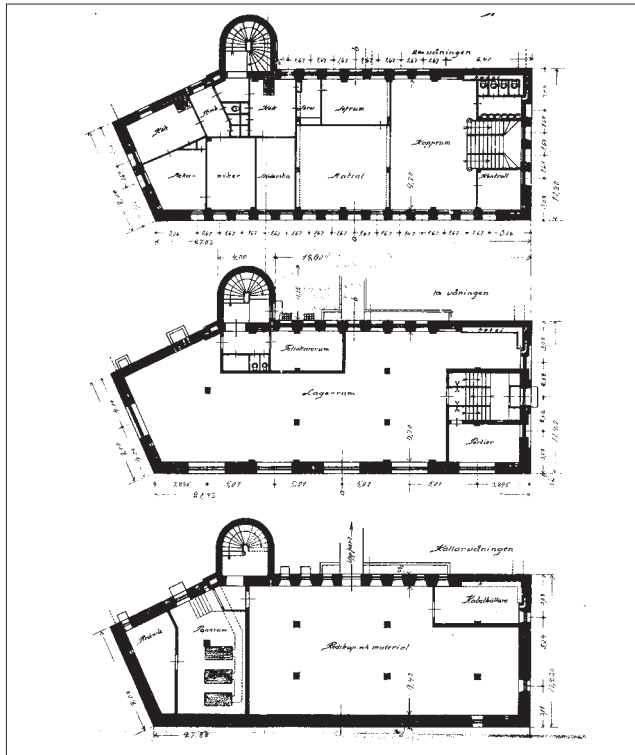
rakenteisella laipiolla kahteen tasoon. Muutospiirustus on päivätty 25.7.1923. (Vastaavanlainen välikerros lisättiin myös Sörnäisten Kaarlenkatu 11:n kiinteistöön, kun se otettiin vuonna 1928 puhelinkeskuskäyttöön.)

Töölössä talon muut lattiat olivat jo alunperin betoni-rakenteisia, ja tämäkin – uuden neljännen kerroksen puu-lattia korkeustasossa +20,52 m – vaihtuisi keväällä 1964 betonilattiaksi.

Vientikielto pysäytti laitteistohankinnat

Aktiebolaget L.M. Ericsson & Co:lta saadut laitteistotar-joukset käsiteltiin puhelin-yhdistyksen johtokunnassa ke-sällä 1915. Kyseinen valmistaja valittiinkin Töölön pu-helinkeskukslaitteiden toimittajaksi, ja hankintasopimus syntyi. Kesäkuussa 1916 L.M. Ericssonilta päätettiin ti-lata Töölöön puoliautomaattinen keskusparisto- eli CB-keskus 87 550 kruunun hintaan.

Sitä ennen sattui kuitenkin tapahtuma, joka ratkaise-valla tavalla vaikutti asioiden kulkuun.

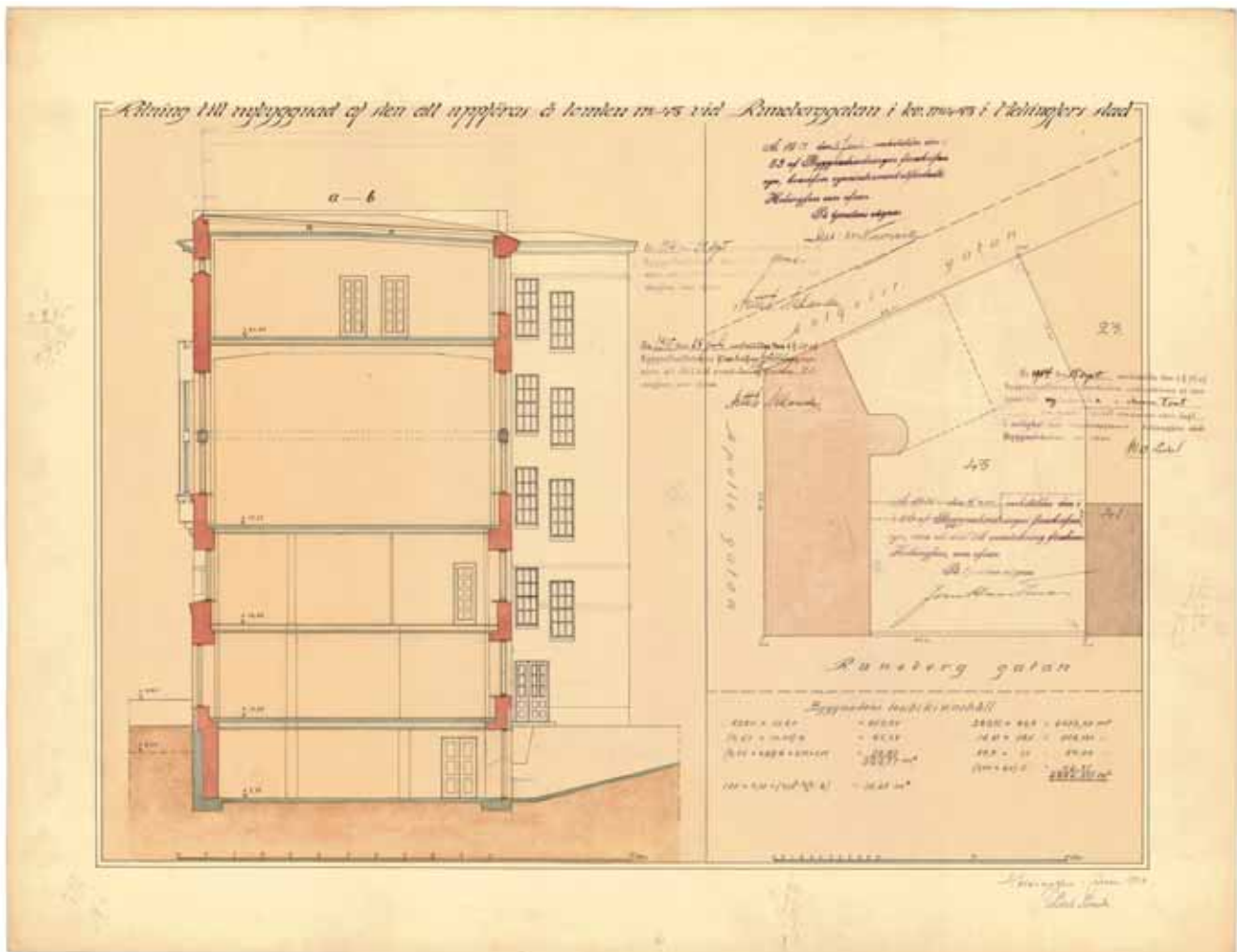

Porrashuoneen ulkonema näkyy selvästi ensimmäisen rakennusvaiheen pohjapiirustuksissa.
(Helsingin rakennusvalvontaviraston arkisto)

Kesäkuun 28. päivänä 1914 Gavrilo Princip ampui Sarajevossa ne kuuluisat laukaukset, jotka surmasivat Itävalta-Unkarin arkkiherttuan Franz Ferdinandin ja hänen vaimonsa, herttuatar Sophien. Samalla syttyi I maailmansota.

Sota vaikutti moniin asioihin. Se sai aikaan merkittävän muutoksen myös Töölön keskushankkeessa, kun ruotsalaiset viranomaiset kielsivät sotamateriaalin – jollaiseksi myös puhelinlaitteet luokiteltiin – viennin sotaa käyviin maihin. Tässä kohdin suurruhtinaskunta Suomi ei ollut poikkeus. Tilattu keskus jäi odottamaan parempia aikoja Tukholmaan.

Saksasta ei luonnollisesti voitu tuohon aikaan harkita puhelinkeskusten tuontia. Lisäksi ongelmia aiheutui siitä, että Skandinavian maissa ei ollut pelkästään vientikieltoa, vaan myös läpituontikielto. Niinpä esimerkiksi niitä kaapeleita, jotka puhelinyhdistys oli tilannut Englannista, ei sallittu tuoda Suomeen Skandinavian kautta

Alunperin Lars Sonck suunnitteli puhelinkeskukseen korkean keskussalin.
Oksasenkadun puoleiseen ulkonevaan porrashuoneeseen oli sisäänkäynti pihalta. (Rakennustaiteen museo)

Helsingin jääkäriprikaati tykistöharjoituksissa Töölössä vuonna 1918. (Helsingin kaupunginmuseo)

vuonna 1917. Englantilainen tehdas esitti, että kaapelit voitaisiin lähettää Arkangelskiin. Puhelinyhdistys ei suosunut tähän. Vaikka kaapelit olisivat saatu englantilaisella laivalla Arkangelskiin asti, ei ollut mitään takeita siitä, että kaapeleita olisi saatu vuonna 1917 Arkangelskista eteenpäin Helsinkiin.

Suojeluskuntakoulu Töölön keskuksessa

Suomen itsenäistyttyä 6.12.1917 olot eivät vakiintuneet heti. Vuoden 1918 sisällissodassa punaisten joukot valtasivat Helsingin, mikä vaikeutti puhelinyhdistyksen toimintaa. Punakaarti muun muassa sulki osan puhelinliittymistä. Tästä huolimatta puhelinliikenne saatiin jollakin tavoin sujumaan vajaalla henkilöstöllä. Suojeluskuntalaisten joukot ottivat haltuunsa Korkeavuorenkadun keskusaseman 12.4.1918, minkä jälkeen saatiin suljetutkin puhelimet taas toimintakuntoon.

Kun vastavalmistuneita Töölön ja Sörnäisten keskusrakennuksia ei rauhan palattuakaan voitu heti ottaa puhelinkeskuskäyttöön, niiden tiloja vuokrattiin koulutiloiksi, varastoiksi, suojeluskunnalle ja osin asuntotarkoituksiin.

Töölön puhelinkeskusrakennuksen tilapäisistä käyttötarkoituksista kirjoitti muun muassa Suomen Kuvalehti numerossa 39, joka ilmestyi 27.9.1919. Kirjoituksen ot-

sikkona oli 'Helsingin suojeluskuntakoulu', ja tekstissä kerrottiin seuraavaa:

”Useissa suojeluskuntapiireissä on järjestetty lyhytaikaisia opetuskursseja pystyvän aliupseeriston kehittämiseksi ja harjoittamiseksi suojeluskunnillemme. Samassa tarkoituksessa on Helsinkiin, joka muodostaa oman suojeluskuntapiirin, äskettäin perustettu suojeluskuntakoulu, jonka käytettäväksi Helsingin Puhelinyhdistys on antanut Töölössä, Runeberginkatu 43:ssa sijaitsevan muhkean talonsa.

Siellä kurssilaiset asuvat määräraikansa niinkuin sotilaat kasarmissaan. Yläkerrokseen heille on järjestetty kaksi avaraa, siistiä makuuhuonetta sänkyineen, pesutelineineen ja vaatekaappeineen. Ruokasali on avara ja viihtyisä. Samassa kerroksessa ovat lukusali, tupakka- ja seurusteluhuoneet. Kaikki yksinkertaista, mutta kodikasta.

Koulun johtajana toimii Helsingin suojeluskunnan piiripäällikkö, majuri **Unto Sarlin**, opettajina ovat luutnantti **Villa** ja vänrikki **Vuolio**.

Opetus on järjestetty silmälläpitäen sitä, että kurssilaiset perehtyisivät säännölliseen, yksinkertaiseen sotilaselämään. Työohjelmassa vuorottelevat harjoitukset ja luennot tarpeellisine ruoka- ja lepotunteineen, jonka lisäksi virkistykseen kiinnitetään tarpeeksi huomiota.

Kurssit kestävät viikon. Kerrallaan otetaan noin 50 oppilasta.”

Koulun toiminta Töölössä jäi kuitenkin lyhytaikaisek-

si. Vuoteen 1921 mennessä suojeluskunta oli jo muuttanut puhelinkeskusrakennuksesta muualle.

Töölöön päätettiin hankkia automaattinen puhelinkeskus

Ensimmäinen maailmansota päättyi Versaillesin rauhaan kesäkuussa 1919, minkä jälkeen Töölön keskushanke joutui uuteen tarkasteluun.

Siirtyminen puoliautomaattisiin keskuksiin jätettiin viisaasti väliin. Päätös siirtyä suoraan automaattikeskukseen osoittautui menestykselliseksi.

Täysautomaattisen keskuksen mahdollisuutta ryhdyttiin vakavasti harkitsemaan jo toukokuussa 1919. Puhelinyhdistykselle oli nimittäin tullut tietoja lähinnä Saksassa ja USA:ssa suoritetuista rohkaisevista kokeiluista täysin automaattisten keskusten parissa.

Keski-Euroopassa ehdittiin asentaa joitakin automaattikeskuksia juuri ennen ensimmäistä maailmansotaa. Vuonna 1913 Ranskan ensimmäinen automaattikeskus oli asennettu Nizzaan. Samana vuonna tekniikka otettiin käyttöön myös Englannissa. Sen sijaan suuriin Euroopan kaupunkeihin – Lontooseen, Pariisiin ja Berliiniin – automaattiset puhelinkeskukset tulivat vasta vuoden 1920 jälkeen.

Keskushanketta päätettiin selvittää uudelleen ulkomaista asiantuntija-apua käyttäen. Yli-insinööri **P.V. Christensen** Kööpenhaminasta saapuikin tässä ominaisuudessa Helsinkiin kesällä 1919. Saman vuoden syksyllä hän antoi automaattikeskusta puoltavan lausunnon.

Samaan tulokseen olivat päätyneet myös yhdistyksen omat insinöörit, etenkin **John Rosberg**. Viimemainitun ennakkoluuloton asenne vaikutti suuresti yhdistyksen johdon päätökseen siirtyä automaattikeskusten kauteen.

L.M. Ericssonilta jo aiemmin tilattujen vanhanmallisten keskuslaitteiden kauppa saatiin peruttua. Ericssonin kanssa tehtiin sopimus, jonka mukaan valmistaja ostaa laitteet takaisin itselleen ja maksaa siitä sellaisen hinnan, että puhelinyhdistykselle jää vielä voitoksi vähintään 36 000 kruunua. Tähän sopimukseen päästiin, koska maailmansodan jälkeen puhelinkeskuksilla oli kova kysyntä. Sittemmin L.M. Ericsson myi alunperin Töölöön tarkoitettuja keskuslaitteita Ouluun.

Saksalainen keskus saatiin kohtuuhinnalla

Koska puhelinyhdistys oli saanut kiittäviä arviointeja amerikkalaisen Western Electric Co:n laitteista, yhdistyksen hallitus antoi silloiselle toimitusjohtajalle valtuudet ottaa selvää, millaisilla ehdoilla kyseinen yhtiö toimittaisi automaattikeskuksen.

Sitten kuitenkin nousi eteen uusi kysymys: hankittaisiinko laitteet Western Electric -yhtiöltä vai saksalaiselta Siemens & Halske AG:ltä, joka asian tärkeyden ym-

märtäen pyrki määrätietoisesti Helsinkiin: kun pääkaupunki oli esikuvana monille muille, Siemens & Halske toivoi tätä kautta pääsevänsä kiinni koko Suomen puhelintarkkinoihin, joista saksalaiset olivat olleet lähes tyystin syrjässä.

Vuoden 1919 loppupuolella Siemens-yhtiö saavutti yhä enemmän jalansijaa Helsingissä. Valinta näytti kallistuvan sen puolelle. Yleisen Saksaan suuntautuvan poliittisen ilmapiirin lisäksi asiaan liittyi muitakin tekijöitä. Keväällä 1919 Suomeen perutetun uuden yrityksen, Elektriska Aktiebolaget Siemens-Schuckert Sähkö-Osakeyhtiön kautta oli aikaisempaa helpompaa markkinoida Siemensin laitteita maahamme. Myös puhelinyhdistyksen johto käänsi katseensa yhä selvemmin Saksaan päin. Näin teki paitsi hallituksen johtoon noussut **von Schantz** myös yhdistyksen asemaosaston apulaisinsinööri John Rosberg, josta joulukuussa 1919 tuli kyseisen osaston päällikkö **Georg Berghin** jälkeen. Bergh siirtyi L. M. Ericssonin Suomessa toimivan tytäryhtiön palvelukseen.

Lokakuussa 1919 John Rosberg oli lähetetty tutustumaan Siemens & Halske -yhtiön rakentamiin automaattikeskuksiin Münchenissä ja Berliinissä sekä pistäytymään paluumatkalla myös Landskronassa, missä oli käytössä Western Electric Co:n pystyttämä keskus.

Rosberg asettui lausunnossaan Siemens-yhtiön kannalle. Kyseinen yritys tekikin Siemensin edellä mainitun suomalaisen tytäryhtiön välityksellä tarjouksen 2 000 numeron kojeiston toimittamisesta.

Loppujen lopuksi tarjouksia Töölön automaattikeskuksesta pyydettiin kahdelta laitevalmistajalta: Western Electric & Co:lta ja Siemens & Halske AG:ltä. Jälkimmäinen firma sai tilauksen.

Puhelinyhdistys teki tilauspäätöksen 27.12.1919. Lopullinen hankintasopimus allekirjoitettiin 22.3.1920. Se käsitti 2 000 liittymän toimittamisen. Saksassa valitseva kaaos ja Saksan markan alhainen arvo tekivät kaupasta yhdistykselle erityisen edullisen.

Western Electricin viimeinen tarjous oli 92 833 silloista dollaria. Siemensin tarjous oli 1 494 028,30 saksanmarkkaa eli 713 595,10 silloista suomenmarkkaa. Tuohon aikaan saksanmarkka alkoi jo horjua, joten laitetoimittaja mielellään suostui ottamaan osan maksusta maan valuutasasta. Puhelinyhdistyksen 50-vuotishistoriikki vuodelta 1932 tiivistää tilanteen näin:

”Valuuttaoloja hyväksi käyttäen tuli Töölön asema lopullisesti niin halvaksi, ettei sellaista hintaa enää voisi kuvitellakaan. Tällä tavalla säästyneet pääomat tekivät mahdolliseksi uudet lisätilaukset, tarvitsematta niitä varthen hankkia uusia varoja.”

Sittemmin puhelinyhdistys otti Suomi-Yhtiöltä neljän miljoonan markan lainan, jolla rahoitettiin sekä Töölön puhelinkeskuksen asennustöitä että Korkeavuorenkadun keskusaseaman laajennusta.

UUSINTA TEKNIKKAA: AUTOMAATTINEN KESKUS

Automaattisten puhelinkeksusten hoitamiseen ei enää tarvittu ollenkaan puhelunvälittäjiä eli telefonisteja, vaan puheluiden välitys hoitui sähkömagneettisten releiden avulla toimivien erilaisten niin sanottujen valitsijoiden kautta. Laitteita oli jo käytetty ulkomailla sen verran pitkään, että niistä oli jo ehditty saada myönteisiä kokemuksia.

Puhelunvälittäjät historian hämärään

Suomen Kuvalehti kertoi lukijoilleen ennakkotietoja tekniikan kehittymisestä numerossa 6, joka ilmestyi helmikuussa 1920:

PUHELINNEIDIT POIS

Mullistava keksintö, josta Helsinki pian pääsee osalliseksi.

”Me ihmiset tahdomme usein tehdä sen pahan erehdyksen, että kuullessamme jostakin suuresta keksinnöstä luulemme viimeisen sanan tulleen sanotuksi tällä alalla. Ja useimmiten saamme sitten jo aivan pian huomata, että se, jota pidimme miltei mahdottomana ylittää, ei uusimpien saavutusten rinnalla olekaan mitään niin erikoista.

Kun **Morse** yhdeksänentoista vuosisadan alussa keksi elektromagnetisen lennättimen, uskoi varmasti moni, ettei sähköän avulla enää voitaisi saada aikaan mitään ihmeellisempää. Ja kuitenkin ei kestänyt kuin pari vuosikymmentä ennenkuin jo **Marconi** esitti ihmettelevälle ihmiskunnalle langattoman sähkölennättimen.

Samoin, kun **Bell** vuoden 1870 paikkeilla rakensi ensimmäiset puhelimensa, pidettiin hänen keksintöäänsä aivan hämmästyttävänä ihmeenä. Ja kuitenkin on puhelinta aikojen kuluessa paranneltu monella eri tavalla niin, että uusimmilla keksinnöillä varustetut koneet jo todella ovat oikeita ihmekaluja, jollaisista entisajan ihmiset eivät olisi voineet edes uneksia.

Meillä Suomessa otettiin ensimmäiset puhelimet käytäntöön kesäkuussa vuonna 1882, ja samana vuonna oli Helsingissä jo noin 140 puhelinta.

Sittemmin on niiden määrä lisääntynyt niin suunnattomasti, että ne nyt voidaan laskea kymmenissä tuhansissa. Itse puhelimet eivät juuri sanottavasti muuttuneet vuoden 1882 jälkeen ennenkuin joku vuosi ennen sotaa, jolloin *lamppujärjestelmä* otettiin käytäntöön ja soitto-kammet katosivat puhelimista.

Mutta nyt on pääkaupungissamme aijottu ottaa käytäntöön muuan uusi keksintö, joka tulee muuttamaan puheloimisen paljoa yksinkertaisemmaksi kuin se ennen on ollut, nimittäin itsetoimiva puhelinkeksintö. Tällaisia keksintöjä on jo jotenkin paljon käytännössä suurissa siivistysmaissa Saksassa, Englannissa ja Amerikassa, vieläpä muutamain paikoin naapurimaassamme Ruotsissakin.

Helsingissä on automaattinen keskus aluksi aijottu rakentaa Töölön kaupunginosaan ja varmasti tulee kestämään ainakin kymmenen vuotta ennenkuin kaikki Helsingin ja sen esikaupunkien puhelut voivat kulkea itsetoimivan keskuksen kautta.”

Ohjeita uusien puhelimien käyttäjille

Lehti jatkoi kuvailemalla itsetoimivan keskuksen ja uudenlaisten puhelimien toimintaa:

”Itse asiassa on väärin puhua uusista puhelimista, sillä käytettäviksi tulevat edelleenkin entiset koneet. Niihin rakennetaan vain kellotaulua muistuttava 10:llä numerolla varustettu levy, jonka avulla jokainen puhelimen omistaja itse voi päästä minkä numeron yhteyteen hyvänsä. Yhdistäminen on aivan yksinkertaista. Jos esimerkiksi haluaa puhua n:o 124:n kanssa, on asetettava sormi numero yhden kohdalle ja kierrettävä levyä oikealle kunnes se ei enää pääse kauemmaksi. Silloin otetaan sormi pois, jolloin levy itsestään luisuu takaisin entiseen asentoonsa. Samoin tehdään numeroiden 2 ja 4 kanssa, ja kun sitten otetaan kuulotorvi käteen, alkaa kello n:o 124:ssä heti soida eikä vaikene ennenkuin sieltä on vastattu tai puhelun ottaja on sulkenut oman puhelimensa. Jottei soitto kuitenkaan tulisi häiritseväksi, ei kello soi yhteen menoon, vaan pienin väliajoin, siten että se esim. soi yhden sekunnin ja on sitten yhden vaiti kunnes taas alkaa soida. Jos taas n:o 124 ei ole vapaa voi puhelun ottaja heti huomata sen heikosti surisevasta äänestä, joka kuuluu hänen kuulotorvessansa.

Miten tämä automaattinen yhdistäminen tapahtuu, on mahdotonta lyhyesti selittää. Mainittakoon vain, että jokaista kaupungissa olevaa puhelinta kohti on keskuksessa erikoinen pieni koje, n.s. hakija, joka välittää puhelut.

Itsetoimivassa keskuksessa tulevat muutenkin käytettäviksi elektroniikan tätä alaa koskevat keksinnöt. Niinpä on miltei mahdotonta, ettei sitä heti huomattaisi, jos jokin hakija joutuu epäkuuntoon. Keskuksessa on nimittäin moniväriset merkkilamput, jotka heti ilmottavat, mis-

Mekaanikko **Willy Gotthardt** puolisoineen (Kuva: Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)

sä ja millainen vika on. Vartija kulkee yötä päivää keskuksessa pitäen silmällä lamppuja.

Kuten jo mainittiin, ajotaan Helsingissä ensimmäinen itsetoimiva keskus rakentaa Töölön. Koneet on jo tilattu Berliinistä suurelta Siemens & Halske liikkeeltä, ja voivat ne valmistua ehkä vuoden kuluttua. Mutta kunnes entiset keskuksat tulevat kokonaan tarpeettomiksi kuluu vielä pitkä aika; ainakin kymmenen vuotta. Tällä ajalla tulee käytännössä olemaan myös n.s. puoliautomaatti, jota yksi kuvistamme esittää. Se on tarpeen silloin, kun vanhanmallinen puhelinkone haluaa päästä puheisiin uudenmallisen kanssa.

Niin, siis kerran on helsinkiläisillekin koittava se aika, jolloin ei enää tarvitse riidellä puhelinneitien kanssa, vaan jolloin voi itse vaivatta ja mukavasti päästä puheisiin kenen kanssa hyvänsä.

On todella ihmeellistä, miten nopeasti puhelin on kehittänyt. Mikä suunnaton ero onkaan Bellin alkuperäisten koneiden ja nykyajan uudenaikaisten puhelimien ja itsetoimivien keskuksien välillä. Ja kuitenkin ei tämä kehitys ole kestänyt kauemmin kuin 50 vuotta.

Minkähänlaisia ovat puhelimet, kun vieläkin puoli vuosisataa on ennättänyt kulua?”

Puhelimen käyttöohjeet oli jätetty pois Helsingin puhelinluetteloista vuonna 1904. Ne otettiin kuitenkin taas mukaan luetteloihin, kun automaattikeskus oli saatu asennetuksi vuonna 1922.

Siemens toimitti Strowger-keskuksen

Asennustyöt alkoivat saksalaisten johdolla Töölön keskuksessa vuoden 1921 alkupuolella. Ensimmäiset laite-toimitukset saapuivat Suomeen keväällä 1921. Rakennukseen piti tehdä melko suuria sisätilojen korjaus- ja muutostöitä, koska talo oli alunperin tehty käsikeskusta varten.

Keskustoimituksia ei Saksan sodanjälkeisen kriisitilan vuoksi voitu kuitenkaan kokonaan toimittaa laaditun suunnitelman puitteissa. Viimeiset laitteet saapuivat vasta vuoden 1922 alkupuolella.

Automaattikeskus – jolle myöhemmin annettiin nimi Töölö-1 – asennettiin Runeberginkatu 43:n toiseen kerrokseen.

Lars Sonckin alkuperäisissä piirustuksissa ristikytkentähuone olisi sijoitettu talon ullakolle, mutta sittemmin se päätettiin toteuttaa talon pohjakerrokseen. Myös nykyisen puhelinkeskuksen ristikytkentähuone on osittain samoissa pohjakerroksen tiloissa. Kaapelikellari, johon maanalaiset puhelinlinjat tulevat, sijoitettiin vielä alemmas talon kellariin.

Keskuksen asennustöissä tarvittava työvoima rekrytoitiin paikallisesti. Myös yhdistyksen oma väki osallistui sekä varsinaiseen asennusvaiheeseen että laitteiston kokeiluun. Näin saatiin tuntumaa ja tietoa keskusjärjestelmän toiminnasta.

Insinööri **Bruno Ahlstedt** Töölössä.
(Kuva: Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)

Siemens & Halsken toimittama automaattikeskusjärjestelmä oli niin sanottua Strowger-tyyppiä, jota myös nimitetään nousukiertovalitsijakeskukseksi.

Tällaisessa keskuksessa valitsijat kiertyvät ja nousevat puhelimen valintalevyn lähettämän sykäyssarjan määrämälle kohdalle, kunnes haluttu yhteys on muodostunut. Valitsijat pysyvät paikallaan niin kauan, että soittanut tilaaja sulkee puhelimensa, jolloin ne palaavat taas lep-asentoonsa. Tätä järjestelmää hankittiin Helsingin Puhelinyhdistyksen eri keskuksiin vuoteen 1950 asti erilaisina hieman kehittyneempinä versioina. Se oli erittäin pitkäikäinen, kuten Töölön keskuksen 63 vuoden aktiiviura osoittaa: keskus poistui käytöstä vasta 1985 digitaalitekniikkaan siirtymisen myötä.

Toisaalta keskus vaati jatkuvaa huoltoa. Valitsijoiden ja releiden koskettimia oli puhdistettava, säädettävä ja ajoittain jopa vaihdettava.

Automaattikeskuksen toimitukseen kuuluikin tarvikkomero, joka sisälsi runsaasti kaikkia huollossa tarvittavia varaosia. Lisäksi keskuksen mukana tuli mittava työkalukaappi.

Keskuksen oli myös oltava jatkuvasti miehitettynä. Oma käyttöinsinööri, työnjohtaja ja muutama vakituinen asentaja vastasivat siitä, että töihin ryhdyttiin heti, kun jokin hälytyslamppu syttyi tai kun keskuksen toiminnassa havaittiin muutoin häiriöitä.

Asiantuntijoita eri maista asennustöihin

Vuonna 1921, kun automaattikeskuksen asennustyöt olivat meneillään, 20-vuotias vastavalmistunut insinööri **Bruno Ahlstedt** aloitti työt Töölön puhelinkeskusrakennuksessa.

Sittemmin Ahlstedt eteni urallaan Helsingin Puhelinyhdistyksen toimistopäälliköksi ja jatkoi puhelintekniikan kehitystyötä vielä eläkkeellä ollessaankin. Lähes satavuotiaaksi elänyt Ahlstedt kertoi uransa alkuajoista videohaastattelussa vuonna 1999, jolloin hän oli 97-vuotias.

”Minua kiinnostivat jo verrattain nuorena sähkö yleensä, soittolaitteet ja puhelimet. Meillähän oli lapsuuteni aikana Kruununhaassa puhelin – suuri kapine, jossa oli paristot syöttämässä virtaa mikrofonille”, Ahlstedt kertoi haastattelussa.

Bruno Ahlstedt valmistui insinööriksi Tekniska Läroverketistä 1921. Ensimmäinen – ja samalla viimeinen – työpaikka järjestyi suhteilla: Ahlstedtin äiti tunsu puhelinyhdistyksen silloisen toimitusjohtajan **Fredrik Rosbergin** vaimon.

”Rakennustyöt olivat täydessä käynnissä, joten oli luonnollista, että nuori mies laitettiin töihin juuri Töölön keskuksen. Se ei ollut ainoastaan Helsingin, vaan myös Suomen ensimmäinen julkinen automaattikeskus.”

Itse asiassa kyseessä oli jopa Pohjoismaiden ensimmäinen julkinen automaattinen puhelinkeskus. Mänttään oli hieman aiemmin ehditty asentaa paperitehtailija **Gustaf A. Serlachiuksen** teollisuuslaitoksen pieni yksityinen automaattikeskus, mutta siihen ei liitetty tilaajia.

Kun Ahlstedt aloitti työt Töölössä, osa asennuksista oli jo ehditty tehdä valmiiksi.

”Muistan että esivalitsijat olivat paikallaan, mutta taampana vielä puuttui automaattiyhteyksien viimeinen osa: linjavalitsijat (OFLW = Orts- und Fernleitungswähler). Niille oli jätetty aukko, linjavalitsijat tulivat myöhemmin. Ihmettelimme, oliko mitat otettu niin tarkkaan, että ne sopisivat niille varattuun aukkoon – mutta kyllä ne sopivat.”

Töölön automaattipuhelinkeskuksen asennustöitä johtivat Ahlstedtin ohella mekaanikko **Willy Gotthardt** (Helsingin Puhelinyhdistys), kaapelityönjohtaja [Kabelmeister] **Karl Waga** (Siemens), asennusjohtaja [Montageleiter] **Hermann Piechocki** (Siemens) sekä valitsijan tarkastaja [Wählerkontrollierer] **Karl Werlitz** (Siemens).

”Työnjohtaja Willy Gotthardt oli vanhin mekaanikko. Myös insinööri **Sundell** oli tuolloin Töölön keskuksessa

Töölön puhelinkeskuksen Strowger-keskuslaitteita Puhelinmuseolla.

harjoittelijana, mutta hänellä ei siihen aikaan ollut vielä insinöörin todistusta”, Ahlstedt muisteli.

”Kaikki nämä valitsijat ja muut laitteet tehtiin luonnollisesti valmiiksi Siemensillä – Berliinin vanhassa esikaupungissa Siemensstadtissa – ja asennustyö oli luonnollisesti kaapelointia. Juuri kaapelointiasiantuntijaksi paikalle tuli Karl Waga Berliinistä.”

Puhelinkeskus käyttöön heinäkuun alussa 1922

Heinäkuun 1. päivänä 1922 asennustyöt Töölössä olivat niin pitkällä, että tekniikan hienoa saavutusta – automaattista puhelinkeskusta – saatettiin esitellä julkisen sanan edustajille. Kolme päivää myöhemmin, 4.7.1922, yhdistettiin ensimmäiset 115 töölöläistilaajaa uuteen keskuksen. Maan ensimmäinen yleinen täysautomaattinen keskusasema aloitti toimintansa.

Kuukautta myöhemmin kaikki entiset tilaajat Töölössä oli kytketty omaan uuteen keskuksensa, jolloin sen liittymien lukumäärä oli 920.

Loppuvuodesta liitettiin Töölöön vielä runsaasti uusia tilaajia, joten vuoden 1922 päättyessä Töölön koko tilaajamäärä oli noussut 1207:ään.

Helsingin Puhelinyhdistyksen 75-vuotishistoriikki vuodelta 1957 kuvailee tuon ajan tilannetta:

”Vei ehkä hiukkasen aikaa ennen kuin töölöläiset oppivat oikein kiertämään uusien puhelintensa numerolevyä ja siten itse valitsemaan haluamansa yhteyden.

Tiettyä epämukavuutta tilaajille aiheutui siitä, että vasta vähäinen osa Helsingin puhelimia oli automatisoitu. Mutta tällaisiinpa pikku hankaluuksiin sitten rajoittivatkin valituksenaiheet uudesta järjestelmästä tilaajain kannalta sen jälkeen, kun keskuslaitteet oli saatu viimeistellyksi ja johtoverkko sellaiseen kuntoon (niiden oltua jo käytössä), että se soveltuu 60 voltin järjestelmälle.

Syksyn kuluessa aleni sekä keskus- että linjavikojen määrä kohtuulliseksi, ja liikenne niin Töölöstä pääkeskuksen alueelle tai kaukokeskuksiin kuin näistä Töölöön sujui varsin tyydyttävästi.

Töölöläiset itse olivat automaattisiin puhelinlaitteisiinsa varsin tyytyväisiä ja arvattavasti niistä hiukan ylpeitäkin – ainakin siihen olisi ollut syytä. Olivathan he sentään ensimmäisinä Pohjoismaitten asukkaista siirtyneet uuteen kauteen puhelinliikenteen historiassa.”

Kari Immonen kuvaa kirjassaan 'Sillat sielujen ja ihmismietteen' töölöläisten reaktioita näin:

”Käyttäjälle automaatio avasi uuden maailman. Kaikki tuli nopeammaksi, tehokkaammaksi ja neutraalimmaksi.

Historiantutkija ja kirjankustantaja **Eino E. Suolahti** muisteli 1963 vähän haikeudella puhelunvälittäjiä, jotka eivät aina oikein ymmärtäneet leikkiä eivätkä hallinneet täysin suomen kieltäkään, mutta joita kuitenkin jäi kaipaamaan. Inhimillinen tekijä poistui ja kone tuli tilalle. Kaikki eivät uuteen järjestelmään sopeutuneet. He valittivat, että numeroiden käytön opetteleminen oli ylivoimaista ja puhelinta oli vaikea käyttää pimeässä. Joitain harmitti, että enää ei voinut riidellä keskusneitien kanssa.

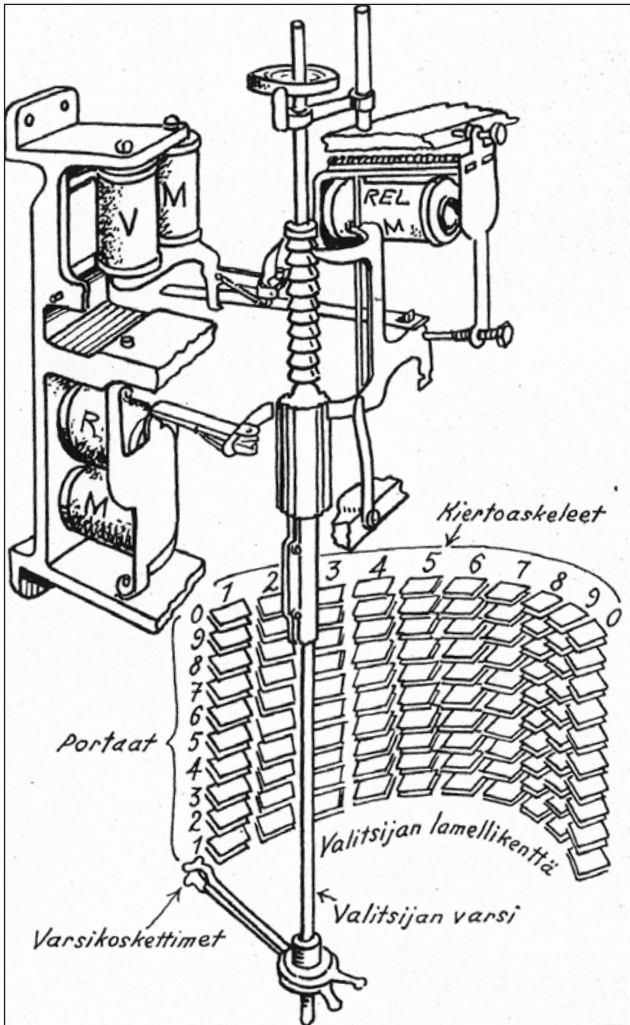
Asetelma oli sama kuin vuosisadan vaihteessa, jolloin poistettiin induktorikammet. Silloin kiivasluontoisemat valittivat, että enää ei 'kiivasta kampea veivaamalla' saanut purettua kiukkuaan. Nyt ei enää voinut rähjätä. - Pääosalle asia oli hyvin arkipäiväinen. Puhelimen käyttö muuttui helpommaksi ja ikään kuin itsestään selvemmäksi.”

Keskus vaati huoltoa, mittauksia ja testausta

Kun automaattinen nousukiertovalitsijakeskus oli Töölössä asennettu valmiiksi, insinööri Ahlstedt oli edelleen vastuussa keskukselta – nyt käyttöpäällikkönä. Talon toisessa kerroksessa Runeberginkadun ja Apollonkadun nurkassa oli keskuksen asennustöiden aikana saksalaisen rakennuspäällikön työhuone, josta nyt tuli Ahlstedtin työhuone. - Mekaanikkojen huone oli sittemmin talon samassa nurkassa, joka nykyisin on osa Puhelinmuseota.

”Keskukselle suoritettiin aluksi koe yhteyksiä. Ainaakin 20 puhelinneitosta määrättiin töihin soittamaan koe yhteyksiä. Se oli siis massaliikennekoe – numerosta toiseen, ryhmästä toiseen. Vasta sitten katsottiin mahdolliseksi kytkeä ensimmäiset 115 liittymää automaattiseen keskuksen. Vähitellen liittymien määrää lisättiin”, Ahlstedt kuvasi keskuksen alkuaikojia.

Koe yhteyksiä suoritettiin muun muassa **Vera Solström**, jonka kuva on Puhelinmuseon kokoelmissa. Suomalaiset keskuksenhoitajat, insinööri Ahlstedt muiden mukana, pyrkivät puolestaan parantelemaan automaattikeskusta koko ajan tekemällä muutoksia ja säätöjä.

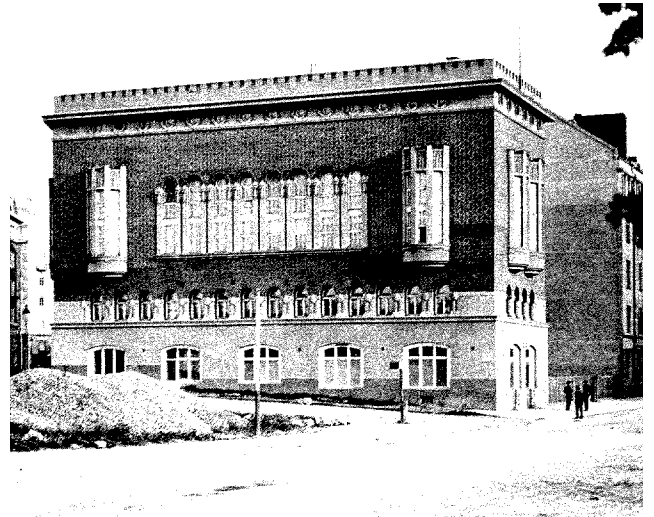
Automaattikeskuksen valitsijoiden toimintaa on havainnollistettu useissa 1900-luvun ensimmäisen puoliskon tietokirjoissa, muun muassa Pikku Jättiläisessä vuonna 1942. (Sirku Sundqvistin arkisto)

”Kun keskus oli saatu asennetuksi, tärkein kysymys oli yhdysväylien mitoittaminen. Huomasimme melkein heti, että keskus oli ylikuormitettu: puheluyrityksiä meni hukkaan.”

Alkuaikoina keskuksen sisäinen liikenne sujui, samoin yhteydet Töölöstä pääkeskukseen. Toisin päin oli ongelmia, mutta erinäisten 'muutoskoplausten' jälkeen myös tämä osa liikenteestä saatiin kuntoon. Myöhemmin, kun liikenne kasvoi, keskus saattoi ruuhka-aikoina olla ylikuormitettu ja yhteysjohdot alimitoitettuja.

”Kuormituksen mittaamista varten Siemensiltä toimitettiin marmoritaulu, jossa oli kaksi piirtävää ampeerimittaria. Huomasimme kuitenkin melkein heti, että sen avulla kuormitusmittauksia ei voitu jatkaa, sillä ne veivät liikaa aikaa”, Ahlstedt kertoi.

”Sitten ostimme Helsingin kaupungin sähkölaitokselta vanhoja tasavirtamittareita, jotka olivat verrattain herkkiä. Jokaisessa ryhmävalitsijassa oli erillinen kosketin,

Töölön puhelinkeskus kuvattuna vuonna 1922
(Kuva: Puhelinmuseo / Anna Savikko)

joka antoi määrätyn virran, 30 milliampeeria (mA). Piirtävään mittariin verrattuna näiden käyttäminen oli helppoa: ne vain luettiin esimerkiksi huippukuormituksen aikana kaksi kertaa, alku- ja loppuvaiheessa. Yleensä Töölön huippukuormitus aamupäivällä oli kello 10 – 11 välillä.”

”Koska nämä uudet mittarit olivat erittäin herkkiä, huomasimme voivamme säästää energiaa käyttämällä suurempia mittaustavuksia. Muutimme 2000 Ω :n (ohmin) vastuksia kymmenkertaisiksi eli 20 k Ω :n vastuuksiksi, jolloin päästiin huomattaviin säästöihin.”

Automaattikeskus vaati jatkuvaa määräaikaishuoltoa. Käytössä oli aikataulu, josta nähtiin, milloin mitäkin valitsijaryhmää oli huollettava. Laitteisiin lisättiin öljyä ja tarkistettiin, että jokainen valitsija toimi oikein. Ahlstedt muistaa, että kun kaapelityöt oli saatu valmiiksi, lämpimän öljyn ja metallin tuoksu pysyi vielä vuosia keskuksalissa.

Ainakin alkuvaiheessa vaihteiden hankalasti hoidettavat koskettimet oli päällystetty hopealla. Ellei valitsijoiden kosketinpinnoissa käytetty jalometalleja, valitsijat juuttuivat kiinni.

Itse keskus oli pikkuharmeista huolimatta teknisesti edistynyt ja kestävä. Se oli myös omanlaisensa persoonallisuus. Valitsijoiden releet pitivät raskutusta, joka kuului käyttäjille saakka. Se oli osa töölöläistä äänimaisemaa 63 vuoden ajan, kunnes vuonna 1985 nousukiertovalitsijakeskus korvattiin uudella saksalaisella digitaalisella DSK-keskustekniikalla.

Osa ensimmäisestä vuoden 1922 keskuksesta on nykyisin näytteillä Puhelinmuseossa alkuperäisellä paikallaan – edelleen toimintakuntoisena.

PUHELINVERKKO LAAJENEE – TÖÖLÖN KESKUS SAA 'SIIVET'

Töölö sopi oikein hyvin Suomen ja Pohjoismaiden ensimmäisen automaattikeskuksen paikaksi. **Helvi Hämäläinen** kirjoittaa 'Säädylisessä murbenäytelmässä': "Töölön lamellitalot (...) ovat matalahkoja valoisia taloja; aurinkoisuutensa vuoksi ne tekevät valoisan kaupungin Uudesta Helsingistä, jossa ei ole puistoja ja jonka kaduista vain harvoin häilähtelee lehtien ja oksien varjo." Hämäläisen moderni Töölö on 1930-luvulta, mutta kivikaupunki oli ulottunut sinne jo vuodesta 1906, jolloin alueen asemakaava oli hyväksytty.

Töölön puhelinkeskuksen toinen naapuritalo – Runeberginkatu 41 – oli valmistunut jo 1913. Toinen naapuritalo samaan kortteliin valmistui 1921, siis automaattikeskuksen asennusten aikoihin. Talon osoitteeksi tuli Oksasenkatu 8 – Museokatu 23. 'Karhutalon' nimen tämä naapuritalo sai kahdesta karhupatsaasta, jotka koristavat talon sisäänkäyntiä Museokadun puolella.

Lisää automatisointia, uusia puhelintilaajia

Jo ennen Töölön automaattikeskuksen avaamista Helsingin puhelinalaitoksen johto tutki mahdollisuuksia koko pääkaupungin automatisoimiseksi. Tarjousten perusteella asiantuntijat ja laitoksen johto päätyivät Siemensin laitteistojen hankkimisen kannalle.

"Kun se on samaa systeemiä kuin aikaisemmin Töölöön laitettu, niin siitä on etua", perusteli puhelinyhdistyksen hallituksen puheenjohtaja von Schantzkin valintaa.

Automaattijärjestelmään siirtymisessä suositeltiin puolestaan sellaista menettelyä, että Korkeavuorenkadun vanhan käsikeskuksen viereen rakennettavaan uuteen automaattikeskukseen muutettaisiin johdot vähitellen.

Suunnitelmien toteuttamista varten hallitus ehdotti edustajiston syyskokoukselle 1922, että automaattisia laitteita tilattaisiin 4 000 puhelinta varten. Kun kuitenkin edustajisto piti tässä vaiheessa suunnitelmaa liian suurena, supisti hallitus sitä puolella (2 000 puhelimeen), minkä edustajiston valtuuttama toimikunta hyväksyi seuraavan vuoden tammikuussa. Pääkaupungin automatisoinnin kokonaissuunnitelman toteuttaminen saattoi alkaa.

Sopimus 2 000 numeron automatisoinnista allekirjoitettiin Puhelinyhdistyksen ja Siemensin välillä helmikuussa 1923. Samoihin aikoihin julistettiin kilpailu ra-

kennuspiirustuksista, joista parhaaksi valitun arkkitehti Lars Sonckin ratkaisun perusteella ryhdyttiin rakentamaan uutta taloa Kasarmikadun puoleiselle tontille. Kolme kerrosta maan päällä ja yhden sen alla käsittävä talo valmistui helmikuussa 1924, parisen kuukautta aikataulustaan jäljessä.

Kun von Schantz oli käynyt syksyllä 1923 Berliinissä selvittämässä lisätilausvaihtoehtoja, puhelinyhdistyksen hallitus ehdotti 2 000 lisänumeron laajennusta Keskustaan ja 1 000 numeroa Töölöön. Ylimääräinen edusjakokous hyväksyi kaavailut, ja niin allekirjoitettiin Siemens & Halske -yhtiön kanssa laajennuksia vastaava sopimus laitehankinnoista.

Töölön osalta laajennus saatiin käyttökuntoon 19. heinäkuuta 1924 ja keskikaupungilla viikkoa myöhemmin.

Töölöön uusi lisäksiipi Oksasenkadun puolelle

Uusi järjestelmä osoittautui taloudellisesti kannattavaksi ja teknisesti luotettavaksi. Niinpä tammikuussa 1926 päätettiin hankkia Töölöön vielä 1 000 uutta numeroa ja Keskustaan 7 000 lisänumeroa. Tilaus meni Saksaan, ja laajennus oli valmis kesällä 1927.

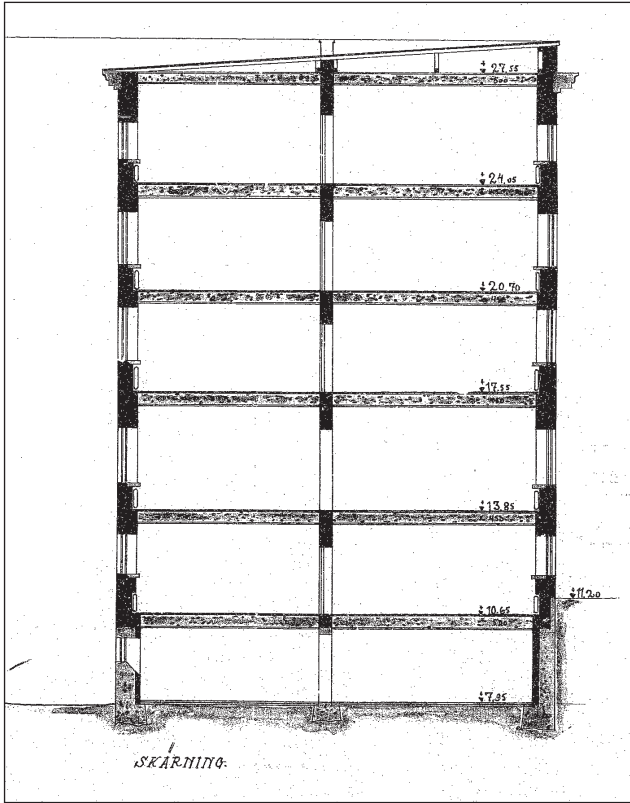
Edelleen lisää numeroita tilattiin 1927 Keskustaan 6 000 ja Töölöön taas 1 000 kappaletta. Ne kytkettiin käyttöön kesä- ja elokuussa 1928.

Kun Helsingin keskusta oli automatisoitu, vuorossa olivat Pitkäsillan pohjoispuolella olevat alueet sekä Munkkiniemen alue. Mittava ja kallis automatisointiurakka saatiin päätökseen vuonna 1929, jolloin tasavallan presidentti **Lauri Relander** yhdisti Helsingin automaattiseen puhelunvälitykseen yhtenä ensimmäisistä kaupungeista maailmassa.

Töölön keskusta vastapäätä Oksasenkatu 7:n ikkunas-
ta **Erkki Vierikko** katseli lapsena talvisin, kun puhelinalaitoksen miehet sulattivat kadulle kertynyttä lunta. Kadulla tökötti jalasten päällä iso, musta pata, johon lunta lapioitiin.

"Tuli vain leiskui padan alla samalla, kun pienestä rännistä valui höyryävä vesi virraten katuojaa pitkin Runeberginkadun kulmassa olevaan kaivoon."

Ennen pitkää lapioille tuli puhelinkeskuksella muuta-
kin käyttöä. Töölön keskusrakennuksen kolmas kerros oli jo vuonna 1923 jaettu kahdeksi kerrokseksi lisäämäl-
lä puurakenteinen lisälattia. Tämän muutostyön piirus-

Leikkauspiirustus talon Oksasenkadun puoleisesta siivestä vuodelta 1929. (Helsingin rakennusvalvontaviraston arkisto)

tukset valmistuivat 25. heinäkuuta 1923. Taloa oli kuitenkin laajennettava enemmänkin.

Arkkitehti Lars Sonck suunnitteli talon II rakennusvaiheen: lisäsiiven Oksasenkadun puolelle. Sen pääpiirustukset hyväksyttiin kaupungin rakennusvalvontavirastossa 22.6.1929.

Lisäsiiven rakennepiirustusten mukaan ulkoseinän paksuudeksi tuli 600 mm – kyse oli siis varsin vahvarakenteisesta ulkoseinästä. Julkisivut mukailivat paljolti talon ensimmäisen rakennusvaiheen tyyliä. Ulkoneva kaareva porrashuone jäi nyt uuden siiven sisäpuolelle.

Oksasenkadun lisäsiiven tuli sekä toimistotilaa että asuinhuoneistoja puhelinyhdistyksen työsuhteasunnoiksi. Asunnot sijaitsivat Oksasenkadun lisäsiiven kolmessa ylimmässä kerroksessa.

Pohjakerrokseen sijoitettiin muun muassa pesutupa. Sittemmin pohjakerroksen rakenteita muutettiin ja pesutuvan tilalle tuli puhelinyhdistyksen henkilöstöruokala. Vuoteen 2001 saakka toiminutta ruokalaa monet eläkkeellä olevat puhelinyhdistyksen työntekijät muistelevat vieläkin lämmöllä.

Kiisteltyä F-järjestelmää kokeiltiin Töölön keskuksessa

Vuonna 1934 Helsingin Puhelinyhdistyksessä tuli ajankohtaiseksi laajentaa pääkeskusta 2 000 numeron ja Töö-

lön keskusta 500 numeron laitteilla. Lisäksi suunnitelmiin kuului Kilon, Viherlaakson, Leppävaaran, Keski-Espoon ja Espoon automatisointi.

Kun asiaa tutkittiin, todettiin, että Siemensin niin sanottu F-puhelinjärjestelmä olisi aikaisempaan A-järjestelmään verrattuna käyttökustannuksiltaan merkittävästi taloudellisempi ja myös hinnaltaan halvempi.

Puhelinyhdistys päätti siirtyä F-järjestelmään. Tästä kehittyi erikoislaatuinen kiista Helsingin Puhelinyhdistyksen ja valtiovallan välille 1930-luvun puolivälin jälkeen.

Jo perinteisesti kaukopuheluilla oli ollut etuoikeus paikallispuheluihin verrattuna: kaukopuhelut katkaisivat paikallispuhelut. Niin kauan kuin puhelujen välitys oli hoidettu käsivälitteisesti, ei ollut suurempia ongelmia. Sekä puhelinlaitosten henkilökunta että tilaajat pitivät tällaista järjestelmää itsestään selvänä. Tilanne mutkistui merkittävästi automatisoinnin seurauksena. Vain lisälaitteita ja suurin kustannuksin oli Töölön ja Helsingin pääkeskuksen automatisointien jälkeen pystytty asia hoitamaan entisenlaisena eli kaukopuhelu keskeytti paikallispuhelun.

Automaattisessa F-järjestelmässä kaukopuhelunvälittäjä ei tiennyt, oliko varatussa numerossa meneillään kauko- vai paikallispuhelu. Kaukopuhelujen priorisointi hankaloitui, joten Posti- ja lennätinhallitus vastusti uudistusta jyrkästi.

Riitakysymystä käsiteltiin kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriössä. Ennen kiistan ratkeamista tehtiin eräitä väliaikaisia sopimuksia. Niinpä huhtikuun lopulla 1936 sovittiin muun muassa siitä, että Helsingin Puhelinyhdistys sai liittää Töölön keskuksen 150 tilaajaa F-järjestelmään riidan käsittelyajaksi. Sitä ei kuitenkaan pidetty koeaikana, vaan sen jälkeen yhdistyksen tuli omalla kustannuksellaan palauttaa asiointi entiselleen.

Päätöksessään 14.7.1936 valtioneuvosto oikeutti yhdistyksen ottamaan F-järjestelmän kokeeksi käyttöön pääkeskuksissa (Keskusta keskuksat I, II ja III), Kalliossa ja Töölössä 1.11.1936 asti –kuitenkin ehdolla, että 'jos koeajan kuluessa havaitaan, että uudesta järjestelmästä on haittoja liikennöitsijöille ja valtion kaukopuhelinliikenteelle, on valtioneuvosto ennen edellä mainittua määräaikaa oikeutettu velvoittamaan Helsingin Puhelinyhdistyksen siirtymään entisen luontoiseen järjestelmään; että aiheutuvat kustannukset kuin myöskin F-järjestelmän käyttöönottamisesta aiheutuvat muutostyöt eri keskuksissa on Helsingin Puhelinyhdistyksen suoritettava omalla kustannuksellaan'.

Lopullinen valtioneuvoston päätös, joka annettiin 26.1.1937, oli F-järjestelmän kannalta kielteinen pääkeskuksien (Keskustan keskuksat I, II ja III), Kallion ja Töölön osalta. Päätöksessä veloitettiin puhelinyhdistys 'ensi tilassa ja viimeistään 1. päivään kesäkuuta 1937 mennessä omalla kustannuksellaan joko poistamaan F-järjestelmän mukaiset laitteet näistä keskuksistaan tai muut-

Runeberginkadun puolelta katsottuna talon ensimmäisen ja kolmannen rakennusvaiheen välisen rajan voi havaita esimerkiksi siitä, että 1930-luvulla rakennetun siiven yläkerroksessa ei ole pyöreitä ikkunoita.

tamaan ne sellaisiksi, että kaukopuhelujen välitys voi häiriytymättä jatkua sillä tavalla kuin välitys tapahtui ennen 21 päivää huhtikuuta 1936'.

Valtioneuvoston kielteisen päätöksen taustalla oli paljolti ilmeisesti sotilaallisia ja maanpuolustuksellisia näkökohtia. Arvioitiin, että avojohtoverkossa vihollisen olisi helpompaa salakuunnella F-järjestelmää kuin A-järjestelmää. Puolustusvoimissa kannatettiin myös kaukopuhelujen priorisointia, jotta strategisesti tärkeät viestit pääsisivät nopeasti perille.

Töölössä ja muissa keskuksissa kaikki puhelimet saatiin kytkettyä takaisin A-järjestelmään vasta 'yliajalla' 9.1.1938. Toisen maailmansodan jälkeen 1950-luvulla Helsingin Puhelinyhdistyksessä siirryttiin kuitenkin F-järjestelmää paljolti muistuttavaan järjestelmään.

Töölön keskukseen toinen lisäsiipi

Töölän puhelinkeskusrakennuksen kolmas rakennusvaihe tuli ajankohtaiseksi 1930-luvun lopulla. Arkkitehti Lars Sonckilta tilattiin uusia suunnitelmia.

Rakennus oli 1930-luvun lopulle saakka ollut kokonaan erillään korttelin muista rakennuksista. Lisärakennuksen pääpiirustukset hyväksyttiin rakennusvalvontavirastossa 14.8.1937 ja ne toivat muutoksen tähän tilanteeseen. Runeberginkadun varteen rakennettava lisäsiipi ulottui

aina Runeberginkatu 41:n palomuriin saakka ja teki siis korttelista tältä sivulta umpinaisen.

Arkkitehti-lehden numerossa 1/1938 oli yhden palstan pikk-uutinen, jossa kerrottiin Töölön puhelinkeskukseen uudisrakennushankkeesta Runeberginkatu 43:ssa. Uutisen mukaan rakennusurakoitsijana toimi Oy Concrete Ab.

Kun talon aikaisemmat kaksi rakennusvaihetta olivat pohjapinta-alaltaan yhteensä 494,037 m², nyt rakennettu kolmas vaihe peitti tontista 319,2 neliötä lisää. Runeberginkadun puoleisen lisäsiiven rakennustilavuudeksi tuli 7231,37 kuutiota.

Näin ollen kolmannen rakennusvaiheen valmistuttua 1138,824 m²:n tonttialasta oli rakennettu yhteensä 813,237 m². Rakentamatonta tonttia jäi jäljelle 325,587 neliötä.

Ajoluiska autohalliin

Uusimman lisäsiiven pohjakerroksessa oli kadun varteen sijoitettu ovet viidelle autotallille. Myöhemmin autotallit otettiin muuhun käyttöön ja ovien tilalle tehtiin ikkunat. Vuonna 1981 nekin poistettiin ja aukot muurattiin umpeen.

Autotallien oikealle puolelle, lähelle naapuritalon palomuuria, rakennettiin ajoluiska pihakannen alle rakennettuun autohalliin. Ajoluiskan päähän lisättiin vahtikoppi.

Autohalliin johtava ajoluiskan sisäänkäynti Runeberginkadulla on aivan rakennuksen reunassa.

Koska pihakannen alla on autohalli, pihalle on asetettu painorajoitus.

Tässä vaiheessa Apollonkadun puoleisessa pohjakerroksessa oli akkuhuone, joka sijoittui osin nykyisen riskityöntekijätilan kohdalle. Akkuhuoneen vieressä oli pannuhuone.

Uuteen siipeen sijoitettiin myös tavarahissi, joka kellarissa ulottui autohallitasolle saakka. Siitä olikin sittemmin paljon hyötyä siinä vaiheessa, kun puhelinlaitoksen varasto muutti lisäsiiven kolmanteen kerrokseen.

Jouko Evolahti, joka tuli Töölön kiinteistöön töihin varastonhoitajaksi vuonna 1964, muistaa vielä Runeberginkadun siiven alkuperäisen henkilöhissin:

”Siinä oli semmoinen hyvin erikoinen vanha hissi, johon mahtui kaksi ihmistä – sellaisia hissejä tehtiin ennen sotia”, Evolahti kuvailee.

”En ole muualla nähnyt sellaista pientä hissiä, jossa oli ikään kuin vanhat veräjät. Siinä oli sellainen taitettu penkikin, että joku voi istua. - Isolla tavarahissillä tuotiin sitten varastoon kaapelikelat ja kaikki muut tavarat.”

Sittemmin ylimpiin kerroksiin muuttivat muun muassa puhelinlaitoksen rekisteritoimisto ja asennustoimisto. Viidenteen kerrokseen tuli aikanaan myös puhelinkeskustiloja.

Lisärakennusta tarvittiin puhelinkeskuskäyttöön jo aikaisemminkin: toisessa kerroksessa Töölö-2 tulisi Runeberginkadun siipeen, suunnilleen Puhelinmuseon nykyisen auditoriotilan kohdalle. Aluekeskus Töölö-3 muuttaisi aikanaan pohjakerroksen autotallien tilalle samaan

keskustilaan, jossa on Töölön nykyinen toimiva digitaalinen puhelinkeskus.

Viisikerroksinen lisäsiipi Runeberginkadun puolella valmistui 1938. Samoihin aikoihin kiinteistöissä tehtiin eräitä pienempiäkin muutostöitä.

Esimerkiksi 5.4.1938 päivätyin piirustuksen mukaan puhelinkeskustilan mekaanikkohuoneen läheisyyteen lisättiin kahvihuone. Niin ikään Apollonkadun puolella kolmannessa kerroksessa toimistotiloihin rakennettiin julkisivun puolelle kaksi vierekkäistä keittokomerohuonetta (kesällä 2008 siinä kohdassa oli konsulttiyritys Perfecto Oy:n pieni neuvotteluhuone).

Myöhemmin samana vuonna toteutettiin lisää pieniä muutoksia. Oksasenkadun puolella, tulevan työpaikkaruokalan kohdalla, tehtiin väliseinäjärjestelyin tilaa muun muassa mankeli- ja kuivaushuoneelle. Apollonkadun puolelta kolmanteen kerroksesta poistettiin joitakin väliseiniä. Viidenteen kerrokseen rakennettiin tarvikevarastoja, keittiö- ja wc-tiloja sekä alkovi. Näitä muutoksia koskevat piirustukset valmistuivat 22.8.1938 ja hyväksyttiin 20.9.1938.

Eikä talo vielä tällä ollut valmis. Varastonhoitaja Jouko Evolahti kertoo, että kiinteistön pienet muutostyöt olivat normaali käytäntö vielä 1960- ja 1970-luvuillakin:

”Niitä tehtiin jatkuvasti. Joka vuosi oli jokin muutos menossa”, Evolahti arvioi.

KUN SOTA PYRKI SISÄÄN KAIKISTA IKKUNOISTA

Helsingin Olympiastadion vihittiin 12. kesäkuuta 1938. Puhelinyhdistyksen vastuulla olivat stadionin ja koko olympiakoneiston puhelinyhteydet. Yhdistys oli valmistautunut vuodeksi 1940 kaavailtuihin olympialaisiin tilaamalla puhelinlaitteita ja järjestämällä palvelun sellaisella tavalla, että kisat voitaisiin viedä kunnialla läpi.

Talvisodan syttyessä 1939 tämä valmistautuminen koitui hyödyksi. Varastossa olleet kaapelireservit ja laitteistot löysivät paikkansa, kun rajat sulkeutuivat, pommitukset vaurioittivat verkkoa ja säännöstely rajasi ostomahdollisuuksia. - Vuotta 1952 varten Puhelinyhdistys teki aikanaan uudet ratkaisut. Silloin rakennettiin erityinen olympiapuhelinverkko automaattikeskuksineen. Siihen oli kuitenkin vielä pitkästi aikaa.

Tärkeitä yhteyksiä pyrittiin suojaamaan

Helsinki oli sotavuosinakin Suomen tietoliikenteen hermokeskus. Pääkaupungissa sijaitsivat valtionhallinto ja talouselämän johto, päämajan sotatalousesikunta ja eri maiden lähetystöt. Siksi juuri Helsingin puhelinliikenteen turvaaminen oli elintärkeää.

Jo ennen sotaa Puhelinyhdistyksessä ryhdyttiin varustautumaan kaasusotaan. Keskustan, Töölön ja Sörnäisten keskuksiin perustettiin suojahuoneet kaasuhyökkäyksen varalta ja henkilökunnalle hankittiin suojanamarit.

”Siihen aikaan tärkeimmät yhteydet olivat puolustusvoimien yhteyksiä. Niitä kulki tämän Töölön keskuksen kautta”, Puhelinmuseon asiantuntija Erkki Lahtinen toteaa.

”Sitten oli eri valtion virastojen puhelimia, jotka nekin olivat erityisenä suojelukohteena – Töölön keskuksessa oli päivystämässä miehiä, jotka olivat keskuksessa jopa öisin.

Sähkö oli sota-aikana säännöstelyn alaista, joten sähkövoimasta oli pulaa. Sähköä tarvittiin muun muassa teollisuuteen ja raitiovaunuliikenteeseen, eikä sitä ollut riittävästi. Niinpä Töölön puhelinkeskuksessa ladattiin keskuksen akkuja yöaikaan. Samalla tarkistettiin kaikki tärkeimmät yhteydet ja korjattiin vikoja.”

Sodan aikana keskuksessa oli Lahtisen mukaan aina täysi miehitys.

”Täällähän oli sodan aikaan pommisuoja Oksasenkadun päässä – nykyisin siellä on Tempeliaukion kirkko. Pom-

misuojassa miehet eivät kuitenkaan kovin usein ehtineet käydä, koska hälytyksiä saattoi tulla jopa parikymmentä saman päivän aikana. Kun hälytys oli ohi ja henkilöstö palasi pommisuojasta, niin heti kohta tuli uusi hälytys. Monet keskuksen työntekijät olivat sitten keskuksessa koko ajan, joten onneksi taloon ei osunut pommeja.”

”Keskuksen yläkerran katto on kylläkin vuorattu 5 cm:n paksuisella teräslevyllä. Eihän se pommia olisi kestänyt, mutta aika vahva kattopellitys meillä kyllä oli”, Lahtinen muistelee sota-ajan käytäntöjä Töölön puhelinkeskuksella.

Töölön kiinteistössä 1960-luvulta lähtien työskennellyt käyttötekniikko **Kari Tallgren** kertoo kuulleensa vanhemmilta työtovereiltaan, että sota-ajan pommitusten varalta oli jostakin kuljetettu hiekkakasoja Töölön puhelinkeskuksen katolle.

”Ajatuksena oli, että hiekalla voitaisiin sammuttaa pommitusten sytyttämiä paloja”, Tallgren selostaa.

”Sinne oli sitten komennettu vartioon muutamia miehiäkin – ja he olivat siellä olleet vähän aikaa. Sitten he olivat pohtineet, että jos sinne pommi tulee, niin siinä menevät sekä hiekat että miehet. He päättelivät, että oli parasta lähteä pois. - Mutta sillä tavoin yritettiin varjella puhelinkeskuksia siihen aikaan.”

Eikä pelkästään puhelinkeskuksia: myös Töölön kiinteistön lähitalojen ullakoilla oli palopommien vahinkojen torjuntaan tarkoitettuja hiekkakasoja vielä pitkään sodan jälkeen. Puhelinasentajat löysivät niitä mennessään tekemään kytkentöjä ullakkokerroksiin.

Puhelinliikenne jatkui talvisodan aikanakin

Talvisodassa ainoastaan muutamat Helsingin Puhelinyhdistyksen kaapelit vioittuivat. Vahingoittuneissa taloissa tuhoutui jonkin verran puhelimia. Puhelinliikenne jatkui lähes häiriytymättä koko talvisodan ajan, mutta tilaajamäärä ja puhelinliikenne vähenivät. Puhelujen määrä väheni etenkin keskikaupungilla, koska virastoja evakuoitiin ja osa siirtyi vapaaehtoisesti maalle. Tätä menetystä korvasivat vain osittain uudet, tilapäiset organisaatiot ja laitokset.

Puhelinliikennettä vähensi myös se, että melkoinen määrä helsinkiläisiä oli poissa kotoaan, muun muassa rintamapalveluksessa. Heidän joukossaan oli myös puhelin-

Härkävankkurit sota-aikana Töölön puhelinkeskuksen lähellä, Eteläinen Hesperiankatu 26:n kohdalla. Takana oikealla näkyy Ravintola Eliten talo. (Helsingin kaupunginmuseo)

yhdistyksen työntekijöitä. Vuoden 1940 alussa yhdistyksellä oli 710 työntekijää, joista 162 joutui rintamalle tai työpalvelukseen. Kun näin suuri osa henkilökunnasta oli poissa, normaali toiminta vaikeutui. Eniten tingittiin laajennus- ja rakennustöissä, joilla ei ollut kiire. Palvelutaso pyrittiin kuitenkin pitämään korkealla tasolla ja viat korjattiin mahdollisimman nopeasti, minkä vuoksi henkilökunta teki paljon ylityötä.

”Puhelinyhdistyksen kaapelityöntekijöihin kuului 1930-luvulla ja osin vielä talvisodan aikanaakin **Emil Skog**, josta sodan jälkeen tuli puolustusministeri”, Jouko Evolahi mainitsee.

Puhelinyhdistys pyrki huolehtimaan sotaan joutuneiden työntekijöidensä toimeentulosta: perheelliset saivat rintamalla oloaikana koko palkan ja muut puoli palkkaa. Tosin siitä vähennettiin sotilaskuukausipalkka, mutta ei päivärahaa.

Talvisodassa kaatui kymmenen yhdistyksen palveluksessa ollutta miestä.

Jatkosodassa pulaa laitteista ja kaapeleista

Jatkosota Suomen ja Neuvostoliiton välillä syttyi kesäkuun lopulla 1941. Jo heinäkuussa 1941 yhdistyksen miespuolisesta henkilökunnasta (525) oli sotapalveluksessa 144 ja vakinaista asevelvollisuutta suorittamassa 34. Vuoden 1941 loppuun mennessä sotapalvelukseen kutsuttujen määrä nousi lähes kahteen sataan, mikä vaikeutti puhe-

linyhdistyksen toimintaa. Korkeavuorenkadun kiinteistön kellarissa ollut työntekijöiden keittiö muutettiin pommitus- ja kallioiden alettiin louhia uutta suojaa yhteistoiminnassa kaupungin kanssa. Työt käynnistettiin marraskuussa 1939, mutta suoja valmistui vasta talvisodan jälkeen vuoden 1941 alussa.

Jatkosodan aikana sinne rakennettiin käsivälitteinen varakeskus ja varajakopaikka johdoille. Keskukseen yhdistettiin kaikkein tärkeimpinä pidetyt puhelimet. Ne kuuluivat sotatilanteen kannalta keskeisille siviili- ja sotilasviranomaisille sekä sellaisille yrityksille ja organisaatioille, joiden puhelinyhteydet oli olosuhteista riippumatta ehdottomasti turvattava.

Ilmavalvontakin perustui keskeisesti puhelinverkostoon. Sen avulla ilmavalvontalotat välittivät tykistöpatereille tiedot näköpiiriin ilmestyvistä viholliskoneista. Helsingin ilmapuolustuksen kannalta merkittävä oli myös yhteys Viroon, josta vihollisen pommituslaivueet lähtivät retkilleen. Yhteys perustui Tallinnan ja Porkkalan väliseen puhelinkaapeliin. Itse asiassa Tallinnan ja Suomen välillä oli sodan aikana neljä kaapeliyhteyttä.

Jatkosodan aikana puhelinyhdistykselle aiheutti ongelmia muun muassa se, että pulaa oli keskuslaitteista ja johtotarvikkeista sekä osin työvoimastakin, minkä vuoksi puhelinihtymien kysyntään ei voitu vastata.

Kun talvisodan aikana liittymien määrä laski, niin vuonna 1941 tilaajamäärä nousi 3 739:llä, mikä oli siihen mennessä suurin absoluuttinen lisäys puhelinyhdistyksen historian aikana. Seuraavan vuoden neljän ensimmäisen kuu-

kauden aikana tilaajamäärä kasvoi edelleen voimakkaasti, peräti 1 691:llä.

Kun numeroreservit vähenivät uhkaavasti erityisesti Keskustassa ja Sörnäisissä, nousi esiin kaksi vaihtoehtoa: joko puhelinosuuden hintaa olisi tuntuvasti nostettava tai olisi aloitettava säännöstely. Hintavalvonnan vuoksi päädyttiin säännöstelylinjalle.

Vuoden 1942 loppupuolella säännöstely oli vielä melko lievää, mutta seuraavina vuosina sitä oli pakko tiukentaa. Niinpä tilaajamäärän lisäys, joka vuonna 1942 nousi 4 154:ään, jäi vuonna 1943 vain 721:een ja vuonna 1944 – sodan viimeisenä vuotena – 1 050:een.

Säännöstelyn vuoksi puhelinta hakevien jono kasvoi nopeasti; vuoden 1943 lopulla siinä oli jo noin 3 000 henkilöä. Tämän vuoksi mustan pörssin markkinoilla puhelinosuus saattoi maksaa monta kertaa enemmän kuin sen virallinen hinta oli.

Tilanne oli siis aivan vastakkainen kuin talvisodan aikana. Kun joulukuussa 1939 myytiin melkoinen määrä puhelinosuuksia takaisin puhelinyhdistykselle, päätti hallitus, joka pelkäsi muun muassa käteisvarojen vähenevän liikaa, lopettaa niiden lunastamisen 1.1.1940 alkaen. Tämän johdosta puhelinosuuden saattoi saada vapailta markkinoilta halvemmalla kuin yhdistyksen konttorista.

Töölön alueelle rakennettiin varakeskus kalliosuojaan

Ensimmäinen merkittävä häiriö puheliniikenteessä jatkosodan aikana tapahtui maaliskuussa 1942, jolloin Töölön kaapelikellariin tulvi murtuneesta vesijohtoputkesta vettä ja kaikki keskuksen lähes 12 000 yhteyttä katkesivat. Runsaan viikon päästä yhteydet olivat jälleen kunnossa.

Kysymys puhelinyhdistyksen omaisuuden suojelutoimenpiteistä nousi esille varsinaisesti vasta vuoden 1942 lopulla. Ilmavoimien esikunnassa, päämajassa ja puolustusministeriössä pohdittiin joulukuussa 1942, miten viestiyhteydet toimisivat Helsingissä suurilmahyökkäyksen aiheuttamien vakavien vahinkojen jälkeen.

Kysymys kosketti luonnollisesti myös Helsingin Puhelinyhdistystä. Sen johto ryhtyi toteuttamaan suojeluhankkeita. Korkeavuorenkadun alle kalliosuojaan rakennettiin käsivälitteinen varakeskus ja johtojen varajako paikka. Jälkimmäiseen yhdistettiin kaikkein tärkeimpinä pidettyjen puhelinten ja yhteyksien johdot. Lisäksi varapaikkaan otettiin noin tuhat johtoa ja asennettiin yhdysjohdot varakeskuksiin, puhelinyhdistyksen muihin keskuksiin sekä kaukopuhelinkeskuksiin.

Vuoden 1943 puolella yleiseurooppalainen sotatilanne kävi kuitenkin Suomen kannalta kuukausi kuukaudelta huonommaksi. Samalla kasvoivat mahdollisuudet, että Helsinkiin suunnattaisiin voimakkaita pommituksia. Tällöin oli otettava huomioon, että puhelinyhdistyksen koko pääkeskus saattaisi tuhoutua.

Sen vuoksi pääkaupungin strategisesti tärkeiden paikkojen ilmasuojelusta vastuussa olevat sotilasviranomaiset kesän kynnyksellä 1943 edellyttivät, että puhelinyhdistys suorittaisi eräitä lisäsuojelutoimenpiteitä. Mahdollisimman suuret varakeskukset olisi rakennettava paitsi Korkeavuorenkadun pommisuojautiloihin myös Töölöön ja Kallioon. Näihin olisi sijoitettava niin suuria jakotelineitä, että niihin mahtuisivat muun muassa kaikki väestönsuojelua ja maanpuolustusta palvelevat johdot sekä hallinto ja elinkeinoelämän välttämättöimpiin yhteyksiin tarvittavat siviilijohdot.

Myös kaapelikaivoissa olisi ryhdyttävä valmistaviin toimiin, jotta viestiyhteydet voitaisiin tarvittaessa siirtää keskukselta toiseen. Keskuksien välille tulisi niin ikään rakentaa uusia varakaapeleita. Lisäksi suunnitelmat edellyttivät, että puhelintarvikkeita varastoitaisiin eri paikkoihin kaupungin ulkopuolelle ja että varastot suojattaisiin riittävän hyvin.

Näitä varsin laajakantoisia ja kalliita suojelusuunnitelmia puhelinyhdistyksen johto pyrki toteuttamaan, tavallisimmin kuitenkin sillä ehdolla, että rauhan tultua tiloja saataisiin käyttää muihin tarkoituksiin.

Niinpä kalliosuojaan tehtiin 500 numeron käsikeskus, Korkeavuorenkadun siipirakennuksen kellariin asennettua automaattikeskusta laajennettiin 300-numeroiseksi ja Töölöön Temppeleaukion kalliosuojaan sekä Sörnäisiin Kaarlonkadun pommisuojaan rakennettiin 200-numeriset automaattiset varakeskukset. Varajohtoja asennettiin, puhelintarvikevarastot siirrettiin useihin eri paikkoihin, ja ikkunoita ja seinä suojattiin.

Suurpommitus 1944 rikkoi ikkunoita Töölön keskukselta

Kuitenkin jo helmikuun 1944 alun rajut pommitukset osoittivat, että suojelutoimenpiteissä oli parantamisen varaa. Korkeavuorenkadun keskuksen osui illalla 6. helmikuuta vähän ennen kello kahdeksaa 100 kilon yhdistetty räjähdys- ja palopommi. Se tunkeutui vesikaton ja ensimmäisen välilaidan läpi ja pysähtyi vahvaan väliseinään, joka kuitenkin melkoisesti pullistui. Huone, johon pommi pysähtyi ja jota käytettiin laboratoriotilana, kärsi suuria vahinkoja. Lisäksi pommin aiheuttaman tulipalon sammuttamiseksi ruiskutettu vesi aiheutti tuntuvia vahinkoja myös alemmissa kerroksissa. Tämän pommin ja muiden Kasarmintorille osuneiden pommin räjähtäessä noin 90 prosenttia yhdistyksen päärakennuksen ikkunoista pirstoutui.

Samalla tavalla lasiruutuja menetettiin myös Töölössä – missä rikkoutui noin 50 ikkunalaasia – ja jonkin verran Munkkiniemessä, Herttoniemessä ja Pieni Roobertinkatu 9:ssä. Keskuslaitteet säilyivät kuitenkin vahingoittumattomina.

Johtoverkko kärsi varsin suuria vaurioita tuon helmikuun illan ja seuraavan yön pommituksissa, sillä yksis-

Kattosuunnitelma jäi lyhytaikaiseksi

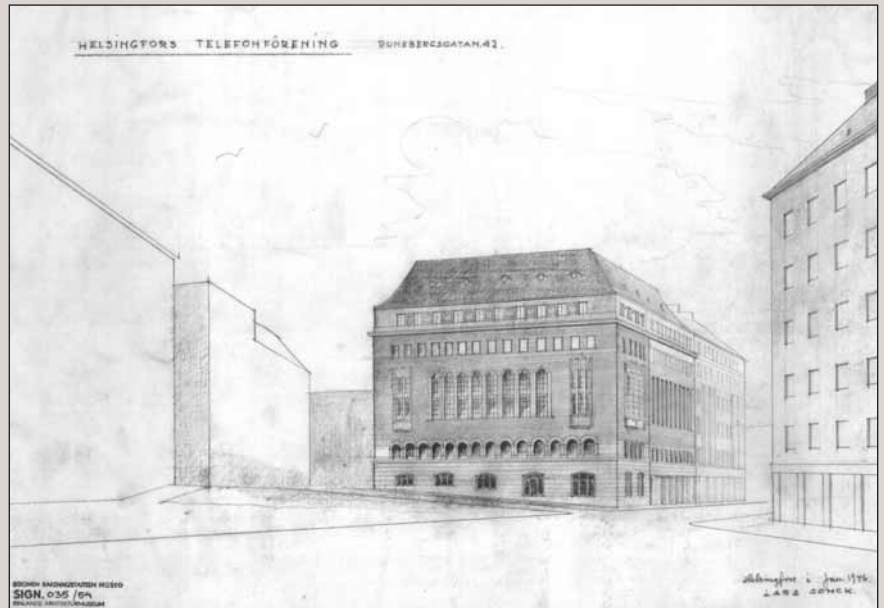
Arkkitehti Lars Sonck suunnitteli 1940-luvulla Töölön puhelinkeskusrakennukseen kokonaan uudentyypisen kattorakenteen.

Suunnitelman mukaan tasakatto olisi muutettu viiden metrin korkuiseksi aumakattorakenteeksi, joka olisi kuitenkin ollut laeltaan tasainen. Katto oli tarkoitus päällystää kattotilillä ja siihen oli tulossa useita pyöreitä ikkunoita.

Lisäksi tämän kattorakenteen alapuolella oli tarkoitus korottaa talon julkisivuja siten, että viidennen kerroksen yläpuolelle olisi muodostunut uusi kuudes kerros eli ullakkokerros. Sinne kaavailtiin lähinnä varastotiloja. Muista julkisivurakenteista poiketen kuudennen kerroksen ulkoseinät olisivat olleet rapatut. Räystäätaso olisi nostettu +27,35 m:n tasolta korkeus- tasoon +30,55 m. Uusi katonharja olisi ollut viittä metriä ylempänä eli +35,55 metrin tasolla.

Puhelinmuseoon johtavan porraskäytävän seinällä on yksi tähän kattosuunnitelmaan liittyvä julkisivupiirustus. Siitäkin voidaan päätellä, että muutoksen seurauksena talon yleisilme olisi muuttunut täysin. Piirustukset valmistuivat 30.11.1945, mutta Rakennustaiteen museolla on uutta kattoa esittävä Lars Sonckin luonnopiirustus, joka on päivätty jo huhtikuulle 1942.

Vaikka rakennusvalvonta hyväksyi muutospäätökset 13.6.1946 – siis varsin pitkän harkinnan jälkeen – katon tällaisia muutostöitä ei tietyvästi koskaan ryhdytty käyttämissä toteuttamaan. Luultavaa on, että kaupunkikuval-

Lars Sonckin kattosuunnitelma vuodelta 1945 olisi muuttanut talon ulkonäköä varsin paljon. (Rakennustaiteen museo)

liset syyt muodostuivat lopulta ylivoimaiseksi esteeksi. Toisaalta sodanjälkeisen ajan materiaalipula saattoi olla ratkaiseva syy suunnitelmasta luopumiseen.

Myöhemmin Helsingin kaupunginmuseo on jyrkästi vastustanut Runeberginkatu 43:n kattorakenteiden muutoksia: esimerkiksi 1990-luvulla katolle ei voitu rakentaa uusia ilmanvaihtokonehuoneita, vaan ne oli sijoitettava viidennen kerroksen tiloihin.

Kun oulunkyläläinen arkkitehti **Sigurd Jo-**

hansson esitti seuraavat Runeberginkatu 43:n kattoa koskevat muutospäätökset Helsingin rakennusvalvontaviraston hyväksyttäväksi 31.8.1951, niissä haluttiin tehdä vain pienehköjä muutoksia teknisiin laitteisiin, jotka sijaitsivat tasaisella vesikatolla.

Sonckin suunnittelema Sörnäisten puhelin- keskus Kaarlonkadulla sen sijaan on vuosien varrella joutunut varsin rankkojen muutosten kohteeksi: siellä alkuperäistä rakennusta on korotettu kahdella kerroksella.

tään kaupungin alueella mykistyi noin 2 900 puhelinta. Pommi-isku oli ollut niin raju, että menetyksistä huolimatta toimitusjohtaja von Schantz saattoi kuitenkin todeta yhdistyksen selviytyneen siitä 'epätavallisen onnekaasti'. Hän katsoi, että ainoa turvallinen ratkaisu oli sijoittaa keskuslaitteet niitä varten louhittuihin tiloihin Korkeavuorenkadun päärakennuksen alle.

Pommityön jälkeen puhelinliikenne kasvoi niin räjähdysmäisesti, että yhdistyksen johto pelkäsi siitä aiheutuvan vahinkoa keskuslaitteille. Armeijan edustajien kanssa käytyjen neuvottelujen tuloksena päämajan viestikomentaja **L. Ekberg** oikeutti sotatilalakien perusteella yhdistyksen johdon yhteistyössä sotilasviranomaisten kanssa 'kytkemään pois niin paljon yksityistilaa, että pu-

helinliikenne Helsingissä voi ruuhkautumatta jatkua'. Soittointo tasaantui kuitenkin pian, eikä erikoistoimiin tarvinnut ryhtyä.

Pääkaupungin pommituksissa yhdistys ei kärsinyt henkilömenetyksiä. Sen sijaan asepalvelukseen kutsutuista sota otti oman raskaan veronsa, yhteensä 14 henkeä. Näistä suurin osa kaatui jatkosodan alku- ja loppukuukausina. Talvi- ja jatkosodassa yhdistyksen henkilömenetykset nousivat siten 24:ään.

Sodan päätyttyä syksyllä 1944 voitiin arvioida myös aineelliset vahingot, jotka nousivat noin 19,3 miljoonaan markkaan. Siitä valtaosan, noin 15,2 miljoonaa (lähes 77 prosenttia), muodosti Satamakatu 4:ssä sijainneen tarvikevaraston tuhoutuminen.

OLYMPIALAISIA JA MUITA MULLISTUKSIA

Viranomaisten oli toisen maailmansodan aikana mahdollista kuunnella Helsingissä samanaikaisesti 60 puhelua. Tietävästi kuuntelu suoritettiin muualla kuin Töölön keskuksessa.

Vierailiko desantti viestitiedustelussa?

Sota-aikana Helsingissä tehtiin kaksi laajamittaista atentaattia ja niistä toinen kohdistui Puhelinyhdistykseen. Kasarmikadun toimitalossa räjähti 28.8.1943 viisi pommia. Tekoa ei saatu koskaan selvitettyksi, mutta epäiltiin, että kysymyksessä oli yritys tuhota talossa ollut puhelinkuuntelupiste.

Sodan jälkeen salakuuntelu jatkui pääministeri **J.K. Paasikiven** hallituksen 22.12.1944 antamalla asetuksella.

Vuosina 1945–46 salakuuntelua varten tehtiin 357 kytkentää, ja numeroihin asetettiin kuuntelulaitteet. Lisäksi Valtiollisen poliisin päämajaan Ratakadulle oli yhdistetty kymmenen linjaa. Kuuntelua perusteltiin rikosten torjunnalla, mutta Valtiollisen poliisin virasta eronnut päällikkö kertoi myöhemmin, että kuuntelua oli käytetty myös mielialatarkkailussa.

Puhelinsensuuri lopetettiin 31.12.1946. Silloin kuitenkin kytkennät ja kuuntelulaitteet jäivät paikoilleen. Puhelinyhdistys katkaisi kuuntelukytkennät 3.4.1947, mutta epäilyt puhelinkuuntelusta elivät edelleen sitkeästi.

Uusi aluekeskus Töölö-3 tuli käyttöön 1950-luvulla

Syksyllä 1951 Töölön puhelinkeskuksessa tehtiin jälleen joitakin rakennemuutoksia sisätiloissa. Pohjakerrokseen sijoitettiin uusi kytkinsali nykyisen ristikytkentätilan vaiheille.

Samoissa Sigurd Johanssonin 31.8.1951 päivätyissä muutospiirustuksissa – jotka hyväksyttiin 11.10.1951 – myös kattilahuonetta uusittiin. Oksasenkadun puolelle kellarikerrokseen sijoitettiin hiilivarasto sekä 4 850 litran öljysäiliö. Sodan jälkeisen ajan säännöstely heijastuu reunamerkinä, jonka rakennusvalvonta lisäsi hyväksytyyn piirustukseen: 'Kattilat, lämpölaitteet ja polttoöljy pitää olla kansanhuoltoministeriön öljylämmityskomitean hyväksymää laatua'.

Lisäksi Runeberginkadun siivessä sijainneet viisi autotallia poistettiin. Niiden tilalle sijoitettiin uusi puhelin-

keskus: Töölö-3 eli Töölön aluekeskus. Se ei vielä tuolloin ulottunut maanalaisen autohallin ajoluiskaan saakka; väliin jäi tilaa varastohuoneelle. Autotallien ovet muutettiin ikkunoiksi, mutta 30 vuotta myöhemmin – eli 1981 – nekin poistettiin ja aukot muurattiin umpeen.

Töölön keskuksen vuonna 1948 töihin tullut **Jan-Erik Nordström** muistaa 1950-luvun alussa asennetun aluekeskuksen:

”Töölö-3 oli alakerrassa. Se oli koordinaattivalitsijakeskus, Ericssonin keskus. Se oli tarkoitettu vain läpikulkuliikenteelle: kaukoliikenne meni läpi siitä, keskuksessa ei ollut tilaajia ollenkaan. Siitä muurattiin sitten ikkunat kiinni, ettei keskukselle päästäisi tekemään ilkeämielisiä”, Nordström selittää.

Kari Tallgren lisää, että Töölö-3:n keskuslaitteet olivat L.M. Ericssonin ARF-tyyppiä.

”Kun tilaaja soitti Töölöstä muiden aluekeskusten suuntaan – mikä ilmeni puhelinnumerosarjan ensimmäisistä numeroista – puhelu ohjautui ensin Töölö-3 -aluekes-

Liikennelaitoksen johdinauto matkalla Töölön puhelinkeskuksen suuntaan vuonna 1949, taustalla Töölön kirkko. (Helsingin kaupunginmuseo)

kukseen. Siellä numerosarjalla valittiin, mihin päin puhelu sieltä lähti – siis menikö puhelu Meilahteen vai minne. Töölö-3 toimi siis ikään kuin ohjaavana keskuksena, jonka kautta myös kaikki muilta keskusalueilta Töölöön saapuneet puhelut ensiksi tulivat.”

Lisää asennustöitä olympialaisista

Rauhan tultua 1944 voitiin vuoden 1952 olympialaisen pitopaikaksi määrätä Helsinki.

XV kesäolympialaisia varten perustettiin järjestelytoimikunta, jossa oli mukana myös Helsingin Puhelinyhdistyksen edustajia.

Jo talvella 1948 järjestelytoimikunta ja puhelinyhdistyksen hallitus sopivat olympialaisten valmistelu- ja toteuttamiskustannusten korvauseriaatteista. Niiden mukaan yhdistys ei veloittaisi sellaisista laajennuksista, joita kisojen jälkeen voitaisiin käyttää muihin tarkoituksiin. Sen sijaan kaikki työ- ja tarvikkestannukset, joita yhdistys ei myöhemmin voisi käyttää varsinaiseen puhelinliikenteeseen, oli korvattava.

Keskustekniikan mekaanikkona, myöhemmin teknikona ja työnjohtajana Töölössä työskennelleelle Jan-Erik Nordströmille suuren luokan urheilukisat tiesivät uusia urakoita.

”Vuoden 1952 olympialaisista tuli lisää asennustyötä. Numeroita uusille liittymille rakennettiin Töölössä paljon. Olin silloin mukana, kun näitä töitä tehtiin – ja rouvanikin oli niissä mukana”, Nordström kertoo.

Lea Nordström johti tuohon aikaan Korkeavuorenkadulla Helsingin puhelinyhdistyksen orderungsskrivning-osastoa, jossa laadittiin asentajille listat työkohteista. Listoissa muun muassa puhelimen numeronvaihdot merkittiin alleviivauksella ja numeronsiirrot kaksoisviivalla.

Tuleva aviopari tapasi toisensa puhelinyhdistyksen tanssiaisissa, joita pidettiin perjantaisin ja lauantaisin.

”Siellä se rakkaus syttyi, kun olimme firman tansseissa. Jan-Erik haki tanssimaan kahdeksan aikaan illalla, ja sitten tanssimme kello yhteen saakka yhtä mittaa”, Lea Nordström kertoo noin 55 vuoden takaisista tapahtumista.

Alkuvaiheessa Jan-Erik Nordström oli Töölössä harjoittelijana, joten hänellä ei ollut omaa työhuonetta. Kun hän myöhemmin eteni työnjohtajaksi, hänellä oli tuki-kohta Töölössä, mutta hän kierteli enimmäkseen Helsingin lähialueiden niin sanotuissa maaseutukeskuksissa valvomassa huolto- ja asennustöitä.

Olympiakeskus myös Töölöön

Keväällä 1951 valmistuneiden suunnitelmien mukaisesti rakennettiin erityinen olympiapuhelinverkosto automaattikeskuksineen: yhteensä neljä keskusta. Näistä suurin oli Olympiastadionin 500 numeron keskus.

Töölön olympiakeskus käsitti 400 numeroa ja Keskusta sekä Käpylä kumpikin 300.

Myöhemmin tosin todettiin, että kokonaisnumeromäärä (1 500) oli ylimitoitettu, sillä keskuksiin liitettiin vain 1 155 tilapäispuhelinta. Ne jakautuivat seuraavasti:

	Olympiapuhelimia	Tavallisia puhelimia
Järjestelytoimikunta	784	157
Yleisradio	103	1
Posti- ja lennätinlaitos	9	5
Muut	71	25
Yhteensä	967	188

Olympiaverkoston puhelimet olivat nelinumeroisia. Kun kuuloke nostettiin, kuului erityinen valintamerkki 'olympia-olympia...!'

Kytkenät järjestettiin niin, että yleisestä puhelinverkosta olympiaverkkoon pääsemisen mahdollisuudet olivat varsin rajoitetut. Tarpeettomien puhelujen välttämistä korostettiin myös erityisessä olympialuettelossa, joka julkaistiin suomeksi, ruotsiksi, ranskaksi ja englanniksi.

Sähkökatkot häiritsivät Töölön olympialiikennettä

Olympiapuhelinkeksusten lisäksi järjestettiin erillisiä puhelinvaihteita, joita liitettiin sekä olympia- että yleiseen verkostoon. Näistä merkittävin oli lehtimieshotelli Domus Academican asennettu automaattivaihte 350 puhelinta varten. Tällaiseen järjestelyyn päädyttiin erityisesti siksi, että kokemukset Osloon talvikisoissa 1952 Viking-hotelliin sijoitetun käsikeskuksen toiminnasta olivat osoittautuneet huonoiksi.

Kun kaikki toimittajat eivät mahtuneet Domukseen, jouduttiin osa sijoittamaan Satakuntalaisen osakunnan taloon (Lapinrinne 1), minne asennettiin sadan numeron käsikeskus.

Melko erillään toimivan purjehdustoimikunnan tarpeita varten asennettiin puhelinvaihte niin sanottuun Marmoripalatsiin, joka suunniteltiin aikanaan yksityiseksi taidegalleriaksi. Marmoripalatsissa ovat sittemmin toimineet Helsingin hovioikeus vuosina 1952–1984 sekä työtuomioistuimien vuodesta 1984 lähtien.

Vastaanotto- ja yleisöpalveluosaston päämajaan, uuteen ylioppilastaloon, asennettiin erikoispuhelinvaihte. Suurimmilla uutistoimistoilla, kuten Associated Pressillä ja Cora-Reuter-Tidningars Telegrambyrå -yhtymällä oli eri kilpailupaikoilla sijaitsevien olympiapuhelimien lisäksi oma käsikeskuksensa Stadionilla. Sen sijaan eräillä majoituspaikoilla, kuten Otaniemessä, käytettiin varsinaisia vaihteita.

Yleisöpuhelimien lisätarpeeksi arvioitiin alunperin 250. Myöhemmin määrä putosi sadalla ja loppujen lopuksi rahoituskiistojen johdosta järjestelytoimikunta kustansi vain muutaman tällaisen puhelimen yhdistyksen (puhelin yhdistyksen) osuuden noustessa noin kolmeenkymmeneen. Kisoja silmällä pitäen yhdistys pystytti myös Suur-Helsingin aluetta varten hätäkeskuksen, johon aluksi tuli noin 150 numeroa.

Kisojen aikana suoritetussa puhelinliikennetutkimuksessa todettiin, että olympiaverkosta käytettiin huomattavasti ennakoitua vähemmän. Niinpä yhdysjohtaja arvioitiin rakennettuna noin 80 % yli tarpeen. Näin suuren virhelaskelman tärkeimpänä syynä pidettiin sitä, että yleisömenestys jäi odotettua vähäisemmäksi.

Toisaalta yhdysjohtojen suuresta määrästä johtui, että edes ruuhkatunteina vähän ennen puoltapäivää ei esiintynyt ylikuormituksesta aiheutuvia estoja.

Kokonaisuutena ottaen yhdistys saikin miltei yksinomaan kiitosta puhelinjärjestelystä. Tosin 20.7.1952 Sörnäisten keskuksessa syttyi tulipalo, joka vaikeutti liikennettä muun muassa Käpylän olympiakeskuksen suuntaan. Samoin sähkövirran katkeaminen kahdesti (16.7. ja 30.7.) keskeytti vähäksi aikaa Töölön keskukselta lähtevän liikenteen.

Taloudellisesta tappiosta huolimatta olympialaisista koi tui puhelin yhdistykselle myöhempää toimintaa ajatellen monenlaista hyötyä. Kisat olivat yhdistykselle hyvä tekninen ja organisatorinen koulu. Olympialaisia varten ra-

kennetut laitteet lisäsivät myös tilaajapalvelua urheilutapahtuman päätyttyä ja niistä saivat oppia vastaavien kisojen järjestäjät myöhemmin.

Esimerkiksi olympiakeskus jäi kisojen jälkeen paikoilleen ja kaapelit yhdistettiin yleiseen puhelinverkkoon yleisöä varten. Tästä järjestelystä ottivat sittemmin mallia seuraavat olympiakaupungit Melbourne ja Rooma.

Henkilöstöruokala – keidas työpaikalla

Puhelinyhdistyksen työmaaruokailu laajeni 1950-luvulla. Töölön puhelinkeskuksen Oksasenkadun siipirakennuksen pohjakerroksen mankelointi- ja pesutilat oli tällöin jo muutettu uuteen käyttötarkoitukseen henkilöstöruokalaksi.

Töölön keskukseseen vuonna 1954 tullut asentaja **Bo Ekman** täsmentää ruokalan sijainnin:

”Kun tultiin Oksasenkadun portista sisään, ruokala jäi heti oikealle puolelle. Ruokalaan mentäessä oli laskeuduttava pari kolme rappusta alaspäin. Ruokalan ikkunat olivat melkein maan tasalla”, Ekman kuvailee.

Sisäpuolelta katsottuna ikkunat olivat vastaavasti lähellä katonrajaa. Ruokalasali ulottui Oksasenkadun ulkoseinään asti, mutta kadulla kävelijöistä ruokalassa voitiin nähdä vain jalat.

Helsingin Puhelinyhdistyksen vuosien 1951 ja 1954 sisäisissä puhelinluetteloissa Töölön ruokalan hoitajaksi oli merkitty **Liisa Kivikoski**. Hänen puhelinnumerosa oli Töölö 444. Samaan aikaan Sörnäisten puhelinkeskuksen ruokalasta vastasi **Edit Forsberg**.

Vuonna 1960 laskettiin yhdistyksen 'muonavahvuudeksi' lähes 800 henkilöä, joista päivittäin noin 500 henkilöä söi keskustassa (Korkeavuorenkadulla), 150 Talissa, 80 Töölössä ja 50 Sörnäisissä. Ruokalahenkilöstöstä (kaikkiaan 21) kolme työskenteli Töölössä. Vuonna 1980 koko ruokalahenkilöstön määrä oli 35 – heistä neljä työskenteli Töölössä.

Ruokala toimi Töölön keskusrakennuksessa vuoteen 2001 saakka. Silloin puhelinyhdistyksen laskutus- ja perintäosaston henkilöstö – viimeiset HPY:läiset Töölössä – muuttivat Itä-Pasilan toimitaloon.

”Vuosituhannen vaihteessa Töölössä ei enää ollut asennustoimistoa, mutta asentajat kävivät vielä ruokalassa syömässä asennuskeikoilta tullessaan”, laskutuksen ja perinnän osastopäällikkö **Matti Perkiö** selostaa.

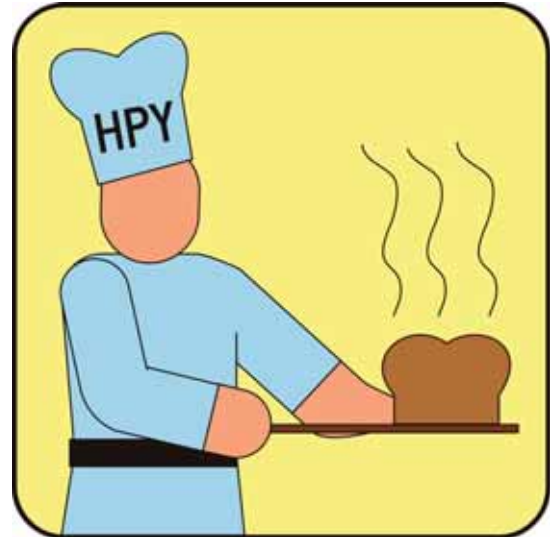
Loppuvaiheessa Töölön ruokalassa oli kaksi vakituista työntekijää, jotka ruokalan lopettaessa siirtyivät siltä Keskuksen ruokalaan Korkeavuorenkadulle.

”Kun laskutus- ja perintäosasto lähti talosta, ruokalakin lähti samaan aikaan”, Perkiö täsmentää.

”Ruoka tehtiin henkilöstöravintolassa paikan päällä. Se oli periaatteessa kotiruokaa”, sanoo kesällä 1956 Töölön keskuksessa työt aloittanut asentaja ja ula-autonkuljettaja **Mauri Renqvist**.

Moottoripyöräpoliiseja olympiavuonna 1952 Museokadulla Töölössä. (Helsingin kaupungin museo)

Henkilöstöruokala toimi Oksasenkadun siiven päädyssä pohjakerroksessa, osittain katutason alapuolella.

”Ruokalippusysteemiä ei siellä käytetty. Ihan rahalla ostettiin. Mutta sieltä sai kohtuuhintaista ja yleisesti ottaen ihan hyvää ruokaa. Eihän se tietenkään mikään Hilton ollut.”

Mauri Renqvist kävi periaatteessa joka päivä henkilöstöruokalassa aterioimassa.

”Kivat tytöt siellä oli meitä hoitamassa. Yksi ruokalan emännistä lähti Australiaan ja jäi sinne”, Renqvist muistelee.

Ruokala lakkautettiin 2000-luvun alussa, kun laskutus- ja perintäosasto siirtyi viimeisenä Helsingin Puhelinyhdistyksen osastona Töölöstä Itä-Pasilain.

Kaukomaiden kutsu

Joskus 1960-luvun tienoilla Töölön keskuksesta lähti Mauri Renqvistin mukaan useita asentajiakin Australiaan töihin.

”Sinne pääsi silloin hommiin – siellä oli kysyntää osavista asentajista”, Renqvist toteaa.

Jan-Erik Nordström puolestaan kertoo, että 1950-luvun puolivälissä joitakin Töölön asentajia lähti Etelä-Afrikkaan samasta syystä.

”Jotkut lähtivät puhelinasentajiksi Afrikkaan 1954 – 1955. He olivat valmiiksi koulutettuja. Töistä Afrikassa ilmoitettiin lehdissä”, Nordström täsmentää.

Muun muassa Nordströmin asentajaystävä **G. Åström**, joka tuolloin oli Töölössä töissä, suuntasi Afrikkaan. Monet lähtivät siksi, että verot olivat siellä huomattavasti pienemmät kuin Suomessa.

”Myös palkat olivat vähän paremmat kuin täällä siihen aikaan. - Mutta kun kaverit tulivat taas Suomeen, heillä oli vaikeuksia saada entistä työtään takaisin. Firma oli haluton ottamaan heitä, kun olivat ulkomaille lähteneet.”

Osa 'paluumuuttajista' tosin pääsi lopulta takaisin töi-

hin Töölön keskukseen, joskin ehkä vasta muutama vuosi kotiinpaluunsa jälkeen.

”Asiat riippuivat siitäkin, millainen työnjohtaja oli. Jos hän oli tuttu mies, asiat sujuivat helpommin.”

Jan-Erik Nordström harkitsi aikanaan itsekkin Etelä-Afrikkaan lähtemistä. Töitä oli sieltä jo tarjottukin. Hän päätti lopulta jäädä kotiin, mikä ehkä olikin onnekas ratkaisu.

”Eräs Afrikasta palannut asentaja sairastui vakavasti, hän oli saanut jonkin taudin siellä. Hän tuli kyllä takaisin, mutta joutui sitten rullatuoliin. Myöhemmin hän muutti Raumalle.”

Tulipalo Korkeavuorenkadulla hankaloitti työaikoja Töölössä

Korkeavuorenkadun keskuksessa sattui 1950-luvulla riskikenttäpalo, joka mykisti kaupungin kaikki puhelimet. Sillä oli seurannaisvaikutuksia myös Töölön keskuksessa.

”Olin itsekkin kolme vuorokautta Korkeavuorenkadulla vetämässä uusia johtoja”, Jan-Erik Nordström toteaa.

”Tulipalo aiheutti sen, että siitä 4 – 5 vuotta eteenpäin oli vuorotyö käytössä kaikissa keskuksissa: siis neljä ilta- vuoroa, neljä yövuoroa ja neljä päivävuoroa.”

”En kuitenkaan ollut vuorotyössä loppuun asti. Tein sitä Töölön keskuksessa muutaman vuoden. Sitten uhkasin sanoa itseni irti, jos en pääse vuorotyöstä pois – en jaksanut sitä enää.”

Nordströmin silloinen esimies Töölössä järjesti niin, että hän pääsi teknilliseen kouluun opiskelemaan teknikoksi. Sen jälkeen hänet nimitettiin työnjohtajaksi HPY:n 'maaseutukeskusten' piiriin, jossa etäisimmät keskuksot sijaittivat Mustiossa, Vihdissä ja Karkkilassa. Sittemmin Nordström toimi työnjohtajana myös puhelinyhdistyksen toimipisteessä Talissa.

'LAMPPUVAHDIT' JAHTASIVAT PALANEITA SULAKKEITA

Töölön keskusrakennuksessa toimi vuonna 1951 puhelinyhdistyksen Verkko-osaston alainen Verkonrakennustoimisto. Siitä vastasi teknikko **V. Blomqvist**, jonka työhuone oli ilmeisesti talon kolmannessa kerroksessa. Hänen toimialueenaan oli Töölön-Sörnäisten-Käpylän-Munkkiniemen piiri.

Koko Verkko-osaston päällikkönä oli DI **A. Fagerholm**. Hänen työpisteensä oli kuitenkin Korkeavuorenkadulla.

Vuoteen 1954 mennessä verkonrakennuksen piirijako oli muuttunut siten, että Kaupunkipiirin I alueena oli Keskuksista-Töölö-Munkkiniemi-Lauttasaari-Ruskeasuo-Suomenlinna. Vastuuhenkilönä oli tuolloin teknikko **B. Lindström**.

Työpaja Töölössä 1950-luvun loppuun

Töölön kiinteistössä toimi myös puhelinyhdistyksen Työpaja aina 1950-luvun lopulle saakka. Silloin se muutti Taliin, HPY:n ostamaan entiseen tehdaskiinteistöön Kutomotiellä. Vuonna 1951 työpajan konttorinhoitaja oli **J. Mikkonen** ja sihteeri **Eva Wendelin**.

Työpajan alaisuudessa Töölössä toimivat myös *Laskutus ja hinnoittelu* sekä *Toimentamo ja tuntitarkastus*. Jälkimmäisistä toimenpiteistä vastasivat **S. Ahlgren** ja **Isolda Ström**.

Töölön työpajan *Suunnittelukonttoria* johti vuonna 1951 insinööri **E. Roos**. Muita toimihenkilöitä siellä olivat **L. Lindberg**, **B. Gröndahl** ja **Brita Nordman**. Paria vuotta myöhemmin tämän konttorin nimi oli vaihtunut muotoon *Käyttö ja työnsuunnittelu*. Johdossa oli yhä E. Roos, mutta uutena henkilönä mukaan oli tullut insinööri **K. Sundell**.

1950-luvun alkuvuosina Töölön keskuksen Käyttötoimistoa pyörittivät insinöörit **J. Lund** ja **K. Fallenius**. Jälkimmäinen muuten ei ole sukua Puhelinmuseon asiantuntijana nykyisin toimivalle **Rainer Faleniukselle** – hänen isänsä **B. Falenius** oli 1960-luvulla Töölön *Keskusrakennustoimiston* palveluksessa ja työskenteli ryhmitteilyn ja vaihteiden parissa.

Töölön Käyttötoimiston yhteydessä toimivat myös sellaiset osastot kuin *Heikkovirta-asennus* (vastuuhenkilönä **B. Ollberg**); *Esikaupunkiasemat* (**L. Englund**); *Kojeet*; *Mekaaniset valmisteet*; sekä *Autojen korjaus*, jossa päällikkönä oli **A. Stjernberg**.

Niin ikään Töölössä oli jo 1950-luvulla talon kolman-

nessa kerroksessa *Töölön varasto*, jossa Töölön tarvikekoristuksen ylläpitäjänä **Marita Stjernberg**. Varastonhoitajina 50-luvulla toimivat muun muassa **Väinö Sandgren** – joka siirtyi sitten Taliin päävarastonhoitajaksi – ja häntä ennen **G. Wickström**.

Töölön keskuksen kellarissa oli varastomiehenä **Henttinen**, jonka etunimi ei ole tiedossa. Hän luki varastomiehenä ollessaan ylioppilaaksi ja sen jälkeen jatkoi opinnoita. Myöhemmin hän toimi Lapin rajavartiostossa upseerina.

Töölön varastolle Jouko Evolahti tuli varastonhoitajaksi 1964 ja jatkoi vuoteen 1980, jolloin hän siirtyi päätoimiseksi teknisten yhdyshenkilöksi eli pääluottamusmieheksi.

Talonmiehenä Töölön keskuksessa oli vuonna 1951 **Elin Björkell**. Muutamaa vuotta myöhemmin uudeksi talonmieheksi oli tullut **H. Löfström**. Keskuksessa oli myös portinvartija, joka toimi puhelinyhdistyksen Kiinteistötoimiston alaisuudessa. Hän istui todennäköisesti autohallin ajoluiskan yhteyteen sijoitetussa vahtikopissa.

Käyttöosaston väki muistaa 'Munkkiniemen kreivin'

Vuoden 1954 sisäisessä puhelinluettelossa mainitaan Töölön kaikki kolme silloista puhelinkeksusta: Töölö-1 (puhelinnumero Tö 232), Töölö-2 (Tö 361) sekä aluekeskus Töölö-3 (Tö 400).

Luettelon mukaan puhelinyhdistyksen *Asennustoimisto* toimi tuolloin vielä Korkeavuorenkadulla. Se siirtyi kuitenkin Töölön keskusrakennuksen ylimpään viidenteen kerrokseen vuoden 1954 loppuun mennessä, jolloin esimerkiksi **Bo Ekman** tuli sinne töihin. - Sen jälkeen *Asennustoimisto* pysyikin siellä yli neljä vuosikymmentä, aina 1990-luvun lopulle saakka. Osa toimistosta levittäytyi talon alempiinkin kerroksiin. Vuonna 1960 *Asennustoimisto*a johti DI **E. Saari**.

1950-luvulla myös *Verkonrakennustoimisto* toimi muiden toimipisteiden ohella myös Töölössä. Verkonrakennustoimiston päällikkönä oli insinööri **Helge Erna**. Verkonpiirin 1 päällikkö oli **Tuure Sahravuo**.

Töölön keskusrakennuksessa toimi myös Puhelinkeksustoimiston alainen *Käyttöosasto*, joka piti huolta puhelinkeksulaitteiden toimivuudesta. Siellä työnjohtajana oli **Alvar Lindholm**, joka asui työsuhteasunnossa keskusrakennuksen Oksasenkadun siivessä. Vuoden 1960 HPY:n

*Puhelinkeskuksen valitsijoiden releitä säädetään.
(Kuva: Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)*

sisäisessä puhelinluettelossa on hänen kotinumeronsakin Oksasenkadulle: 442500.

Lindholm toimi vuosien mittaan sekä Jan-Erik Nordströmin että Kari Tallgrenin esimiehenä.

”Alvar Lindholm oli aika merkillinen työnjohtaja – hän piti osan porukkaa 'jäissä' ja muita taas mukavina ihmisinä”, Nordström arvioi.

”Kerran olisin iltavuorossa ollessani mennyt firman juhliin – lauloin nimittäin firman kuorossa. Johtaja soitti työnjohtaja Lindholmille ja kysyi, voisinko lähteä sinne. Lindholm sanoi, että ei käy.”

Kari Tallgren kertoo: ”Kun tulin Töölön harjoittelijana töihin 1965, pomona oli silloin vielä Alvar Lindholm. Hän oli vanhan ajan pomo: 'kissimirri' kaulassa ja tumma puku päällä kesälläkin. Ei tosin mennyt kovin montaa vuotta ennen kuin **Kaj Eklöf** tuli hänen tilalleen.”

Oksasenkadun työsuhdeasunnoissa asuivat tuohon aikaan myös varastonhoitaja G. Wickström sekä käyttöosaston vanhin asentaja **Ragnar Munck**, jota on luonnehdittu erikoiseksi persoonaksi. Häntä sanottiin 'Munkkiniemen kreiviksi' – muun muassa siksi, että hän vaati itseään teiteltävän, vaikka muita työpaikalla yleensä sinuteltiin.

”Munck oli vapaaehtoistyössä Pelastusarmeijassa, ja välillä trumpetti pauhasi. Hänellä oli joskus tiukkoja mielipiteitä”, Tallgren kuvailee.

”Siihen aikaan mekaanikkohuoneessa sai tupakoida, ja melkein kaikki polttivatkin. Munck koetti valistaa meitä nuoria siitä, että tupakointi on turmiollinen tapa. Joka aamu kun tulimme töihin, Munck oli kiillottanut tuhkakupin – ja jos sitä ei päivän mittaan ollut käytetty, niin hän jakoi mekaniikoille omenat. - Mutta kun hän itse ei polttanut, niin varmaan hänelle olikin tuskaista, kun kaikki tupruttelivat.”

Puhelinyhdistyksen keskusten vianetsinnässä käytettiin apuna robottipuhelimia, jotka soittivat jatkuvasti eri numeroihin ja testasivat yhteyden muodostumista. Jos yhteydessä havaittiin vika, robotti antoi hälytyksen korjaushenkilöstölle. Laite on nykyisin Puhelinmuseon kokoelmissa. (Kuva: Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)

”Käyttöosastolla oli 1960-luvulla myös **Leif Granholm**, joka oli ensimmäisiä oppi-isiä minulle ainakin.”

Tuon aikakauden työilmapiiriä Tallgren luonnehtii melko hyväksi.

”Kyllä asiat aika mukavasti menivät – vaikka olihan sen ajan pomoilla tiettyä auktoriteettia. Aina mentiin takaperin huoneesta ulos ja niin pois päin... ja mentiin juuri sinne, minne pomo sanoi.”

”Jos joskus pääsi keikalle ulkoalueille, niin se oli tavallaan kuin palkinto. Ja jos siellä sitten vähänkin erehtyi tyrimään, niin heti tuli komennus takaisin pääkalonpaikalle ja pomon valvovan silmän alle. - Sen ajan tavat olivat sellaiset, mutta en muista, että ainakaan mitään kovin pahoja kahnauksia olisi tullut. Semmoista normaalia vain.”

Päivystäjät korjasivat puhelinkeskusten vikoja

Kun Jan-Erik Nordström aloitti Töölön keskuksessa oppipoikana, hänen tehtäviinsä kuului valvoa, mitkä merkikilamput keskuksissa paloivat.

Sininen merkkivalo tarkoitti vikaa 6 A:n (ampeerin) sulakkeessa, punainen valo taas pienemmässä sulakkeessa.

Jälkimmäiseen vikailmoitukseen saattoi syynä olla esimerkiksi yhden ainoan tilaajan laite, joka oli polttanut sulakkeen.

”Vika saattoi olla myös ristikytkennässä. Himmeä valkoinen valo tarkoitti jotakin ongelmaa keskuksesta ulospäin lähtevillä linjoilla, ja sitä piti erityisesti valvoa”, Nordström luettelee keskuksen mahdollisia vikatilanteita.

Keskuksessa 6 A:n sulake oli niin sanottu telinesulake esivalitsijassa. Jos se paloi, keskusalueella meni kerralla sata puhelinta mykäksi.

”Kerran – tämä tosin taisi sattua Sörnäisten keskuksella – eräs kaveri kysyi, miten saisi toteutetuksi eristyksen jotakin huoltotyötä varten. Kehotin laittamaan eristeeksi markan kolikon. Häneltä se markka kuitenkin lipsahti, jolloin keskuksesta meni kuuden ampeerin sulake. Siinä tuli suora kosketus plussan ja miinuksen välille. Paikalle oli sitten hälytettävä siivooja, työnjohtaja ja mekaanikko”, Nordström muistelee.

Kari Tallgren joutui 1960-luvulla samantyyppisiin päivistystehtäviin samassa keskuksessa:

”Töissä oli 3 – 4 vanhempaa mekaanikkoa. Meitä harjoittelijoita kutsuttiin itse asiassa lamppuvahdeiksi, kun me tarkkailimme hälytyslamppuja ja sitten tarvittaessa korjasimme sulakkeita. Siellä oli tuhansia ja taas tuhansia sulakkeita... Meitä oli kai noin neljä harjoittelijaa.”

Vanhempaan Strowger-keskuksen eli Töölö-1:een – joka nykyisin on museokeskuksena – oli liitetty 44-alkuiset puhelinnumerot. Vastaavasti Töölö-2:ssa Runeber-

ginkadun puolella olivat Töölön 49-alkuiset numerot.

”Alkuvaiheessa Töölössä oli varsin paljon porukkaa töissä. Jotkut lähtivät kyllä komennuksille toisiin piireihin, mutta Töölön keskusrakennuksella oli yleensä aina vakioporukka hoitamassa talon kolmea keskusta”, Tallgren selostaa.

”Käyttöosasto, jossa itse olin, ei paljonkaan ollut keikoilla. Suurin osa ajasta meni ihmisten tekemien vikailmoitusten perusteella tehtyihin korjauksiin.”

Erilaisia vikoja mekaanisissa laitteissa olikin tietysti ihan riittämiin.

”Silloin kun keskuksat Töölö-1 ja Töölö-2 olivat vielä toiminnassa, niissä oli aivan valtavasti töitä. Jo pelkäämään mekaniikkaakin – esimerkiksi yhdessä ainoassa valitsijassa oli kymmeniä tai ehkä sata mekaanista liikkuvaa osaa. Niitä hajosi ihan solkenaan, joten niitä sai olla vähän väliä korjaamassa”, Tallgren kuvailee.

Vanhimmat nousukiertovalitsijat olivatkin 60-luvun puolivälissä jo yli 40 vuoden ikäisiä, joten huoltoa varmasti jo tarvittiin.

”Toki näissä keskuksissa kiersi jatkuvasti myös vakinaisen huoltoporukka. Se teki keskusten määräaikaista huoltotyötä ihan koko ajan. Kun se oli kiertänyt keskuksat läpi, niin se aloitti taas alusta uudestaan.”

”Vikojen takia keskuksissa jouduttiin vaihtamaan paljon osia. Myös johtojen punoksia jouduttiin usein vaihtamaan. - Tällaisiin juttuihin jouduin aina käyttöteknikkona reagoimaan, varsinkin alkuaikoina”, Tallgren mainitsee.

Käyttöteknikko **Kari Tallgren** tuntee puhelinkeskusten laitteistot perinpohjin.

ASENTAJIEN ULA-AUTOT TÖÖLÖN KATUKUVASSA

Helsingin Puhelinyhdistyksen ensimmäinen asennusauto hankittiin jo keväällä 1923.

Yhdistyksellä oli 1920-luvulla kaksi kuorma-autoa. Niiden ajokilometrit vuonna 1926 olivat 8 345 ja 5 347 kilometriä. Tuon ajan ainoalla henkilöautolla ajettiin 5 153 kilometriä. Kun toimialue laajeni, tarvittiin lisää autoja.

Autokannan kasvu aiheutti autotalliongelman. Vielä 1920- ja 1930-luvuilla tilaa oli löytynyt, mutta sittemmin tallitiloja jouduttiin käyttämään muihin tarkoituksiin: Töölössä keskuslaajennuksiin ja Sörnäisissä korjaimoksi (joskin Töölöön rakennettiin autohalli pihakanen alle). Niinpä HPY:lle oli jouduttu vuokraamaan yleisiä autotallipaikkoja, joita vuoden 1954 alussa oli 19.

*Helsingin puhelinyhdistyksen kuorma-auto ja kevyt asennusauto linjanrakennustöissä ilmeisesti 1930-luvun lopulla.
(Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)*

Viisi radioautoa Töölön tallissa

Töölön autopaikoille tuli lisää käyttöä 1950-luvun lopulla.

”Meillähän oli Töölössä Helsingin ensimmäinen ula-auto – siis radiopuhelimella varustettu huoltoauto. Se otettiin käyttöön suunnilleen vuodenvaihteessa 1959–1960”, asentaja ja ula-autonkuljettaja Mauri Renqvist ylpeänä kertoo.

”Samalla radiotaajuudella oli kolme firmaa. Puhelinyhdistyksen lisäksi taajuutta käyttivät myös Hartwall ja Huber. Virvoitusjuomayhtiö Hartwall myi limsaa samalla kanavalla – kuulimme kaikki, minne he limonadia veivät – ja Huber korjasi putkia. Me taas veimme kaapelia, tikkaita ja puhelinkojeita asentajille. Kaikkea, mitä tarvittiin – asentajat liikkuivat silloin pelkän pakin varassa.”

Ensimmäiset HPY:n ula-autot olivat ranskalaisia Renault-pakettiautoja.

”Autot olivat kantavuudeltaan aluksi pakettiautoja, mutta niissä kuljetettiin sittemmin niin paljon tavaraa, että myöhemmin autot oli luokiteltava kuorma-autoiksi – siis niiden kokonaispaino oli yli 3500 kg. Työnantaja vaati sitten minuakin suorittamaan kuorma-autokortin, että hommaa pääsi jatkamaan”, Renqvist huomauttaa.

”Loppujen lopuksi meitä oli viisi ula-autonkuljettajaa huoltamassa Helsinkiä. Kolmen auton toiminta-alueet olivat keskusta, Sörnäinen ja Töölö – ne olivat varsinaiset kaupunkiautot. Sitten lisäksi itä- ja länsipuolelle kaupunkia oli omat autonsa.”

Väliaikoina autot pysäköitiin Töölön puhelinkeskuksen maanalaiseen autohalliin.

”Siinä kellarissa oli kokoontumispaikka meidän autoillemme. Siellä oli talli, ja varastohan oli talon kolmannessa kerroksessa. Siellä täydennettiin se vaje, jota aina päivän mittaan syntyi. Autot täytettiin taas uudestaan asennustarvikkeilla.”

Renqvistin mukaan autoissa oli ulataajuudella toimivat englantilaisvalmisteiset Pye Companyn radiopuhelinlaitteet ja noin metrin pituiset piiska-antennit.

Pye-tehdas valmisti radiopuhelimia 1950-luvulla myös poliisikäyttöön. Esimerkiksi mallia PTC116 asennettiin muun muassa Uuden-Seelannin poliisiautoihin ja sen lähetysteho oli 2,5 wattia.

Hieman uudempi malli Pye Ranger tuli käyttöön 1955 ja sitä valmistettiin monenlaisina versioina autokäyttöön

Puhelinyhdistyksen ula-auto 1950-luvun lopulta.
(Kuva: Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)

Mauri Renqvist ajoi ensimmäisten joukossa
puhelinyhdistyksen ula-autoja.

VHF-taajuusalueille 25 – 174 MHz. Mahdollisesti jokin näistä malleista on ollut puhelinyhdistyksen ula-autojen varustuksena.

”Hyvä kaverini **Ole Holmström** oli työnohjaajana. Hänelläkin oli Pyen laitteet, radio pöydällä ja jalallinen mikrofoni siinä vieressä”, Renqvist muistelee.

”Ulakeskus ja ula-antenni olivat Korkeavuorenkadulla, siellä oli masto pihan puolella keskellä korttelia. Työnlön keskuksessa ei ollut tukiasemaa, siellä oli vain työnohjaajan radiolähetin.”

Töölöstä lähtenyt signaali siis releoitiin eteenpäin Korkeavuorenkadun radiomastosta.

”Meillä oli laitteet autossa. Radio oli suurempi kuin vanhanmallinen videolaite – ja se kohisi. Kohinaa oli aluksi mahdotonta saada pois laitteista, ne kohisivat koko päivän. Ainoastaan puhuttaessa modulaattori katkaisi kohinan.”

Kohinaa ja viestejä monilla taajuuksilla

Helsingin Puhelinyhdistyksen ula-autojen tarkka toimintataajuus 1950- ja 1960-luvuilla ei ole tiedossa. Olettavissa on, että alkuaikoina toimintakanava oli VHF-alataajuuksilla, missä noihin aikoihin oli esimerkiksi viiranomaisten radioverkkoja.

Lähettimen kohinaa voi viitata siihen, että kyse oli AM- eli amplitudimoduloitusta lähetteestä. Joissakin Pyen radioissa sellaista käytettiin 1950-luvulla. Nykyajan ra-

Ula-auton kuljettaja **Lars Österman** työpaikallaan.
(Kuva: Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)

Korkeavuorenkadun keskuksen vanha radiomasto, joka on purettu ja korvattu uudella korkeammalla mastolla. (Kuva: Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)

diopuhelimita AM-läheteitä ei enää käytetä juuri muualla kuin lentoliikenteen VHF-yhteyksissä.

Puhelinmuseolla ei ole yhtään tuolta ajalta säilynyttä radiopuhelinta. Ajoneuvoantennit mitoitetaan yleensä aallonpituuden kerrannaisiksi, mutta Mauri Renqvistin mainitsemasta metrin pituisesta piiska-antennista ei voi vielä tehdä kovin paljon johtopäätöksiä – kyseessä on voinut olla vaikkapa neljännesaallon antenni 70 MHz:lle tai 1/8-aallon antenni 35 MHz:lle.

Myöhemmin, viimeistään 1980-luvun alkupuolella, HPY:llä on ollut radiopuhelintoimintaa korkeammilla VHF-taajuuksilla: sekä 80 MHz:llä että 160 MHz:llä. Esimerkiksi Pakilan Lepolantien radiomastossa oli 1980- ja 1990-luvuilla HPY:n ylläpitämiä ulataksiradiolähettimiä 80 MHz:n taajuusalueella.

HPY:n asentajien käytössä oli ainakin 1980-luvulla useita simplex- ja puoliduplex-radiotaajuuksia välillä 158,500 – 163,375 MHz, siis silloisten paloradiotaajuuksien lähikanavilla. Puoliduplexissa ajoneuvoaseman ja toistimen taajuusero oli tavalliseen tapaan 4,6 MHz. Toistinasema sijaitsi Korkeavuorenkadun radiomastossa.

Simplexissä taas molemmat lähettimet käyttivät samaa radiotaajuutta, esimerkiksi kahden asentajan välisissä pienitehoisissa suorissa radiopuhelinyhteyksissä.

Ula-autolla hoidettiin 30 asennusta päivässä

Mauri Renqvistin ja muiden ula-autonkuljettajien oma toimipiste oli Töölön puhelinkeskustalossa.

”Töölön keskus oli meidän kokoontumispaikkamme. Vaatekaappi piti jossakin olla työvaatteiden ripeää vaihtoa varten. Sitten vain rattiin ja ulos kadulle – ja päivällä täydentämään varusteita.”

”Kun meillä kuljettajilla oli melkein kaikilla vanhemman asentajan koulutus, me teimme iltaisin ylitoita asentajien kanssa. Olimme siihen työhön kovin kysytyjä, kun meillä oli kaikki varusteet ja vielä autokin”, Renqvist selostaa.

Yhdellä ula-autolla hoidettiin päivässä keskimäärin 30 työtehtävää urakalla.

”Niitä oli viiden minuutin välein. Ei työ juuri viittä minuuttia kauempaa saanut keskikaupungilla kestää, kun seuraava asiakas oli jo jonossa.”

”Siihen aikaan Helsingin Kaisaniemenkadulta pystyi tosin ajamaan Keskuskadulle nopeammin kuin nykyään. Silloin ei vielä ollut liikenteessä niin paljon sählinkiä, eikä niin paljon liikennevalojakaan.”

Töölön keskuksen autohallissa oli ensi alkuun käsin avattavat ovet.

”Kun liikenne kasvoi, Runeberginkadulle tuli bussipysäkki ja kaikkea muuta eteen. Sitten alkoi käydä hankalaksi pysähtyä siihen bussipysäkille tai jalkakäytävälle ja mennä avaamaan niitä ovia, jotta pääsisi viemään auton kellariin.”

”Sitten tallin tasolle saatiin 1960-luvulla moottoroitu liukuovi – sellainen verho-ovi alhaalla ajoluiskan päässä. Se oli tosi hieno parannus. Puuovet luiskan yläpäässä ovat päivällä auki ja ne laitetaan yöksi kiinni.”

Ula-autojen viat huollettiin Renqvistin mukaan korjaamalla mahdollisimman ripeästi. Vara-autokin voitiin tarvittaessa ottaa käyttöön, jos vakioauto kieltäytyi lähtemästä Töölön tallista.

”Olisihan ollutkin kauhea tilanne, jos äkkiä olisi 30 keikkaa Helsingin keskustassa jäänyt ajamatta. Toki toiset asentajat pyrkivät paikkaamaan, jos tarvetta oli – mutta ei se riittänyt, kun kaikilla päivät olivat muutenkin pyöristettyjä.”

Jossakin vaiheessa eräs kuljetuspäällikkö osti puhelin-asentajille A-sarjan Fordeja.

”Isoja ja hienoja autojahan ne olivat, kun nopeasti katsoi. Niiden tekniikka oli kuitenkin onneton. Meillä oli Pitäjänmäellä Stockmannin autoliikkeellä ihan oman pysäköintiruutumme, mihin autot vietiin hoitoon. Siivoajat ajoivat ne pois pihalta, kun ne valuttivat dieselmoottoriöljyt asfaltille.”

”Kalusto kuitenkin parani koko ajan. Loppuvaiheessa meillä oli vallan hieno automaattivaihteinen Mersu-kuorma-auto, jossa kaikki hoitui viimeisen päälle. Ovet toimivat nappia painamalla, ja autossa oli ilmajarrut ja mahdollisesti tilaa.”

Alkuvaiheessa ula-autot olivat väriltään siniharmaita.

”Myöhemmin joku keksi maalata autot tummanpunaisiksi. Se oli huono väri, maali paloi auringonpaisteessa pilalle. Lopuksi autot maalattiin sinisiksi. Välimuotojakin oli paljon.”

Renaultilla suoraan viidenteen kerrokseen

Asennustöitä ula-autoilla oli laidasta laitaan.

”Ihan kaikenlaisia keikkoja oli – presidentinlinnasta maakellariin. Autossa oli pöytä, jossa kirjattiin muistiin ne osoitteet, johon jokin puhelinlaitteita tai muuta asennettiin. Myös koneen tyyppi ja muut yksityiskohdat merkittiin muistiin, ja asentaja kuittasi ne. Se oli tavallaan myymälä ilman rahaa – ja se piti saada toimimaan niin, että kaikki täsmäsi”, Renqvist kertoo asentajien arkipäivästä.

”Ula-autossa kävi sitten tarkastaja ainakin kerran vuodessa toteamassa, että siellä oli tavaraa sen verran kuin varasto oli ilmoittanut. Ja siellä oli paljon tavaraa. Oli pieniä puhelinvaihteita, niiden syöttölaitteita, ja erilaiset puhelinlaitteet eri värisinä. Tietysti kaikenlaista kaapeliakin oli todella paljon.”

Tavaratäydennystä saatiin tarvittaessa Töölön varastosta, talon kolmannesta kerroksesta.

”Niin ikään autoissa oli porakoneita ja erilaisia muita työkaluja. Pääasiassa ula-autoilla tehtiin uusia asennuksia ja liittymän siirtoja – vaikka olihan siirtokin taval-

laan uusi asennus, koska siihenkin tarvittiin uusi puhelinjohto.”

Kaikkiin paikkoihin asennusautolla ei pystytty ajamaan. Yllättävän moniin kuitenkin pystyttiin.

”Helsingin kaapelitehtaalle pääsi isollakin autolla hissillä viidenteen kerrokseen. Menimme joskus kahville sinne yläkertaan Renaultilla. Siinä hississä oli ketjuveto, ihan oikeaa laivaketjua. Kävi kiva ronksutus päällä, kun se vei auton vintille.”

”Ula-autohommissa oli monta hauskaa hetkeä. Töissä oli hyvinkin hauskoja tyyppejä. Ne olivat mukavia kaveriteita”, Renqvist muistelee ula-autojen aikaa.

Tekevillehän tietysti sattui kaikenlaista aina joskus.

”Sörnäisten ula-autolle osui kohdalle uskomaton tapaus. Asennuskohteeseen vietiin kaapelikelä. Oli pidempi asennus, joten kaapelia piti olla kelalla – yleensä sisäasennuksiin riitti jokin viidenkymmenen metrin vyyhti.”

”No, kun pojat loikkasivat auton takaovesta, niin kela karkasi heiltä ja piha vietti alaspäin. Siellä oli pihan perukoilla lehmä ja juottoallas. Kela törmäsi juottoaltaaseen ja sitten se osui aitaan. Sitten lähti lehmä ja lujaa, ja sitten juoksisivat pojatkin”, Renqvist kuvailee asennustyön vaihteita.

Työpäivään kuului peli- ja kellokortteja

Kun Mauri Renqvist tuli töihin Töölöön 1950-luvun puolivälissä, talossa käytettiin vanhanmallista kellokorttilaitetta. Se oli viidennessä kerroksessa.

”Me leimasimme vielä sellaisella mustalla laatikolla kellokortin ja laitoimme sitten kortin seinällä olevaan lokeeroon. Siinä näkyi jokaisen kortin yläosa. Kortit olivat lokerikossa vähän vinossa.”

Seppo Saarlamo toimi Töölön keskuksessa työnjohtajana 1960- ja 1970-luvuilla.

”Siihen kokoonnuttiin aina. Työaika loppui puoli viideltä, ja silloin oli jo jono ukkoja paikalla ja ensimmäisillä kortit kourassa.”

”Jos oli saanut työt tehdyksi jo kolmelta, sitten piti viettää aikaa jossain hyvien ystävien seurassa siihen asti, että pääsi leimaamaan kortin.”

Jotkut hankalat asennustyöt kestivät koko päivän – tai sitten eivät.

”Eräässä valimossa oli tosi likaista, mustaa nokea, ja siellä piti asentaa kaapelia johonkin lattiaränniin. Se oli niin hankalan näköinen keikka, että soitimme mestarin paikalle. Sanoimme, että täältä emme voi lähteä iltapäivällä mihinkään muuhun asennustyöhön ihmisten ilmoille. Valimossa jouduttaisiin avaamaan lattiarännejä ja muuta.”

”Mestari katsoi tilanteen ja totesi, että tehdään tästä koko päivän keikka. - Sitten saimme työt valmiiksi vajaan parissa tunnissa. Kello oli vähän yli kymmenen, kun olimme työparini **Ismo Saikkosen** kanssa uimassa Uimastadionilla”, Renqvist kertoo.

Työuransa alkuvaiheissa Renqvist kulki työmatkansa Käpylästä Töölöön 500-kuutioisella moottoripyörällä. Muutettuaan Ala-Tikkurilaan hän siirtyi junan käyttäjäksi.

”Meillä oli junassa kiva korttiporukka, kun **Anja-vaimoni** veli asui naapurissa ja kävi Postipankissa töissä. Marjapussia ennätti pelata kaksi kertaa ennen kuin juna oli Pasilassa. Junat eivät silloin kulkeneet niin kovaa kuin nyt”, Mauri Renqvist perustelee.

”Kun juna tuli asemalle, niin piti aina vallata sellainen paikka, että pystyi pelaamaan korttia. Kaverit tulivat sitten junan läpi perässä vallatuille paikoille.”

”Loppumatkan rautatieasemalta työpaikalle Töölöön kuljin kävellen. Aina oli kavereita mukana. Pojat poikkesivat viinakaupassa matkalla – mutta enhän minä nyt koskaan, jos oikein muistan!”

Töölön keskuksen leppoisa työilmapiiri jonkin verran kiristyi vuosien mittaan.

”Töölöön rupesi tulemaan 'kellokalleja'. Esimerkiksi **Seppo Saarlamo** tuli meille ensin kellokalleksi ja sitten hänestä tuli mestari. - Hyviä kavereita meistä kuitenkin tuli.”

Työnjohdollakin oli radioita autoissa

Vuonna 1960 Töölön keskuksessa työnjohtajana aloittanut Seppo Saarlamo muistelee, että Töölössä ei tuolloin olisi enää käytetty kellokorttilaitteita (joskin 1970-luvulle tultaessa ne olivat taas palanneet). Ula-autot hän muistaa hyvin.

”Meillä työnjohtajilla oli autot. Ensi alkuun talon puolesta. Niissä oli ularadiot, joten meihin saatiin aina yhteys”, Saarlamo kertoo.

”Jonkin ajan kuluttua hyväksyttiin sopimusautot. Työnjohtaja saattoi ostaa oman auton ja käyttää sitä työajossa ja talo maksoi kilometrikorvaukset.”

Ularadiot oli asennettu kiinteiksi autoon.

”Ne olivat kooltaan kuin kynäkotelo. Itse radio oli isompi, se oli joissain automalleissa asennettu takakonttiin. Tietysti antenni oli katolla.”

Puhelinyhdistyksessä työntekijät oli jaettu eri alueille, ja työnjohtopiiritkin oli jaettu. Saarlamolle kuului länsiosa Helsinkiä.

”Minun mieheni työskentelivät rautatien tällä puolella – Etu-Töölössä. Toiselle työnjohtajalle kuului kaupungin itäosa. Sitten oli kolmas ja neljäs, joiden vastuulla olivat esikaupungit”, Saarlamo selvittää.

”Ularadioiden huudettiin esimerkiksi: 'Saarlamo, Saarlamo, Holmström kutsuu'. Minä painoin nappia ja vastasin: 'Saarlamo täällä'. - Me emme voineet keskustella. Aina täytyi sanoa: 'Kuuntelen'. Sitten toinen sanoi jotakin ja minä vastasin: 'selvä'. Ihan viime aikoina ularadiot muuttuivat samantyyppisiksi kuin nykyajan matkapuhelimet.”

Kioskipuhelimia vietiin 'sporalla'

Töölön kiinteistössä Mauri Renqvistin työkavereita olivat muiden muassa **Nils Nilsson**, **Leo Rahkonen** ja **Terttu Koponen**.

”Jotkut asuivat Töölön keskusrakennuksessa työsuhteasunnoissa. Esimerkiksi **Juhani Pettersson** asui siellä

todella kauan. Myös johtajan autonkuljettaja **Lauri Koponen** asui siellä”, Renqvist luettelee.

”Siellä oli paljon asuntoja. Niiden asukkaat menivät Oksasenkadun puolelta sisään, he eivät edes käyttäneet samaa sisärappua. - Mutta henkilöstöruokalahan oli Oksasenkadun puolella alakerrassa. Se oli sellainen kiva paikka. Se ei ollut kovin iso, siellä oli intiimi tunnelma – kaikki tunsivat toisensa.”

Renqvistin mukaan Töölön asentajat olivat hyvässä maineessa jo ennen ula-autojen aikaakin. Vielä 50-luvulla kalustoa ja työkaluja oli kuljetettava raitiovaunuissa, mutta työt sujuivat silti ripeästi.

”Kävimme läpi kaikki Helsingin puhelinkioskit ja vaihdoimme niihin uudet puhelimet. Mustien puhelimien tilalle tulivat harmaat laatikot, jotka toimivat 50-pennisillä. Ne eivät olleet ihan köykäistä kamaa kuljetettavaksi ratikassa”, Renqvist huomauttaa.

”Esimerkiksi Postitalon luona oli jalkakäytävän vieressä kaksi kioskipuhelinta, ja ne käytiin vaihtamassa. Sieltä tuli aina myös takaisin valurautainen puhelinklöntti ja siinä oli kantamista.”

”Hyvässä lykyssä asentajilla oli raahattavana pieni vaihde – se oli työkalupakin kokoinen – ja sitten vanerinen työkalupakki ja melkein samankokoinen syöttölaite ja kaapelia. Kaikki raskaat laatikot piti raahata ratikkaan, ja ne olivat kaiken lisäksi teräväreunaisia. Jos silloin olisi nai-

Puhelinyhdistyksen henkilökuntaa ilmeisesti Suomi-Ruotsi-maottelumarssilla 1960-luvun alussa. Postilinjalla ajanut VW Kleinbus -pikkubussi näkyy taustalla.

(Kuva: Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)

silla ollut nylonsukkia, niin olisi varmaan tullut sanomista, kun sukat olisivat menneet rikki.”

Toisinaan pysäkeillä oli muutakin katsomista kuin nylonsukat.

”Raitiovaunupysäkillä Hesperiankadun kohdalla näin Sputnik-tekokuun ensimmäisen kerran taivaalla. Se oli vuonna 1957.”

Kaupungilla kiertävien asentajien ja sittemmin ula-

Puhelinyhdistyksen asennusauto 1960-luvulta. (Kuva: Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)

autojen puhelin-asennustoimintaa pidettiin puhelinyhdistyksessä asiakaspalveluna, jonka ei odotettu tuottavan erityisen paljon voittoa. 1990-luvun tehokkuusajattelun myötä tällaista toimintaa leikattiin kovalla kädellä.

”On sääli, että aika söi asiakaspalvelun. Nykyisin ei kukaan enää tee mitään, jos ei saa heti rahaa”, Mauri Renqvist ihmettelee.

”Kun toiset osastot eivät enää suostuneet maksamaan subventiota, niin kaikki toiminta rupesi vähenemään.”

Mauri Renqvist jäi Töölöstä eläkkeelle vuonna 1996.

Postiauton matkassa

Töölön keskuksen tiimoilla ajeli myös Helsingin puhelinyhdistyksen oma postilinja-auto, joka liikkui säännöllisten aikataulujen mukaan.

Puhelinyhdistyksellä oli sisäinen postinkuljetus. Siinä

viettiin sekä pikkupaketteja että kirjepostia, mutta postibussi kuljetti myös henkilökuntaa puhelinkeskusten välillä. Autona oli Volkswagen Kleinbus -pikkubussi.

”Meidän postiautomme ajoi reittiä, joka lähti Korkeavuorenkadulta ja jatkui sieltä Sörnäisiin, Töölöön ja Pitäjänmäkeen”, Puhelinmuseon Erkki Lahtinen selostaa.

”Kun posti tuli Helsingin pääpostista Korkeavuorenkadulle, se lajiteltiin siellä. Korkeavuorenkadulle ja Pikkurobertinkadulle osoitetut postit jaettiin paikan päällä. Muu posti lähti sitten eri toimipisteisiin postiautolla, joka hoiti myös mahdolliset henkilökuljetukset.”

”Postibussin kuljettaja on nimeltään Torvald Rundberg, mutta hänet tunnettiin yleisesti nimellä Puppeli. Rundberg on edelleen aktiivinen pöytätenniksenpelaaja ja hän on saavuttanut monia mitaleita sekä nuorena että veteraanina. Hän ajoi postibussia vuosikymmenien ajan ja hän sai jopa tunnustuspalkinnon työstään, kun hän piti bussin niin hyvässä kunnossa.”

Autokerho mukana eläintarhan ajoissa

Töölön puhelinkeskuksen väkeä oli mukana puhelinlaitoksen autokerhossa.

”Kerho tunnettiin nimellä 'PAK' eli Puhelinyhdistyksen Autokerho”, ula-auton kuljettaja Mauri Renqvist mainitsee.

”Eläintarhan ajot olivat meille erikoiskeikka. Sinne me aina vedimme viestilinjan ennen kilpailua. Linja oli jälkeensä purettava pois, koska Eläintarha oli puistoaluetta.”

”Puhelinyhdistyksen oma porukka oli monta kertaa kilpailussa viestintätehtävissä. Jos kilpailuissa sattui jokin onnettomuus, niin me toimitimme paikalle ambulanssin ja paloauton. Oma paikkani oli kilparadan pääsuoran alussa – siellä olin luurit korvilla viestimiehenä.”

Myös **Anja Renqvist** kävi sisarensa kanssa usein katsomassa Eläintarhan ajoja. Kisat päätettiin kuitenkin lopettaa vuonna 1963, kun erään kilpailun startin jälkeen sattunut onnettomuus oli johtanut ruotsalaisen kilpa-autoilijan **Örjan Atterbergin** kuolemaan.

”Näin sen koko tilanteen takaapäin – se auto nousi ylös ja putosi nurinpäin asfaltille. - Siihen loppuivat ne kilpailut”, Mauri Renqvist murehtii.

Eläintarhan ajojen perinteet jatkuivat kuitenkin Keimolan moottoristadionilla Vantaalla.

”Kun Keimola rakennettiin, niin me teimme sinne koko viestiverkon. Se vedettiin ihan py-

Autocarin kilpa-auto. Tämäntyyppisiä ajoneuvoja nähtiin Eläintarhan ajoissakin. (Helsingin kaupunginmuseo)

syväksi verkoksi kaapelikanavia pitkin.”

”Oli kivaa, kun pääsi aina kilpailujohtajan apulaiseksi torniin – se oli taas minun paikkani. Niin kauan kuin Keimola oli pystyssä, puhelinyhdistyksen väki hoiti siellä viestinnän.”

Autokilpailujen lisäksi Keimolassa toimi 1960-luvulla myös drive-in-tyyppinen elokuva-teatteri. Ainakin 1970-luvun lopulla Keimolas-

sa järjestettiin vapaaehtoisia ennakoivan ajon kursseja, joilla opetettiin turvallista talviautoilua. Sittemmin moottoristadion on päässyt pahoin rappeutumaan ja sitä on käytetty renkasvarastona.

Mauri Renqvistillä on kuitenkin vielä kilpailujen julisteet tallalla autotallinsa seinillä.

Liikennettä Runeberginkatu 43:n edustalla 1960-luvun lopulla, Töölön keskus näkyy kuvassa oikealla. (Kuva: Helsingin kaupunginmuseo)

TÖITÄ RUMMUN TAHDISSA

Puhelinyhdistyksen asennustoimisto oli sijoitettu keskusrakennuksen viidenteen ja osittain myös neljänteen ja kolmanteen kerrokseen. Pääasiassa neljännessä kerroksessa toimi kuitenkin Rekisteritoimisto.

Asennustoimiston alainen sisäjohtasennustoimisto oli talon viidennessä kerroksessa.

Kolmannessa kerroksessa oli varasto, jossa asentajat kävivät aika ajoin hakemassa tarvikepäätöksiä. Myös asennustoimiston päälliköllä **Raimo Rahikaisella** ja hänen sihteerillään sekä henkilöstön luottamusmiehillä ja työsuojeluvaltuutetuilla oli toimipisteet talon kolmannessa kerroksessa.

Asennustoimiston työnjohtajalla Seppo Saarlamolla oli työhuone Töölön kiinteistön viidennessä kerroksessa.

”Alkujaan työhuoneeni oli pihan puolella. Myöhemmin se oli kadun puolella. Meitä oli kaksi samassa huoneessa – työtoverini oli **Olavi Luoto**”, Saarlamo muistaa.

Tiloja korjattiin jatkuvasti

”Rakennuksessa tehtiin paljon muutostöitä, kun ihmisiä tuli lisää. Huoneita pilkottiin pienemmiksi tai niitä suurennettiin”, Saarlamo toteaa.

Esimerkiksi vuoden 1964 alussa talossa purettiin kol-

mannen ja neljännen kerroksen verkko- ja väliseiniä, jotta tiloja saatiin tarkoituksenmukaisemmiksi.

Samoihin aikoihin Apollonkadun puoleinen neljännen kerroksen puulattia – jolla 1920-luvulla oli jaettu korkea keskussali kahdeksi erilliseksi kerrokseksi – korvattiin betonilattialla. Muutostöitä koskevat piirustukset hyväksyttiin helmikuussa 1964. Uuden lattiarakenteen suunnitteli Insinööritoimisto Holger Holmberg & Co.

Palkkapäivinä paljon porukkaa paikalla

Ennen tuloaan Töölöön työnjohtajaksi Saarlamo ehti työskennellä kolme vuotta puhelinyhdistyksen rationalisointitoimistossa. Siellä hän erikoistui työntutkimukseen.

Työnjohtajan tehtäviin kuului Saarlamon mukaan töiden anto asentajille, henkilöstön valvonta, käynnejä työpaikalla ja asiakkaiden luona, sekä sopimusten tekeminen asiakkaiden kanssa.

”Olin työnjohtajana asennustoimistossakin. Siellä oli kuitenkin myös kaksi työnjohtajapiiriä verkonrakennustoimistosta. Asennustoimistossa oli neljä työnjohtajaa, joista jokaisella oli alaisina noin 20 miestä”, Saarlamo täsmentää.

Senja ja Bo Ekman selostavat puhelinyhdistyksen toimintoja Töölön keskuksessa.

Arvio talon työntekijöiden kokonaismäärästä vaihtelee aika paljon.

”Sitten Töölössä oli konttori- ja varastoväkeä. Siellä oli kai toistasataa henkeä. - On otettava huomioon, että asentajat olivat suurimmaksi osaksi kenttätöissä, eivät koko aikaa talossa. He kävivät keskusrakennuksessa vain palkkapäivinä, ja varastossa hakemassa tarvikkeita.”

Seppo Saarlamon arvio henkilöstön määrästä Töölössä 1960–70-luvuilla lienee hieman varovainen, sillä eräiden muiden arvioiden mukaan työntekijöitä oli kaikkiaan useita satoja. Varastonhoitaja Jouko Evolahti muistaa Töölössä olleen henkilöstöä ”muutama sata”. Osa tosin oli sijoitettu pitkäaikaisesti päivystys- ja huoltotehtäviin talon ulkopuolelle, esimerkiksi suuriin tavarataloihin.

Rumpu arpoi työtehtäviä

Asennustoimiston erikoisuus oli RUMPU.

”Asentajatoimittajat istuivat sellaisen 'rummun' ympärillä. Sinne asentajat soittivat ja sieltä he saivat uudet työt puhelimitse ja kuittasivat aikaisemman työn tehdyksi”, Saarlamo selostaa.

Työnjakopistettä sanottiin Rummuksi, koska siinä istui viisi töiden jakajaa kehässä. Keskellä oli pyörivä teline, jonka lokerikoissa oli uusia työmääräyksiä. Telineä pyö-

ritettiin ja siitä otettiin asentajille uusia työtehtäviä.

Seppo Saarlamo muistaa Rummun olleen 1960-luvulla viidennessä kerroksessa. Se siirtyi sieltä myöhemmin kerrosta alemmaksi neljänteen kerrokseen.

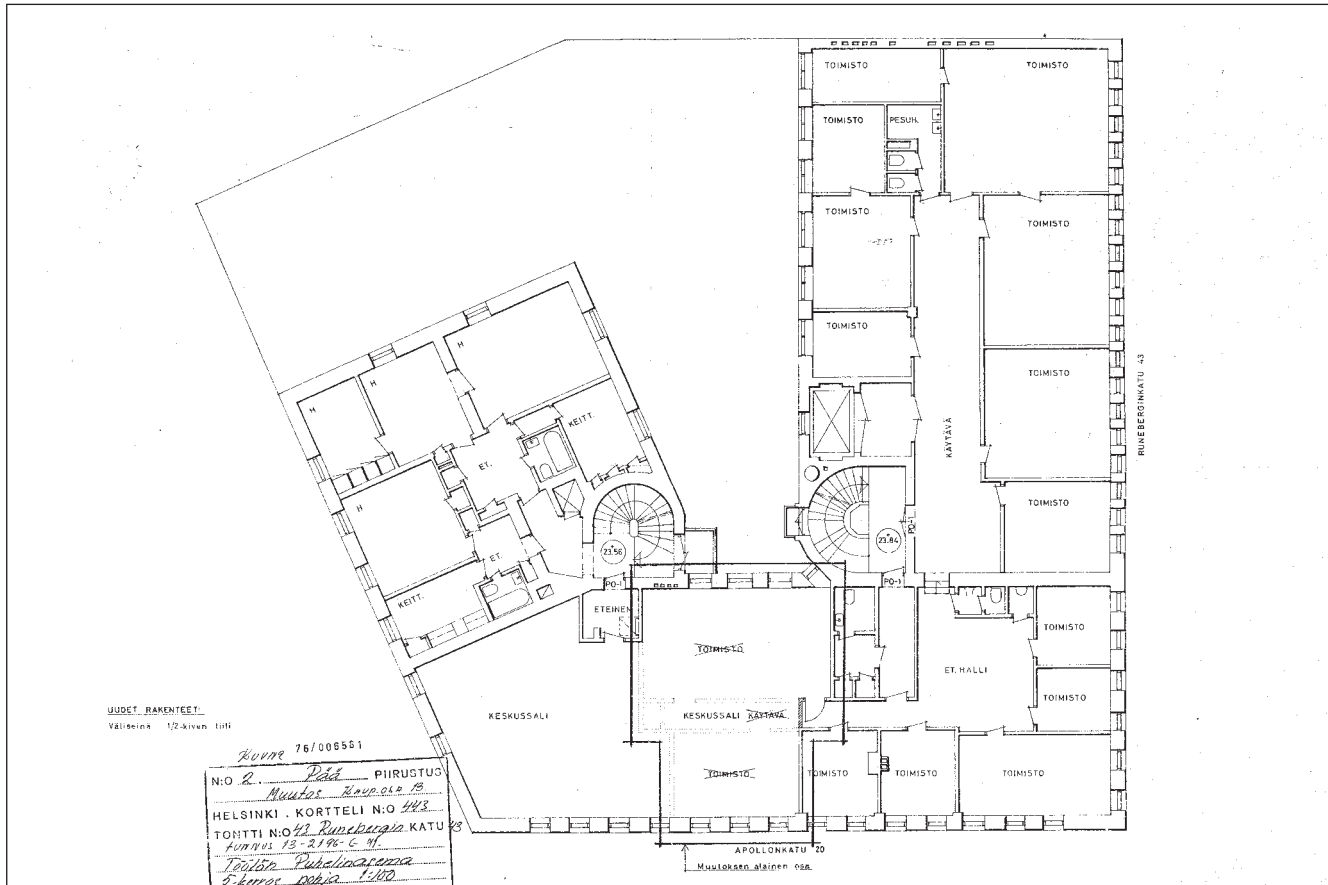
Ilmeisesti sekä Rumpu että esimiehet siirtyivät viidennessä kerroksesta neljänteen lokakuussa 1971, jolloin viidennen kerroksen Töölö-4 -puhelinkeskusta laajennettiin. Tuolloin talon vanhimmassa siivessä Apollonkadun puolella muutettiin osa toimistohuoneista keskussaliksi.

”Me kaikki asentajat olimme ylimmässä, viidennessä kerroksessa. - Mutta sitten sieltä lähti porukkaa pois, jolloin esimiehet siirtyivät talon neljänteen kerrokseen”, mainitsee asentaja **Bo Ekman**. Hän oli Töölön kiinteistössä töissä 1954–1980, joskin alkuvaiheessa paljon kokenuksilla turvaamassa Stockmannin tavaratalon puhelinliikennettä.

Bo Ekmanin puoliso **Senja Ekman**, joka tuli töihin Töölön kiinteistön Rekisteritoimistoon vuonna 1976, muistaa Rummun sijainnin neljännessä kerroksessa. Se oli Apollonkadun puolella taloa.

Töitä Rummun ja radion melskeessä

”Rummun pomo oli Nils Nilsson. Hän oli tosi hieno mies”, Senja Ekman sanoo.

Viidennen kerroksen keskussalia (Töölö-4) laajennettiin loppuvuodesta 1971. (Helsingin rakennusvalvontaviraston arkisto)

Ekmanit muistavat Nilssonin työpisteen sijainneen pienessä syvennyksessä Apollonkadun ja Runeberginkadun kulmassa, melko lähellä Rumpua.

Toisella puolella Rumpua oli Ole Holmströmin radioviestintäpöytä, josta pidettiin yhteyttä ula-autoihin. Hänellä oli ikkuna sisäpuolelle.

Ainakin vielä 1970-luvulla Rummun ympärillä istui kerralla yhteensä viisi ihmistä jakamassa töitä.

”Siellä oli neljä miestä ja yksi naisenkin”, Senja Ekman muistaa.

”Rumpu jakoi ihan koko alueelle töitä. Rummulla oli vain yksi puhelinnumero, ja se, joka oli vapaana, vastasi. Päälliköllä, Nils Nilssonilla, oli kuitenkin oma numero”, Bo Ekman lisää.

Töitä jakoivat Rummussa noihin aikoihin **Ruben Byman**, **Kosti Luukkonen**, **Leo Rahkonen**, **Kurt 'Kur-re' Salenius** sekä **Terttu**, jonka sukunimi ei ole tiedossa mutta jonka aviomies oli nimeltään **Hurme** (Terttu käytti tietävästi eri nimeä). Kosti Luukkonen hoiti Rummun päällikön sijaisuudet Nils Nilssonin lomien aikana.

Lisäksi Rummussa oli jonkin aikaa **Heikki 'Hessu' Hakkarainen**. Hän siirtyi kuitenkin radioviestittäjäksi, kun Ole Holmström jäi eläkkeelle. Hakkaraisen tilalle Rumpuun tuli sitten **Kari Syrjä**.

Verkkorekisteri tiesi 'kaiken'

Verkkorekisteri oli sijoitettu Runeberginkadun puoleiseen siipeen.

Senja Ekmanin oma työhuone oli aivan Runeberginkadun siiven päässä, kadun puolella. Toimiston kahvi- ja taukotilat olivat samassa päässä taloa. Verkkorekisterin keskellä oli avotilaa, ja siellä oli muun muassa **Leena Taskisen** työpiste. Toisella sivulla pihan puolella oli taas muutamia työhuoneita, joissa istuivat Verkkorekisterin päällikkö sekä kolme asennuslistojen lopputarkastajaa.

Verkkorekisterillä oli tarkat tiedot Helsingin puhelinverkosta: kaapelipareista, jakokaapeista ja yhdyskaapeleista. Kun taloja rakennettiin, verkkorekisteri etsi verkkokartoista ne paikat, joissa kaapelit vedetään taloon ja kokaapeista ja kaapelikanavista.

Eri alueilla oli omat vastuuhenkilönsä. Esimerkiksi Senja Ekman vastasi Kampin, Erottajan ja Pasilan alueiden rekisteritiedoista.

Apollonkadun siiven Oksasenkadun puoleisessa päässä samassa neljännessä kerroksessa oli verkonrakennustoimiston piirustuskonttori. Varastonhoitaja Jouko Evo-lahti kertoo sen muuttaneen sinne talon toisesta kerroksesta.

”Piirustuskonttorissa piirrettiin kaikkia kaapelilinjo-

ja. Siihen aikaan oli käytössä aika paljon maakaapeleita, ja maaseudulla oli ilmakaapelia pylväissä. Verkko-osastolla suunniteltiin niitä linjoja ja piirrettiin sitten paperille”, Evolahti toteaa.

Asennustoimisto siirtyi pois Töölön kiinteistöstä 1990-luvun lopulla, yli 40 vuoden toiminnan jälkeen. Puhelinyhdistyksen laskutus- ja perintöosasto muutti sitten Töölöstä vapautuneisiin tiloihin.

Seppo Saarlamo oli lähtenyt Asennustoimistosta 1970-luvun lopussa BBX-puhelinvaihdelaiteiden sisäjohtojen työnjohtajaksi, ensin Sörnäisten keskuksen ja myöhemmin Pasilaan. Bo Ekman siirtyi 1980 komennustöihin Pasilan Messukeskukseen. Senja Ekman oli lähtenyt vuotta aiemmin Töölöstä asiakaspalvelutehtäviin, aluksi Korkeavuorenkadulle ja sitten Itäkeskuksen telemyymälään.

Ammattiyhdistys varastokerroksessa

Töölön keskuksen kolmannessa kerroksessa – Runeberginkadun puoleisessa siivessä – oli puhelinyhdistyksen varasto. Siitä vastasi varastonhoitaja Jouko Evolahti, joka

oli Töölössä töissä 1964–1980.

Evolahti tuli puhelinyhdistyksen palvelukseen jo 1957, aluksi Talin varastoon Kutomotielle. Sitä ennen hän oli ollut merillä. Ay-kurssilla Merimiesten kurssikeskuksessa Lohjalla hän oli tutustunut Merimiesunionin tunnettuun ammattiyhdistysaktivistiin Niilo Wälläriin. Evolahdesta tulikin sittemmin puhelinyhdistyksen teknisten toimihenkilöiden yhteyshenkilö eli teknisten pääluottamusmies.

Kolmannessa kerroksessa oli myös työntekijäpuolen pääluottamusmiehen Gunnar Yliharjun työhuone (varaluottamusmiehenä oli sivutoimisesti asennustoimiston Bo Ekman). Myöhemmin Yliharju siirtyi Korkeavuorenkadun keskuksen.

Ammattiyhdistystoiminta konkretisoitui aika ajoin. Käyttötekniikko Kari Tallgren muistaa olleensa Töölön keskuksessa mukana kahdessa lakossa.

”Toinen lakko oli lyhytaikainen, mutta toinen vuonna 1976 kesti ties miten kauan, ehkä liki pari kuukautta. Lakossa oli kaikkiaan yli 700 STTK:n toimihenkilöä. Silloin asentajat olivat kuitenkin töissä, koska asentajat ja toimihenkilöt kuuluivat eri liittoihin”, Tallgren huomauttaa.

'Rummun' keskeellä oli pyöreä kansioteline, jonka ympärillä työnohjaajat istuivat. Samanlainen teline oli Korkeavuorenkadun valvomohuoneessa, missä testattiin keskusten välisiä yhteyksiä. (Kuva: Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)

Apollonkadun siiven neljännessä kerroksessa ula-autojen radioyhteyksiä hoitaneella Ole Holmströmillä oli ikkuna sisäpuolelta.

”Lakkoavustuksilla elettiin. Kuuluin silloin STTK:hon, joka on nykyinen Toimihenkilöunioni. Silloin järjestäytymisaste oli aika suuri: melkein kaikki kuuluivat liittoon. Kun tulin töihin 1960-luvulla, minulle käytiin heti kertomassa, mihin liittoihin pitäisi kuulua. Ei siellä erityistä painostusta ollut, mutta asiat perusteltiin hyvin.”

Lakosta ei Tallgrenin mukaan kuitenkaan ollut loppujen lopuksi rahallista hyötyä.

”Suurin merkitys lakosta kai oli, että sitä johtanut **Jorma Reini** sai silloin kannuksensa. Lakon aikanakin piti hoitaa hätätyöt, kuten sairaaloiden ja poliisin puhelinyhteydet.”

Osa keskuksen lakkolaisista oli valmiudessa hoitamaan sellaisia tehtäviä, jotka lakkotoimikunta määrittä lakon ulkopuolella oleviksi.

Varastotavaraa joka lähtöön

”Töölön varasto oli siinä mielessä iso paikka, että siellä asentajakunta oli aika suuri – muutama sata asentajaa. He hakivat tavaraa varastosta”, Jouko Evolahti selostaa.

”Tavara tilattiin Töölöön ja jaettiin siellä asentajille. Sitten taas täydennettiin varastoa. Töölössä oli myös ula-autoja, jotka nekin hakivat varastosta tarvikkeita.”

”Varasto oli jokseenkin vilkas paikka siihen aikaan, koska siellä toimivat myös työkaluvarasto ja vaatevarasto. Viimeksi mainitusta jaettiin asentajille hyvin tarkan kirjanpidon perusteella kaikki työ- ja virkavaatteet.”

Evolahden mukaan varastossa pidettiin kaikenlaista puhelin-asennuksissa käytettävää vakiotavaraa.

”Siellä oli kaikkea, mikä liittyi puhelimiin. Siihen aikaan asentajilla ei ollut itsellään kovin paljon tarvikkeita mukana. Nykyisin on käytössä pieniä välivarastoja, mutta siihen aikaan kaikki haettiin Töölön varastolta.”

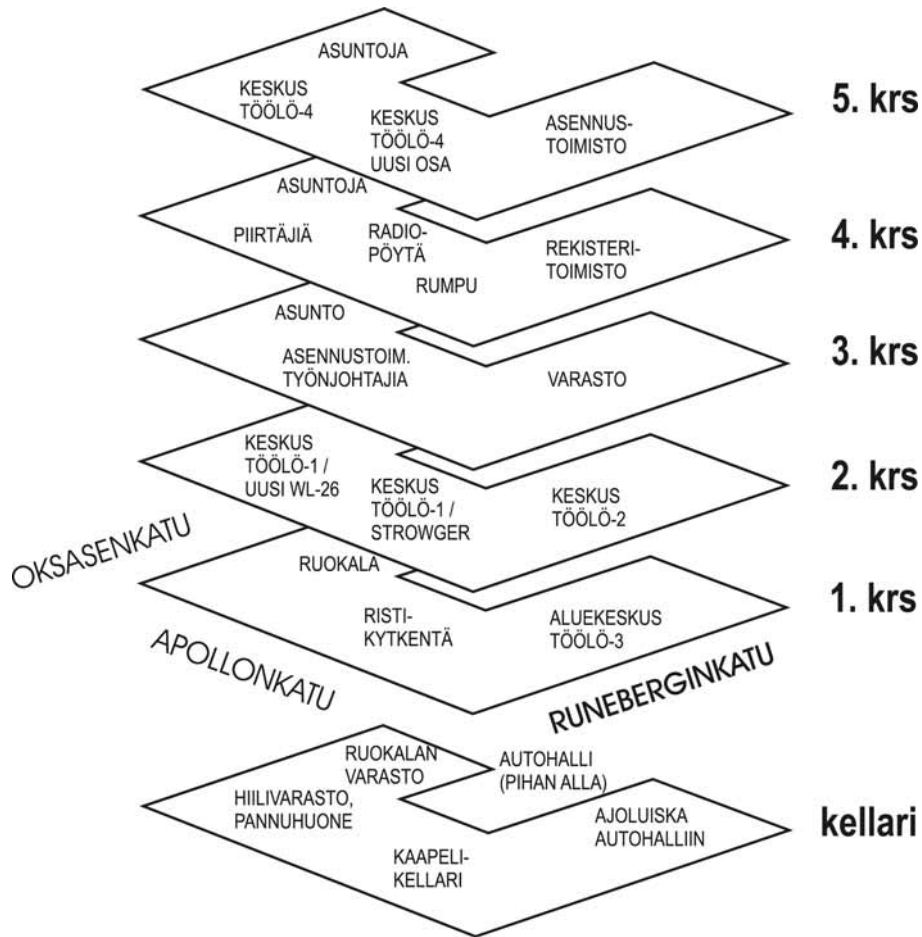
”Mestarit antoivat asentajille työmääräyksen ja kertoivat, mihin pitää mennä töihin. Sitten asentajat hakivat varastosta tavaraa ja lähtivät työmaille, asiakkaiden luokse.”

”Eniten tavaraa haettiin aamuisin. Loppujen lopuksi aina toivoimme, että asentajat tulisivat jo edellisenä päivänä varaamaan tarvikkeet, ettei tulisi aamuruuhkaa. Kyllä he sitä yrittivät, mutta ei se oikein onnistunut koskaan.”

Evolahden mukaan Töölön keskuksessa oli joitakin mielenkiintoisia työkavereita.

”Kyllähän siellä tietysti persoonallisuuksia oli, varsinkin asentajapuolella – heidän kanssaan tulinkin paremmin tutuksi. Erästä erikoista ihmistä kutsuttiin 'Lauttasaaressen kauhuksi'”, Evolahti mainitsee.

”Lauttasaaressa oli hänen asennusalueensa. Hän oli iso kaveri, joka oli ollut sodassa – ja aikamoinen tyyppi. Kaik-

Puhelinyhdistyksen osastojen jakautuminen talon eri kerroksiin pääpiirteissään 1970-luvulla.

ki uudet, nuoret asentajat pelkäsivät häntä. Hän olikin vähän häijy sellaisia kohtaan, jotka eivät oppineet tai osanneet. Siksi hän sai sellaisen lisänimen.”

Byrokratiaa ja yhteishenkeä

Evolahden mukaan varastolla oli parhaimmillaan 6 – 7 työntekijää tarvikkeita jakamassa.

”Oli siellä välillä vähemmänkin väkeä, kun Töölöstä siirtyi asentajia liitosalueille.”

Varastonhoitajan pieni työhuone – tai koppi – oli varahissin vieressä.

”Kun asentajat kävivät varastolla, heillä oli mestarin kirjoittama työmääräys. Siinä sanottiin, mitä tavaraa tarvitaan”, Evolahti kertoo.

”Myöhemmin käytössä oli sellainen järjestelmä, että toisarvoista tavaraa – kuten nauvoja, ruuveja, eristysaineita ja sellaista – sai ottaa avovarastosta ilman papereita. Sitten ei enää ihan joka asiasta tarvinnut käydä paperisotaa. Luotettiin siihen, ettei sellaista tavaraa kukaan varasta.”

Avovarasto sijaitsi Apollonkadun ja Runeberginkadun kulmahuoneessa. 2000-luvulla tila on muutettu viestintäkonsulttiryitys Perfecto Oy:n suureksi kokoushuoneeksi. Runeberginkadun siiven entinen varastotila puolestaan on saman yrityksen avokonttorityyppisenä toimistona.

Takavuosien Töölön varaston 'menestysartikkelista' Evo-

lahdella on selkeä käsitys.

”Kyllä puhelinkoneita meni eniten. Siihen aikaan puhelinkoneiden valikoimat olivat vielä hyvin suppeita – lähinnä L.M. Ericsson ja Siemens valmistsivat niitä.”

”Niinpä valinnanvara oli aika suppea: yleensä asiakkaalle annettiin musta puhelin ja siihen liittyvät osat. - Sitten valikoima muuttui 80-luvun lopulla, kun uusi laki vapautti koko puhelinliikenteen. Se toi lisää kilpailua. Maailma muuttui – pelättiin, että kiristynyt kilpailu vie leivän kaikilta. Joiltakin se sitten veikin.”

Evolahti muistelee puhelinyhdistyksen tuntuneen aika byrokraattiselta ja jäykältä työpaikalta, jossa työntekijöillä oli kuitenkin hyvä yhteishenki.

”Töölössä oli paljon aktiivista henkilökuntaa, joka toimi erittäin paljon vapaa-aikana urheilun – ennen kaikkea jalkapallon – parissa”, Evolahti toteaa.

”Samoin Töölön henkilökunta oli hyvin aktiivisesti mukana, kun etsittiin henkilökunnalle vapaa-ajan vietto- paikkaa. Henkilökunta osallistui sen hankintaan jättämällä kaksi henkilökuntajuhlaa pitämättä, jolloin säästettiin yhtiön rahaa vapaa-ajan paikkaan.”

Paikan nimeksi tuli 'Tupluuri' ja se sijaitsi Kirkkonummella. Henkilökunnan käytössä oli myös Yhdistyksen urheilukerho TIK:n omistama maja Espoon Lahnuksessa.

”Olen itse vetänyt puhelinyhdistyksen eläkeläiskerhoa, joka kokoontuu kerran kuukaudessa. Se on sikäli erikoinen kerho, että meillä ei ole jakoa ammattiryhmittymien

*Töölössä varastonhoitajana toiminut **Jouko Evolahti** pitää vielä tiiviisti yhteyttä entisiin työtovereihinsa.*

mukaan kuten monien muiden firmojen vastaavissa kerhoissa on. Eräs entinen toimitusjohtajakin on siinä jäsenenä.”

Lisäksi Evolahti on mukana 'Töölön jengissä', joka koontuu aika ajoin Helsingin kahviloissa. Siinä porukassa on enin osa Töölön kiinteistössä palvelleita. Kerran vuodessa entisiä töölöläisiä voi tavata myös vuosijuhlissa Pakinkylän VPK-talolla Länsi-Pakilassa.

Muutoksen tuulia Töölön keskuksessa

Rakenteellisia muutostöitä – pieniä ja suuria – tehtiin Töölön keskusrakennuksessa ahkerasti 1970- ja 1980-luvuilla.

Tammikuussa 1973 talon kolmanteen kerrokseen Apollonkadun puolelle rakennettiin uusi kokoontumishuone. Samalla neljännessä kerroksesta poistettiin joitakin väliseiniä.

Alkusyksyllä samana vuonna kellarikerrokseen asennettiin uusi sähköpääkeskus. Pihan puolelle asennettiin ilmastointikuilut sekä ensimmäiseen kerrokseen ilmastointihuone. Näitä töitä koskeva muutospäätös on päivätty 30.8.1973. Siitä myös näkyy, että tuohon aikaan pohjakerroksen ristikytkentähuone oli nykyistä suurempi ja että sillä oli ikkunat Apollonkadun puolella. - Ikkunoita pidettiin usein auki päiväsaikaan, ja huhujen mukaan jotkut vikkelät työntekijät livahtivat joskus niiden kautta pitämään taukoa kesken raskaan työpäivän.

Helmikuussa 1974 talon Oksasenkadun puoleisen siiven kellarikerrokseen rakennettiin ruokalan varasto. Saman vuoden joulukuussa ylimpään kerrokseen lisättiin ilmastointikonehuone Runeberginkadun puolelle.

Elokuussa 1979 Runeberginkadun puoleisen graniitistikkelin yläreuna tasattiin. Samoihin aikoihin alettiin tehdä ensimmäisiä suunnitelmia pohjakerroksen Töölö-

3-aluekeskuksen ikkunoiden muuraamiseksi umpeen, sillä niitä oli aika ajoin rikottu. Ikkunat muurattiin kaksi vuotta myöhemmin, Insinööritoimisto Timo Kivisen 24.8.1981 hyväksytyjen rakennepiirustusten mukaan.

Aikaisemmin vuonna 1981 talon kellarissa oli muutettu varastohuoneita voima- ja akkuhuoneiksi. Kerroksissa tehtiin aukkoja vesi- ja lämpöjohtonousuja sekä puhelin- ja sähkökaapelinousuja varten. Lisäksi ristikytkentähuoneen sisäänkäynti varustettiin palo-ovilla ja ristikytkentähuoneeseen rakennettiin varauloskäynti.

Niin ikään vuoden 1981 alussa viidennessä kerroksessa muutettiin toimistotila puhelinkeskussaliksi. Arkkitehti **Pentti Syväoja** suunnitteli suuren osan näistä muutoksista.

Joulukuussa 1985 Runeberginkadun siiven pihajulkisivuun tehtiin tuuletussäleikkö ja siitä vedettiin julkisivua pitkin kaksi ilmastointiputkea katolle. Arkkitehti **Ilkka Martinmaa** laati tätä vastaavan muutospäätöksen.

Helmikuun lopussa 1986 Runeberginkadun siiven toiseen kerrokseen rakennettiin uusi tila, jonka käyttötarkoitukseksi merkittiin 'Välittimet ja rahapuhelinkeskus'. Syyskuussa 1986 vanhan Töölö-1 -automaattikeskuksen takana ollut WL-26-puhelinkeskus muutettiin koontumistiloiksi. Tämä vei jo osaltaan Töölön keskusta digitaaliaikaan.

Sisäpihan tuuletussäleikkö ja siitä katolle johtavat ilmastointiputket rakennettiin vuoden 1985 lopussa.

KESKUSTEKNIikka MURROKSESSA

Töölön ensimmäiset puhelinkeskukset Töölö-1 ja Töölö-2 sijaitsivat Runeberginkatu 43:n toisessa kerroksessa. Niistä Töölö-1 oli Apollonkadun ja Töölö-2 Runeberginkadun puolella.

Ensimmäisiä Töölö-1:n keskuslaitteita voi vielä käydä katsomassa Puhelinmuseossa.

”Alkuperäisestä Töölö-1-keskuksesta ei ole oikeastaan enää muuta alkuperäistä jäljellä kuin ne mustat Strowger-telineet, jotka museoon tulija näkee ensimmäiseksi. Vain ne ovat täsmälleen entisillä paikoillaan – muita osia on siirretty muualta”, käyttötekniikko Kari Tallgren tämentää.

”Museon keskusten paikalla oli alunperin samantyyppisiä mustia keskustelineitä pitkä rivi. Vasta myöhemmin osa niistä korvattiin vähän uudemmalla mallilla. Nämä kaikki olivat tyyppiltään nousukierovalitsija- eli Strowger-keskuksia.”

Viidenteen kerrokseen uusi keskus

Pohjakerroksessa Runeberginkadun puolella, nykyisen toimivan keskuksen paikalla, oli Töölö-3. Se oli aluekeskus, jossa ei ollut omia tilaajia. Puhelut kulkivat Töölö-3:n kautta muille keskusalueille ja vastaavasti muilta alueilta Töölön puhelimiin.

”Töölö-3 toimi siis ikään kuin ohjaavana keskuksena. Kun valitun puhelinnumeron alkuosa osoitti Töölöstä soitetun puhelun menevän Töölön keskusalueen ulkopuolelle, se johdettiin aluekeskuksen kautta.”

”Keskuslaitteina Töölö-3:ssa oli L.M. Ericssonin AR-F'eja. Ne olivat koordinaattivalitsijakeskuksia eli kv-keskuksia”, Tallgren selostaa.

Nämä keskuksukset olivat kaikki toiminnassa 1960-luvulla.

”Sitten 1970-luvun alussa puhelinkeskuksille vallattiin ylhäältä lisää tiloja. Talon ylimpään kerrokseen tuli tuoloin Töölö-4 -keskus”, Tallgren muistaa.

Töölö-4 otettiin käyttöön 31.3.1971. Siihen yhdistettiin Töölön 40-alkuiset puhelinliittymät.

Alkujaan 600 numeron keskus kasvoi myöhemmin 4 000-numeroiseksi 19.9.1977 mennessä, jolloin sen viimeinen laajennus valmistui.

Keskussali sijaitsi viidennessä kerroksessa Oksasenkadun ja Apollonkadun kulmassa, aivan työsuhteasuntojen vieressä.

Loppuvuodesta 1971 keskusta vielä hieman laajennet-

tiin Apollonkadun suuntaisesti. Samalla ylimmästä kerroksesta poistettiin kaksi toimistohuonetta ja niiden välinen käytävä.

”Kouluttautumista olikin paljon, sillä tekniikat muutuivat nopeasti ja käyttöön tuli monta erilaista tekniikkaa”, kertoo Tallgren, joka itsekin kouluttautui työn ohessa.

”Esimerkiksi Töölö-4 oli ihan omanlaisensa keskus, Siemensin niin sanottu ESK-keskus. Sitä varten oli kurssitettava tekniikkoja. Itse en käynyt niitä alkuperäisiä kursseja – niitä kai pidettiin parin vuoden ajan.”

”Töölössä oli yleensä tietyt henkilöt hoitamassa määrätynlaista tekniikkaa. Joskus aikoinaan kun oli jonkin tekniikan opiskellut, se jäi muistiin, joten vanhoja keskuksia pystyi tietysti huoltamaan. Mutta ESK oli varsin monimutkainen, tai ainakin erilainen kuin muut. Se vaati paljon kurssitusta, ennen kuin sen huoltaminen sujui”, Tallgren toteaa.

Puhelinyhdistyksen silloinen toimitusjohtaja **Martti Harva** on myöntänyt muistelmissaan, että ESK-keskuksen hankkiminen ”ei ehkä ollut teknisesti kovin viisas ratkaisu, mutta Siemens myi sen meille kilpailutilanteessa erittäin halvalla”.

Eri keskustekniikoiden asiantuntijat joutuivat myös päivystämään.

”Aina oli joku päivystysvuorossa. Siihen aikaan Korkeavuorenkadulla oli valvomo, joka hälytti sieltä kulloisenkin tekniikan tuntijan tarvittaessa paikalle. Siihen aikaan oli vielä piirikohtaiset ihmiset päivystämässä. Jokaiselle osui päivystysvuoro kohdalle ainakin kerran kuu-kaudessa”, Tallgren sanoo.

Muuntajapalo hiljensi Töölö-2:n

Helsingin Sanomat julkaisi 1980-luvun alkupuolella seuraavanlaisen pikku-uutisen, joka liittyy erääseen päivystykseen:

10 000 PUHELINTA MYKISTYI TÖÖLÖSSÄ

Noin 10 000 puhelinta oli mykkänä suuren osan lauantaista Helsingin Töölössä. Kaikki 49-alkuiset numerot mykistyivät kello 9 lauantaiaamuna. Näistä numeroista lähtevät soitot saatiin kuntoon kello 14 ja myös niihin tuleva liikenne kello 16.20.

Vika havaittiin, kun muissa asioissa liikkeellä olleet korjausmiehet havaitsivat katkua laitekeskuksessa. Oikosulku oli

polttanut soittojännitemuuntajan niin, että sen tilalle täytyi vaihtaa kokonaan uusi.

Pubelinlaitoksen mukaan on hyvin harvinaista, että näin suuri määrä puhelimia mykistyy kerralla. Pubelinlaitoksen vika-ilmoitusnumeroihin tuli lauantaiamuna ennätysmäärä soittoja.

”Tuo oli sellainen tapaus, että olimme menossa pomon kanssa lauantaina töihin keskusrakennukseen”, Tallgren muistelee.

”Eduskunnan puhelimissa oli havaittu jotain ylikuumista tai muuta – sekin oli hankala juttu korjata. Me nimme katsomaan tilannetta ja olimme juuri Töölö-3-

aluekeskuksessa etsimässä sieltä eduskunnan vikaa. Sit- ten menimme käymään yläkerrassa, missä meillä oli kont- toritkin. Silloin huomasimme, että Töölö-2:sta alkoi tul- la karsea käry.”

”Sitten se keskus meni ihan hulluksi. - Siellä oli pala- nut se muuntaja, josta puhelimiin tuli keskusääni. Se koski koko Töölö-2-keskuksen aluetta – ja kun siellä ei ol- lut keskusääntä, ihmiset luulivat keskuksen olevan myk- kä. Olisi sillä kyllä voinut soittaa, vaikka ääni puuttui- kin. Satuimme juuri sopivasti kohdalle ja saimme vian sit- ten korjattua.”

Varastosta onneksi löytyi uusi muuntaja palaneen ti- lalle.

PUHELINKESKUS DIGITAALIAIKAAN

Digitalisointivaiheen alkaessa vuonna 1984 Töölön kes- kuksen koko oli kasvanut 23 000-numeroiseksi.

Töölön keskuksen käytännön digitalisointi alkoi 16.7.1984 APS-ohjelmiston asennuksella. Monien tes- tausvaiheiden sekä ohjelmisto- ja laitteistovaihdosten jäl- keen uusi keskus oli valmis välittämään liikennettä.

Ensimmäiset digitaaliset liittymät kytkettiin käyttöön marraskuun 21. päivänä 1984. Koko digitalisointi saa- tiin päätökseen 'vanhan Töölön' osalta vuotta myöhem- min, 29.11.1985.

Lisäteknikkaa yläkertaan

Kun puhelinverkkoa lähdettiin digitalisoimaan, Rune- berginkadun ja Apollonkadun kulmaan viidennessä ker- roksessa rakennettiin vielä Töölö-5- ja Töölö-6-keskuk- set.

”Ennen kuin digitaaliset keskuksset olivat paikoillaan, minä ja Kaj Eklöf suoritimme mittauksia Töölö-5:n ja Töölö-6:n laitetilassa. Mittasimme, miten hyvin lattia joh- taa sähköä”, Tallgren kertoo.

”Kun digitalisointi saatiin aikanaan valmiiksi, vanhat keskuksset alakerrassa jäivät kylmäksi. Töölö-5 ja Töölö-6 korvasivat melkein yksi yhteen Töölö-1:n ja Töölö-2:n.”

Kesäkuun 20. päivänä 1985 Töölön '44'-suunnan lii- kenne ohjattiin kulkemaan uuden Töölö-6:n – Siemens AG:n toimittaman EWSD-keskuksen – kautta.

Kaj Eklöf ja Kari Tallgren mittasivat lattian sähköjohtavuutta uusien digitaalikeskusten tiloissa. Sittemmin Eklöf teki aloitteen Puhelinmuseon perustamisesta Töölöön.
(Kuvat: Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)

Varsinaiset 'yliheitot' alkoivat elokuussa 1985. Muun muassa 14.8.1985 kytkettiin 442-alkuiset liittymät di- gitaaliaikaan. 'Yliheitot' jatkuivat tuhatryhmittäin, kun- nes koko työrupeama oli valmiina illansuussa 29. mar- raskuuta. Silloin digitaalisiksi kytkettiin kaksi viimeistä tuhatryhmää ('441' ja '440').

Näistä 441-alkuiset numerot olivat olleet tähän saak- ka Töölön alkuperäisessä, vuonna 1922 asennetussa Strowger-keskuksessa. Se ehti siis toimia kaikkiaan 63 vuotta, neljä kuukautta ja 25 päivää.

Helsingin Sanomissa julkaistiin myös kartta Töölön keskusalueen rajoista.

”Sitten kun keskustoiminta pitkälti siirtyi 5. kerrokseen, osaston pomon ja esikunnan tilat muuttivat niin ikään viidenteen kerrokseen. Pomolla ja käyttötekniikoilla oli huoneet siellä.”

Kari Tallgren itse oli Töölön keskuksessa töissä 1990-luvun alkupuolelle saakka.

Töölöön maan suurin digitaalinen keskus

Helsingin Sanomat julkaisi vuodenvaihteessa 1984–1985 seuraavanlaisen uutisen:

DIGITAALITEKNIikka TULI TÖÖLÖN Puhelinkeskukseen

Ensimmäisestä automaattikeskuksesta Suomen suurin digikeskus

Suomen ja Pohjoismaiden ensimmäisestä automaattisesta puhelinkeskuksesta, 62-vuotiaasta Töölön keskuksesta tulee Helsingin ensimmäinen ja Suomen suurin digitaalikeskus. Uuden keskuksen virallinen avaussoitto rimpautettiin perjantaina, mutta Helsingin puhelinyhdistys (HPY) oli jo runsas viikko sitten ottanut varaslähtöä kytkeillä ensimmäiset tubat numeroa digitaaliaikaan.

Vuoden kuluessa noin 18 000 töölöläispuhelinta liitetään vaihteittain uuteen keskukseseen. Digitaalikeskus merkitsee tavalliselle soittelijalle ensisijaisesti parempaa kuuluvuutta, mutta myös mahdollisuutta saada puhelimeensa ns. lisätoimintoja.

Tällaisia ovat esimerkiksi lyhytvalinta, 'kuuma linja', puhelun ennakkosiirto ja kolmen puhujan neuvottelu.

Lyhytvalinta tarkoittaa sitä, että jonkin usein käytetyn numeron voi ohjelmoida puhelimeen vain näppäyksen päähän, 'kuuma linja' eli salamalinja sitä, että kuulotorven jälkeen on viisi sekuntia aikaa valita numero, mutta ellei valitse, puhelu kytkeytyy automaattisesti ennalta ohjelmoituun numeroon.

Tällaiset ohjelmoinnit tekee mahdolliseksi digitaalitekniikkaan liittyvä tietokoneohjaus.

Puhelut voidaan ennakkosiirtona siirtää tulemaan suoraan vaikkapa kyläpaikkaan. Puhelin myös muistuttaa ennakkosiirron purkamisesta.

Laskut voidaan nyt eritellä. Uusi tekniikka mahdollistaa sen, että lähi- ja kaukopuhelinlaskut voidaan eritellä laskussa. Töölön uuteen keskukseseen liitetyt asiakkaat saavat uusi-
muotoiset, eritellyt puhelinlaskut ensi kertaa maaliskuussa 1985.

Töölön digitaalikeskukseen liitetään 49- ja 44-alkuiset puhelinnumerot. Ensimmäiset tubat 491-alkuisista on jo kytketty, tammikuun alkupuolella ovat vuorossa 492-alkuiset ja tammikuun lopulla 493-alkuiset.

Seuraavat tubatryhmät 49-alkuisista numeroista liitetään noin kolmen viikon väliajoin, ja sen jälkeen alkavat 44-alkuiset muuttua diginumeroiksi.

Töölön viitisentoista miljoonaa markkaa maksanut keskus on Siemens Oy:n valmistama. Sama yhtiö rakensi myös Töölön nykyisen keskuksen, joka oli koko Pohjoismaiden ensimmäinen automaattikeskus.

HPY lupaa, että viiden vuoden päästä uusia digikeskuksia on valmiina noin 70. Puolet keskuksista on tarkoitus tilata Siemensiltä ja puolet kotimaiselta Telenokialta. Uusia keskuksia käytetään kahteen tarkoitukseen: vanhoja, 1920-luvun tekniikkaan perustuvia keskuksia uusitaan ja puhelinverkkoa laajennetaan uusien keskuksin.

HPY:n lähivuosien digitalisointiohjelmassa on useita keskuksia erityisesti Pohjois-Espoossa ja Kirkkonummella, mutta myös Helsingin ydinkeskusta saa digitaalitekniikkaa.

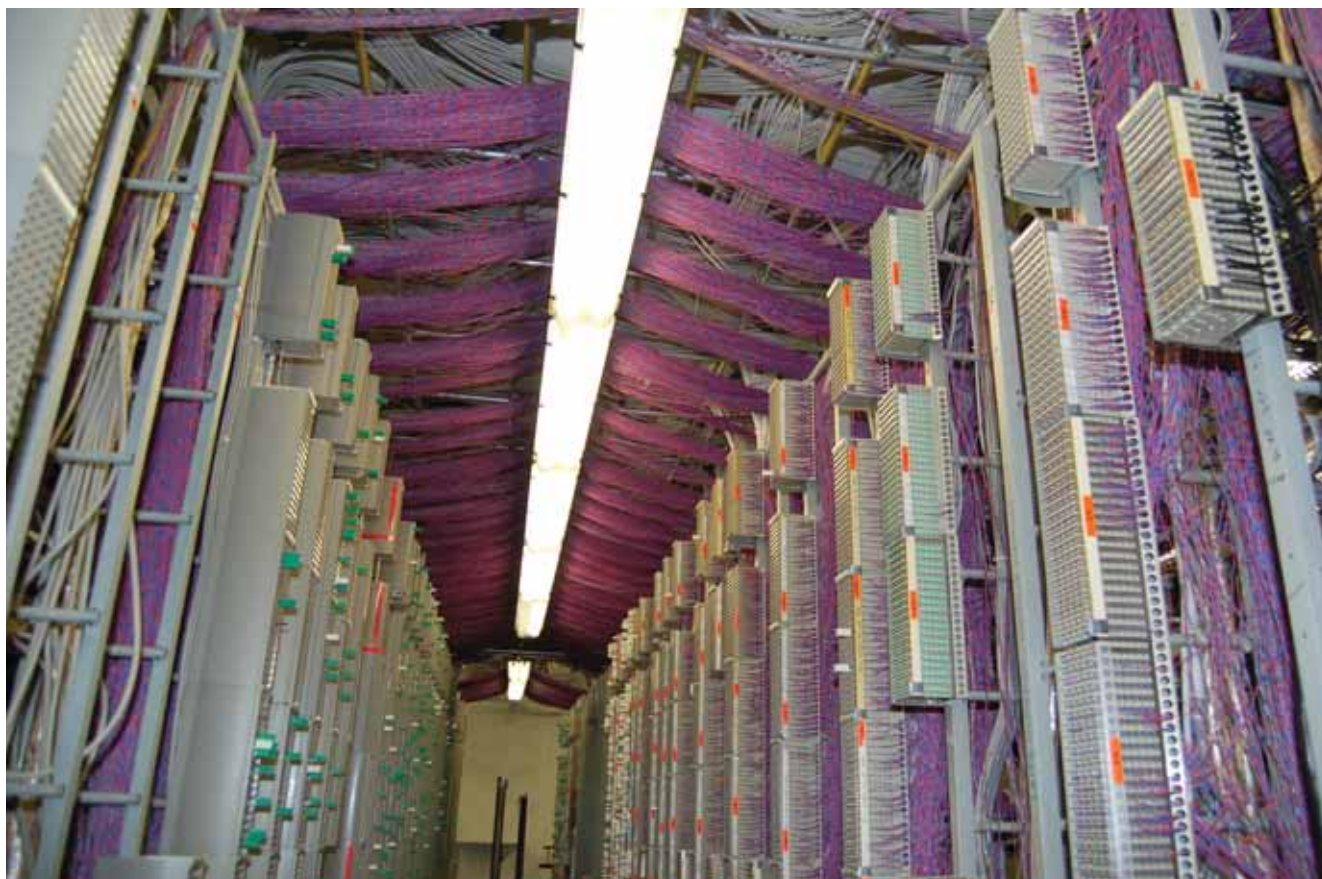
1986 (mennessä) on osittain digitalisoitu mm. Kampin, Helsingin keskustan ja Sörnäisten puhelinkeskukset Töölön keskuksen obella.

Myös Lassilan, Suutarilan, Tikkurilan, Keravan ja Olarin keskuksissa on digitaalitekniikkaa vuonna 1986. HPY:n keskusalueiden nimet eivät tosin noudata totuttuja kaupunginosarajoja, ja niinpä esimerkiksi Haukilampi, Westend ja Niitykumpu kuuluvat Olarin keskukseseen, johon Olari ei taas kuulu.

Pube kulkee koodin kautta. Digitaalitekniikka tarkoittaa sitä, että pubesignaali muutetaan keskuksen tilaajaliittymässä digitaalseksi koodiksi, joka välittyy muuttumattomana vastaanottajan liittymään. Sen ansiosta äänen laatu paranee ja pubeyhteys on häiriötön.

Digitekniikka mahdollistaa myös entistä tehokkaamman datasiirron puhelinverkossa. Uuden keskustekniikan avulla toteutunee vähitellen ns. yleisverkko, jossa puheen välitys ja muut tietoliikennepalvelut yhdistyvät.

Uuteen keskustekniikkaan kuuluu olennaisena osana näp-

Ristikytkentätilan tuhannet puhelinkaapelit muodostavat huoneeseen ikään kuin holvikaton.

päinpubelin, jota tosin ei ole pakko hankkia, jos ei halua puhelimeltaan kykyä lisätampuihin.

*Näppäinpubelimen hinta pysyy toistaiseksi kalliimpänä kuin tavallisen, veivattavan pubelimen hinta, kertoo HPY:n toimitusjohtaja, vuorineuvos **Martti Harva**. Syy siihen on se, että näppäinpubelin maksaa puhelinyhdistyksellekin enemmän kuin tavallinen. Ajan mittaan hintaerot tasoittunevat, hän kuitenkin lupaa.*

Teknikoille pääsärkyä digikeskusten 'lastentaudeista'

Uusia keskuksia oli Tallgrenin mukaan joskus varsin työllästä korjata.

”Kun digitaalikeskukset tulivat käyttöön 1980-luvun puolivälissä, ne olivat aluksi aika epästabiileja. Olen varmaankin valvonut siellä kymmeniä tai jopa satoja öitä korjaamassa niitä”, Tallgren arvioi.

”Digitaalikeskukset saattoivat 'ottaa nokkiinsa' ihan pienestä. Lisäksi joka keskukseseen oli kytketty enemmän tilaajanumeroita kuin entisinä aikoina.”

”Uusissa keskuksissa oli vielä omat ohjelmistopäivitysten jälkeiset vikatilanteensa. Siellä tuli vastaan aika pahojakin ongelmia.”

Nykyään Töölössä toimii vielä puhelinkeskus, joka sijaitsee Runeberginkadun siiven pohjakerroksessa. Sillä on

käytössään yksi pieni sali maan tasolla, ja siihen mahtuu tavallisen keskuksen lisäksi myös GSM-keskuksen laitteistoja sekä varakeskuslaitteita.

Ristikytkentätila – kaikki kaapelit yhdessä huoneessa

”Ristikytkentähuone oli aikanaan aivan oma maailmansa”, Kari Tallgren luonnehtii.

Nykyisin ristikytkentätila on hieman entistä pienempi, mutta edelleen se on erikoislaatuinen paikka. Se sijaitsee pohjakerroksessa, juuri nykyisen Puhelinmuseon alla. Kaapelikellari on vielä kerrosta alempana.

”Ristikytkentähuoneessa on ideana, että se on eräänlainen rajapinta verkon ja keskuksen välillä. Kaapelit, jotka ovat maan alla, johdetaan kaapelikellarista reikien kautta ylös ristikytkentätilaan”, Erkki Lahtinen selostaa tekniikkaa.

”Siellä puhelinkaapelit on jatkettu kytkentärimoihin. Näissä kytkentärimoissa on muutettavissa oleva langointus, joka johtaa toisella puolella olevaan rimaan – ja niistä rimoista puolestaan lähtee kaapelointi ylöspäin ja menee keskuslaitteistoon. Toisin sanoen ristikytkentä yhdistää verkkopuolen keskuslaitteistoon.”

Kaapeleita on varsin paljon kaapelihyllyillä ja arinoilla, kaikkiaan satoja kilometrejä. Kun langat viedään te-

Halonisammutusjärjestelmä suojaa ristikytkentähuonetta sammuttamalla tulipalot jo alkuunsa.

Töölön nykyisen toimivan puhelinkeskuksen laitteista.

Johtimien kytkeminen ristikytkentärimoihin edellyttää huolellisuutta ja sorminäppäryyttä.

linerivistä toiseen, ne ylittävät katossa olevan lamppurampin ja muodostavat huoneeseen ikään kuin harjakaton.

Jos Töölön alueella joku muuttaa paikasta toiseen ja haluaa säilyttää keskusnumeronsa, niin se säilyy. Silloin ristikytkentähuoneessa siirretään kyseinen puhelinkaa-peli uuteen osoitteeseen.

”Joskus vuosia sitten verkossa oli 20 000 muutosta jokaiseen puhelinluetteloon – osoitteen ja numeron muutoksia. En usko, että lukema on siitä kovin paljon vähentynyt. Ihmiset muuttavat paljon”, Lahtinen toteaa.

Takavuosina Korkeavuorenkadun keskuksen ristikytkentähuoneessa syttynyt tulipalo mykisti puhelinliikenteen useiksi päiviksi. Nykyisin mahdolliset palonalut tu-kahdutetaan ristikytkennässä jo alkuunsa, sillä tilassa on erityiset halonisammutuslaitteet.

”Tulipalon sattuessa koko halonikaasupullo tyhjenee ja syrjäyttää huoneesta hapen, jolloin palo sammuu automaattisesti. Lisäksi ristikytkennässä on sprinklerihälytin”, Lahtinen kertoo uudesta sammutustekniikasta.

Tekniikka kehittyy – ja kutistuu

Nykyisin toimiva Töölön puhelinkeskus on Töölö-3-aluekeskuksen entisessä salissa.

”Keskuksessa oli aiemmin ollut vanhaa 1950- ja 1960-lukujen tekniikkaa, mutta se on purettu pois. Nyt kaikki on uudempaa, pääosin Siemensin tekniikkaa”, Lahtinen mainitsee.

Jonkin verran keskuksessa on myös Nokian valmistamia laitteita.

”Osa vanhasta tekniikasta saatiin myytyä, mutta suuri osa meni romuksi. Vanhaa laitteistoa ei olisi voinut myydä esimerkiksi kehitysmaihin – sitä olisi ollut hankala pitää kunnossa, eikä se olisi toiminut yhdessä uudempien laitteiden kanssa.”

Uusi keskus on hiljainen. Salissa kuuluu vain ilmastointilaitteiden huminaa.

Keskussalin nurkkaan on asennettu tehokas jäähdytyslaite sekä sähkökeskus.

”Keskuksessa on sellaisia laitteistoja, jotka kuluttavat niin paljon sähköä, että syntyy lämpöä. Tämän lämpökuorman poistamiseksi salissa pitää olla lämpötilaltaan suunnilleen samanlainen ilma kesät talvet. Tehokas jäähdytys pitää tilan viileänä.”

”Vanhat keskuksat pitivät ratinaa ja ritinää. Uusista laitteista ei tule minkäänlaisia sellaisia ääniä, joista voisi päätellä, että keskuksessa on puheluita yhdistymässä ja tietoliikennettä toiminnassa”, Lahtinen kuvailee.

Sen sijaan keskuksissa on vilkkuvat LED-merkkivalot, joista näkee, että jotakin liikennöintiä tapahtuu.

Samassa tilassa toimii osin myös GSM-matkapuhelinten keskus, jolla tosin on toistinaseman laitteistoja ullakko-kerroksessakin sekä varsinaiset radiomastot talon katolla.

”Uudentyyppiset keskuksat voivat toimia yhtä hyvin lankapuhelin- kuin GSM-keskuksina. Se riippuu ohjelmoinnista. Laitteet ovat samantyyppiset.”

”Nykyajan keskuslaitteita ei kaapeloida enää paikan päällä, vaan langoitukset tehdään pitkälti jo tehtaalla valmiiksi. Käsityönä kytketään oikeastaan enää sähkönsyötöt ja vastaavat kaapelit.”

Varavoimakone antaa tarvittaessa virtaa keskuslaitteistoille sähkökatkojen aikana.

”Nykyisin kaikkea valvotaan kaukokäytöllä. Etäällä olevista valvomoista voidaan jo korjatakin keskusten vikoja. On harvinaista, että tänne tulee enää korjausmiehiä paikan päälle”, Lahtinen sanoo.

Puhelinkeskusten vaatima tila pienenee koko ajan tekniikan kehittyessä. Jo nyt on paikoitellen otettu käyttöön pieniä pahvilaatikon kokoisia alakeskuskeskittimiä.

”Sellaista keskittintä varten tarvitaan vain jokin pieni kellarikoppi. Keskittimeen voidaan liittää noin tuhat tilaajaa. Jonkin pienen alueen puhelu kulkevat keskittimien kautta eivätkä välttämättä ohjautu perinteisiin puhelinkeskukseen lainkaan, jos kyseessä on paikallispuhelu.”

GSM-matkapuhelinten tukiasemamastot on asennettu Töölön keskusrakennuksen katolle.

”Joskus 10 – 20 vuoden kuluttua varsinaista puhelinkeskusta ei ehkä enää tarvita, vaan se on hajautettu pienen pieniin osiin.”

Sitten puhelintekniikan käyttöön ei kenties enää tarvita myöskään suuria keskusrakennuksia, joita ennen tehtiin.

”Töölössäkin ylemmät kerrokset on luovutettu muiden yritysten ja toimistojen tiloiksi. Keskussaleja voidaan ehkä muuttaa asunnoiksi”, Lahtinen pohtii puhelinkeskusten tulevaisuutta.

Töölö – taiteen tyyssija

Töölön kaupunginosaa on syystä pidetty taiteilijoiden ja taiteen kaupunginosana. Runeberginkatu 43:n puhelinkeskuksrakennus on ollut lukuisien kulttuurihistoriallisesti keskeisten henkilöiden, tapahtumien ja paikkojen polttopisteessä.

Töölön keskuksrakennusta vinosti vastapäätä sijaitsee Museokatu 40:n kiinteistö. Nuoren Voiman Liiton kirjailijaryhmän Tulenkantajien vuonna 1929 perustetun samannimisen lehden toimitus oli aikoinaan tuossa talossa, **Olavi Paavolaisen** veljen **Laurin** asunnossa. Talossa ovat asuneet myös Olavi Paavolainen itse sekä **Helvi Hämäläinen**.

Tulenkantajat-ryhmään kuuluivat Paavolaisen lisäksi muun muassa **Uuno Kailas**, **Ilmari Pimiä**, **Yrjö Jylhä** ja **Mika Waltari**.

Mika Waltari – töölöläinen maailmanvalloittaja

Ikuinen etsijä, kirjailija Mika Waltari matkasi maailmaa, seikkaili ja oli vallaton. Reissuillaan hän usein 'rähjähtänyt', mutta sai myös valtavasti kokemuksia, uusia tuttavuuksia ja perin pohjaista tietoa lukuisia teoksiaan varten.

'Haavojaan nuolemaan' hän palasi Töölöön, kotiseudulleen.

Mika Waltari oli 'paljasjalkainen stadilainen'. Hän syntyi 19.9.1908 Saariniemenkadulla, vanhempiensa kodissa, Pitkän sillan Kallion puolella. Valtaosan elämästään hän kuitenkin vietti Töölössä.

Ensimmäinen tärkeä – ja kohtalokas – osoite Töölössä oli Freesenkatu 4. Siellä sijaitsi kuuluisan **Minna Graucherin** salonki. Häntä on kutsuttu jopa Suomen Mata Hariksi. Yhteistä naisilla oli ainakin se, että molemmat olivat melkoisia juonittelijoita ja heidät ammuttiin vakoilijoina.

Waltarin mukaan Graucher ei kuitenkaan ollut viettelevän kaunis kuten tanssiva hollannitar, päinvastoin: hän oli muodottoman lihava. Mutta Graucher tarjosi aina väkijuomia, mikä kieltolain aikana oli melkoinen houkutin. Eipä siis ihme, että kaikki salonkiin kutsutut nuoret runoilijat ja kirjailijat menivät sinne. Se oli myös takuvarma paikka tavata muita taiteilijoita.

Arpia sieluun

Mika Waltarin hyvä ystävä Olavi Paavolainen oli aikoinaan käynyt Graucherin salongissa. Kun Madame ylti liian lemmekkääksi, Paavolai-

Mika Waltari oli Töölön tunnetuimpia taiteilijoita.

nen sai kyllikseen ja häipyi maisemista. Niinpä uudeksi uhriksi joutui Waltari. Häneltä mustasukkainen ja katkera Graucher tivasi alati Paavolaisen naisystävistä ja seikkailuista. - Paavolainen sai tietysti jutun juonen selville ja se tuhosi nuorten kirjailijoiden välit.

Vielä enemmän Waltaria kirveli tapaus **Elina Vaara**. Waltari tapasi nuoren, lumoavan kauniin ja herkän runoilijan ensimmäisen keran Nuoren Voiman Liiton talvijuhlilla Porvoossa. Ihastus oli molemminpuolinen.

Nuoret alkoivat seurustella salaa ja lähettivät toisilleen kirjeitä. Valitettavasti 17-vuotias neitonen oli jo kihloissa runoilija Lauri Viljasen kanssa. Ja tietysti Viljanen sai suhteen selville. Siitä seurasi melkoinen tapahtumasarja: Elina purki kihlauksen ja kirjeenvaihto Waltarin kanssa jatkui, mutta lopulta Elina kuitenkin palasi Viljasen luo, uudisti kihlauksen ja pyysi, että Mika ja hän palauttaisivat toisilleen lähettämänsä kirjeet. Niin kävikin. Kirjeniput vaihdettiin ovenraossa.

Onneton Waltari oli jo ennen Elinan tapamista lainannut serkultaan pistoolin ja aikoinut ampua itsensä. Hän vaelsi Eläintarhanlahden maisemiin, istuskeli puolisen tuntia puiston penkillä - ja palautti lopulta aseensa serkulleen.

Minna Graucher halusi kuitenkin tehdä tilanteesta vielä ikävämmän. Kun Elina alkoi odottaa lasta, Graucher levitti huhua, jonka mukaan lapsen oikea isä olisi Mika Waltari eikä

Lauri Viljanen. - Se oli viimeinen niitti kolmikon seuraelämälle.

Monet kirjallisuustutkijat väittävätkin, että Minna Graucher on vaikuttanut paljon Waltarin teosten naisyhdistä, jotka hyvin usein ovat ovelia, kavalaa ja julmia. - Osuutensa lie-nee myös Waltarin rakastetuilla, joita hän hankki lukuisilla ulkomaanmatkoillaan.

Lämmin kotiliesi

Töölön tärkein ja turvallisin osoite oli Tunturinkatu 31. Siellä oli Waltarin koti, missä hän asui vuodesta 1931 aina kuolemaansa saakka eli vuoteen 1979. Asuinkumppaneina olivat vaimo Marjatta ja tytär Satu, molemmat viisaita ja suvaitsevaisia naisia.

Marjatta Waltari tiesi puolisonsa naisseikkailuista, mutta antoi ne anteeksi. Rakasta ja pitkämielistä puolisoaan Mika Waltari on kiitellyt muun muassa teoksessaan "Neljä päivänlaskua".

Aivan Töölön puhelinkeskuksrakennuksen vieressä Apollonkadun puolella on nykyisin Mika Waltarin puistikko, johon vuonna 1985 pystytettiin kuvanveistäjä **Veikko Hirvimäen** Waltari-muistopatsas *Kuningasajatus*. Aikoinaan muistomerkki herätti monenlaisia mielipiteitä puolesta ja vastaan erikoisen muotoilunsa takia.

Puistikon toisella sivulla, Eteläinen Hesperiankatu 22:ssa, on Mika Waltarin kantapaikkana tunnettu Ravintola Elite, jossa Marjatta Waltari salli Mikan vapaasti tavata ystäviään.

Tässä funktionalistiseen tyyliin rakennetussa ja sisustetussa ravitsemusliikkeessä kävi muitakin kuuluisia taiteilijoita. Elitessä ja sen terassilla Waltarin pöytäkuntaan kuului esimerkiksi näyttelijä **Tauno Palo**, joka myös asui Töölössä. He olivat entuudestaan tuttuja muun muassa siitä, että Waltari teki käsikirjoituksen Suomen kaikkien aikojen toiseksi katsoetuimpaan elokuvaan *Kulkurin valssi*, jossa Palo esitti miespääosaa.

Ravintolan ruokalistalla on vieläkin Tauno Palon suosikkiannos, kermasipulipihvi. Sen sijaan Waltarin erikoisuutta listalla ei ole, koska kirjailijan vaimo Marjatta Waltari kuulemma usein teki tilauksen miehensäkin puolesta.

Ritz oli aikoinaan Suomi-Filmin ylpeys

Eliten kanssa samassa talossa toimi yksi neljästä Töölön puhelinkeskusta vielä 1900-luvun

ADLON 18.45 ja 21,
su. myös 16.30. -K12-

ROMANTTISTA VIHDETTÄ PARHAIMMILLAAN!

BARBRA STREISAND
ROBERT REDFORD

PARHAAT
VUOTEMME "THE WAY WE WERE"

COLUMBIA PICTURES and RASTAR PRODUCTIONS Present A RAY STARK-SYDNEY POLLACK Production
Distr. Warner-Columbia PANAVISION TECHNICOLOR

Ark. 19 ja 21, la. m. 15 ja 17,
su. 13, 15, 17, 19 ja 21.

ASTRA
TUNTURIK 16 P. 446095

Riemukas suomalainen koko-
perheen komedia!

10. VIIKKO!

Jukka Sipilä
Marja-Sisko Aimonen

Levitys
Suomi-Filmi

**KIJUSEN
HERRASVÄKI**

MERANO MENESTYS JATKUU!
VIISKULMA PUH. 65 6677

Ark. 19 ja 20.45, lau. 17.15, 19 ja 20.45,
su. 15.30, 17.15, 19 ja 20.45. -S-

"Chaplin päihittää
nykyiset yritykset
miten tahtoo"

-S. Toiviainen, ILTA-SANOMAT

Charles Chaplin

SIRKUS

Adams Filmi "THE CIRCUS"

RITZ Ark. 19 ja 21, la. myös 17,
su. myös 13, 15 ja 17.

ETHESPK. 22 P. 449383

7. VIIKKO!

Inhimillinen satu ystävydestä,
joka muuttuu vihollisuudeksi!

Walt Disney

**TOPI
JA
TESSU**

äänitetty
suomeksi ohjaus
ART STEVENS

SUOMI - FILMI

lopulla ympäröineistä elokuvateattereista. Nytkin niistä on aika jättänyt.

Suomi-Filmin teatteriketjuun kuulunut 381-paikkainen Ritz oli Helsingin hienoimpia ensi-iltateattereita. Esimerkiksi 1960-luvun lopulla siellä esitettiin **Stanley Kramerin** elokuvaa *Arvaa kuka tulee päivälliselle* ja **Charlie Chaplinin** *Sirkusta*. Teatterisalissa oli sinipunainen sisustus.

Kun suomalaisen elokuvan kiistelty ohjaaja **Teuvo Tulio** olisi halunnut 1970-luvun alussa tuoda viimeiseksi jääneen elokuvansa *Sensuela* esitettäväksi Ritziin, Suomi-Filmi kieltäytyi, koska elokuvaa ei pidetty Ritzin arvolle sopivana. Esityspaikaksi tarjottiin pienempää Edison-teatteria Yrjönkadulla, mihin taas Tulio ei suostunut. Lopulta filmi jäi kokonaan esittämättä Helsingissä.

Nykyisin Ritzin nimi näkyy vielä Eteläisen Hesperiankadun valomainoksessa, mutta elokuvateatteri on muuttunut Ritz-Biljardi-nimiseksi biljardisaliksi. Sen sijaan Edisonista tuli sittemmin varsin arvostettu taide-elokuvateatteri Diana, joka toimi vielä 2000-luvullakin.

Toinen töölöläinen Suomi-Filmin elokuvanäyttämö, 354-paikkainen Astra sijaitsi Tunturikatuna 16:ssa. Astran erikoisuutena 1970-luvulla olivat lauantain matineenäytökset, joissa esitettiin alennetuilla lipunhinnoin muun muassa eurooppalaisia laatuelokuvia – **François Truffaut'n**, **Claude Chabrolin** ja **Jean-Luc Godardin** filmejä. Nykyään Astra on

näyttämöteatterin käytössä: siellä toimii O-Teatteri.

Pienet elokuvateatterit joutuivat ahdinkoon

Taide-elokuvia esitettiin varsin paljon myös pienessä itsenäisessä töölöläisteatterissa Cinemassa, Museokatu 44:n piharakennuksessa. Teatterissa oli vain 91 paikkaa.

Cinema oli perheyritys, jonka toiminta oli melko pienimuotoista. 1970-luvulla se kuitenkin otti ohjelmistoonsa USA:n silloisesta presidentistä **Richard Nixonista** tehdyn **Emile De Antonion** satiirisen dokumentin *Millhouse – valkoinen komedia*, joka yllättäen muodostui suurmenestykseksi. Pieni teatteri joutui lisäämään päivittäisiä näytöntaikojaan.

Tavallisten näytösten lisäksi Cinemassa pidettiin joidenkin elokuvakerhojen näytäntöjä. Katsojan kannalta Cineman katsomo oli hieman hankala, koska sen lattia oli aivan tasainen. Istumapaikka salissa kannatti valita niin, ettei suoraan edessä istunut kovin pitkiä katsojia.

Cinema oli voimissaan vielä 1990-luvun puolivälissä. Silloinkin siellä esitettiin paljon eurooppalaista elokuvaa. Vuosituhannen vaihtumista Cinemakaan ei kuitenkaan enää nähnyt. Elokuva-alan keskittyminen ajoi pienet elokuvateatterit ahtaalle.

Neljäs Töölön keskuksen 'lahielokuvateatteri' oli Adlon, suurten ketjujen ulkopuolinen teatteri sekini. Teatterin omisti Oy Thalia Ab.

Adlon sijaitsi Töölöntorin kulmatalossa Runeberginkadun mäen yläpäässä, mutta sen sisäänkäynti oli Töölön keskukselta suoralla näköetäisyydellä.

Adlonissa oli 437 katsomopaikkaa. Sen ohjelmisto oli hieman muita kolmea töölöläisteatteria viihteellisempää, mutta omassa lajissaan laadukasta. Hollywood-komedioita siellä esitettiin paljon, ja esimerkiksi **Goldie Hawnin** tähdittämät varhaiset komediat – vaikkapa *Kaktuksenkukka* vuodelta 1969 – tuntuivat olleen siellä suosittuja.

Tammikuussa 1978 Adlon oli yksi kolmesta teatterista, joissa osittain suomalainen kansainvälinen yhteistyöelokuva *Tuntematon ystävä* sai Helsingin ensi-iltansa. Filmin ensi-iltanäytöksessä kaikki katsojat saivat jonkun päättäjän – joko **Kate O'Maran**, **Bruno Ojan** tai **Anne Pohtamon** – nimikirjoituksella varustetun valokuvan.

1990-luvulla Adlon-teatteri koki aikalaistensa kohtalon. Teatterin suuri valomainos on vielä talon katolla ja näkyy Töölöntorin puolelle, mutta itse elokuvateatteri on muutettu kuntosaliksi.

Elokuva-alan keskittymisessä voidaan kuitenkin nähdä Töölöstä katsoen joitakin hyviä puolia. Nykyisistä Helsingin elokuvateattereista suurin, 14-salinen Tennispalatsi, sijaitsee vain parin pysäkinvälin päässä Runeberginkatu 43:sta.

PUHELINMUSEO TÖÖLÖSSÄ

Helsingin Puhelinyhdistyksen ensimmäinen museo perustettiin Korkeavuorenkadun päärakennuksen neljanteen kerrokseen 1960-luvun alussa. Museon kokoluokkaa täydennettiin jatkuvasti, vaikka käytettävissä ollut tila oli pienehkö.

Vuonna 1973 museo kuitenkin purettiin ja tilalle rakennettiin konttorihuoneita. Tässä yhteydessä osa museon esineistä katosi kokonaan.

Seuraavalla vuosikymmenellä, 1980-luvun alussa, puhelinyhdistyksessä ryhdyttiin taas keräämään historiallista materiaalia erityisiin museovarastoihin odottamaan uuden museon perustamista.

Töölön keskussaleja museokäyttöön

Kun Töölön vanhan keskuksen pitkä taival lähestyi loppuaan 1980-luvun alussa, Kaj Eklöf ryhtyi pohtimaan, olisiko mahdollista säilyttää osa vuoden 1922 laitteistosta alkuperäisellä paikallaan. Olihan kyse sentään Pohjoismaiden vanhimmasta automaattikeskuksesta.

Eklöf päätti kääntyä HPY:n johdon puoleen asiassa ja lähetti kirjallisen ehdotuksen asiasta vuorineuvos Martti Harvalle. Eklöfin ehdotus uudesta museosta Töölön keskusrakennuksen toisen kerroksen entisissä puhelinkeskustiloissa hyväksyttiin ja sille myönnettiin tarvittava rahoitus.

Museotiloja oli suunnittelemassa myös **Juha Anttisen** studio. Puhelinyhdistyksestä museon suunnittelu- ja to-

teutusvaiheeseen osallistuivat yli-insinööri **Reino Tamminen**, insinööri **Olavi Tähtinen** sekä Kaj Eklöf. Myös **Reino Lehtonen** oli kerännyt museoon aineistoa. Erkki Lahtinen on ollut apuna lukuisissa käytännön asioissa.

Töölön Puhelinmuseon varsinaiseksi 'runko-osaksi' tuli Töölö-1:n ensimmäinen Strowger-laitteisto. Sen vieressä museossa on nähtävänä osa seuraavan Strowger-sukupolven laitteistosta sekä muutama niin sanottu WL-26- ja WL-36-teline. - Käytössä ollessaankin WL-26-keskustelineet olivat lähes samassa paikassa.

Ensimmäisessä vaiheessa museoon rakennettiin myös auditoriotila – entisen Töölö-2:n paikalle – sekä lasivitriinejä, joissa esiteltiin vanhoja puhelintekniikan laitteita ja niiden kehitystä. Entisöity museokeskus ja auditoriotila otettiin juhlallisesti käyttöön 22.5.1986.

Museolle lisätilaa 1990- ja 2000-luvuilla

Reino Tamminen jäätyä vuonna 1990 eläkkeelle vastuu puhelinmuseotoiminnan kehittämisestä siirtyi **Jukka Laineelle**.

Alkuvaiheessa museovarasto inventoitiin ja museoesi-
neiden keräämistä tehostettiin. Tässä vaiheessa mukaan tuli **Anna Savikko**, joka oli jonkin aikaa huolehtinut puhelinyhdistyksen ei-tekniisestä historiallisesta materiaalista.

Muutospiirustukset museon laajennuksesta päivättiin 14.6.1994 ja vahvistettiin Helsingin rakennusvalvonnassa 16.8.1994. Samalla välittömille ja rahapuhelinkeskus-
kukselle osoitetut tilat Runeberginkadun siivessä muutettiin toimistokäyttöön.

Vuonna 1994 Töölön remontin käynnistyttyä huomattiin, että museotilojen vieressä olevat kaksi kulmahuonetta ovat vapaina. Tällöin tehtiin ehdotus näiden tilojen saneeraamisesta museokäyttöön. Silloinen toimitusjohtaja **Kurt Nordman** hyväksyi ehdotuksen. Tämän perusteella käynnistettiin neuvottelut Kiinteistöt-yksikön kanssa. Näissäkin päästiin positiiviseen lopputulokseen, joten lokakuussa 1996 Jukka Laine ja Anna Savikko ryhtyivät toteuttamaan Puhelinmuseon toista vaihetta.

Saneerausremontti alkoi syksyllä 1997 ja valmistui helmikuun alussa 1998. Tällöin päästiin toteuttamaan sisustusta.

Museo sai lisää näyttelytilaa, kun entiset esimiehen ja mekaanikkojen huoneet yhdistettiin yhdeksi huoneeksi arkkitehti **Matti Iiramon** suunnitelman mukaisesti. Suunnitelmaan kuului myös Lars Sonckin alkuperäisten seinämaalauksen entisöinti sekä keskussaliin johtavien portaiden kunnostus.

Puhelinyhdistyksen **Elsa Salminen** huoltaa Puhelinmuseon Töölö-1-keskusta maaliskuussa 1986. (Kuva: Henrik Nordberg)

Puhelinmuseon ikkunasta on näköala Mika Waltarin puistikkoon. Kuva on otettu alkukevällä, joten ravintolan terassilla on vielä hiljaista.

Huonetilojen entisöinnin ja kalustamisen lisäksi keskuksen ja huoneiden välinen, pahvien alla ollut lasiseinä saatettiin alkuperäiseen asuunsa. Myös keskussalin puolelle sijoitettiin muutamia uusia museoesineitä ja valokuvaseinämä. Lisäksi kulmahuoneen alla olevat sosiaalityilat saneerattiin. Kulmahuoneeseen johtavaan porraskäytävään sijoitettiin museoesineitä.

”Museotila on käsittääkseni ainoa talon osa, joka on restauroitu täysin alkuperäiseen asuunsa”, Jukka Laine mainitsee.

Työ valmistui kesäkuun alussa, mutta avajaiset siirrettiin lomakauden jälkeiseksi ajaksi.

Vuonna 2002 – puhelinyhdistyksen täyttäessä 120 vuotta – museo laajeni vielä Oksasenkadun päätyyn.

Töölön museo esittelee itsensä

Puhelinmuseon esitteessä museon nykyistä toimintaa ja kokoelmia kuvaillaan seuraavasti:

”Nimensä mukaisesti Puhelinmuseo tarjoaa nähtäväksi paljon puhelimia vuoden 1878 vihellyskutsupuhelimesta kännykkämaailmaan. Historiallisten puhelinten joukossa on useita muitakin harvinaisia ja koristeellisia yksilöitä, muun muassa yhtiön perustajan Dan. Joh. Wadénin puhelintehtaan massiivinen seinäpuhelin vuodelta 1882, tietävästi ainoa laatuaan.

Kiinnostavia ovat myös HPY:n kahdelle Suomen presidentille valmistamat erikoispuhelimet. Erilaisia lankapuhelimia on esillä alkuajoista nykypäiviin runsaat 100 kappaletta. Erittäin kattava on mobiilipuhelinten valikoima. Näytteillä ovat kaikki vanhemmat kotimaiset mallit ja myös useita ulkomaisia, 1980 luvun 'Gorbasta' vuoden 2000 GSM-kamerapuhelimeen, kaikkiaan noin 80 erilaista

Erkki Lahtinen esittelee Daniel Johannes Wadénin puhelinmallia vuodelta 1890. Arabian tehdas valmisti keraamisen laatan puhelinkoneeseen.

laitetta. Lisäksi on nähtävänä kymmeniä lankapuhelinverkon lisä- ja päätelaitteita fakseista modeemeihin.

Vanhan yhä toimivan museokeskuksen seurana on näyttekappaleita kuudesta HPY:n käyttämästä uudemmasta keskusjärjestelmästä. Näistäkin osa on osittain käyntikunnossa. Museosta löytyy myös käsivälitteisiä keskukaisia jopa yli sadan vuoden takaa. Kavalkadista näkyy hyvin keskustekniikan kehittyminen. Mekaanisesta monimutkaisen koneen kaltaisesta äänekkäästä ja paljon tilaa vaativasta laitteistosta kehittyi vähitellen nykyaikainen kompakti, pelkkiä elektroniikkakortteja sisältävä tietokoneen ohjaama digitaalikeskus.

Myös verkkotekniikkaa on tuotu esille monipuolisesti. Kahteen puhelinpylvääseen on ripustettu sähköisen in-

Museon toiminnasta vastaavat. Vasemmalta Eila-Marjatta Rapeli, Jukka Laine ja Anna Savikko

Teletaxe-maksunosittimia käytettiin silloin, kun haluttiin tietää, paljonko esimerkiksi ulkomaan- ja kaukopuhelut maksavat. Nyt laitteet ovat päätyneet Puhelinmuseon kokoelmiin.

formaation siirtoteitä vanhoista rautalankaajohdoista nykyaikaisiin valokaapeleihin, joissa yksi hiuksenohut kuitu siirtää tuhansia puhelinyhteyksiä. Nähtävänä on useita vanhoja esineitä, joita ei löydy muista alan museoista.

Kulttuurihistoriallisestikin kiinnostava on puhelinluettelonurkkaus. Vitriineissä on eri aikakausien luetteloja 1880-luvulta lähtien. Esillä on selailtavaksi tarkoitettujakin kappaleita, joista voi löytää vaikka oman suvun tai tuttavien numeroita vuosien takaa.

Lisäksi mikrofilmeillä on kaikkien luetteloiden sisältö sadan vuoden ajalta, 1882 – 1982. Filmejä voi tutkiskella Helsingin Puhelinyhdistyksen luettelotoimituksen aikanaan käyttämällä vanhalla mikrofilmin lukulaitteella.”

Museon internet-sivuilla todetaan lisäksi, että ”nykyisessä laajuudessaan Elisän puhelinmuseo on monipuolisuukseltaan ja esineistöltään ainoa Suomessa ja myös Pohjoismaiden ja Euroopan mittakaavassa alansa merkittävimpiä”.

Museotoimintaa pitää yllä toimikunta, joka koostuu pääosin aktiivisista ja historiaa hyvin tuntevista puhelinyhdistyksen veteraaneista. Resurssipulan takia museo on avoinna yleisölle vain tilauksesta.

Puhelinmuseossa on paljon nähtävää Muistatko ”gorba” -kännykän?

Runeberginkadun ja Apollonkadun kulmassa sijaitseva Elisän Puhelinmuseo avattiin yleisölle ensimmäisen kerran toukokuussa 1986. Tämän jälkeen museon tiloja on laajennettu kolmeen kertaan. Viimeisimmän laajennuksen jälkeen museo avattiin uudelleen huhtikuussa 2003.

Puhelinmuseo sijaitsee Töölön alkuperäisen ja Pohjoismaiden ensimmäisen automaattisen puhelinkeskuksen tiloissa. Tällä on edelleen noin 2000 tilaajan keskus, joka välitti töölöläisten puheliniikennettä 63 vuoden ajan vuosina 1922 – 1985.

Museon opas Eira-Marjatta Rapeli kääntää vipua ja automaattisen puhelinkeskuksen museokäyttöön säilytetty osa napsahtaa käyntiin. Valitsijat rakshtelevat ja nousevat ja laskevat oppaan vääntäessä numeroa vanhalla puhelimella. Pian viereinen puhelin pärrähtää soimaan. Keskus toimii! Tässä tekniikaltaan Strowger-tyyppisessä nousukiertovalitsijakeskuksessa tilaaja pystyy itse valitsemaan numerolevyllä sen, kenelle halusi soittaa. Automaattisen keskuksen käyttöön oton jälkeen ei enää tarvittu keskusneitejä.

Erikoispuhelimia

Museon vanhin esine on saksalaisen Siemens & Halsken vuonna 1878 valmistama vihellyskutsupuhelin, joka kutsuttiin voileimasimeksi sen ulkomuodon vuoksi. Puhelin valmistui vain kaksi vuotta sen jälkeen, kun Alexander Graham Bell esitteli puhelimen Philadelphian maailmannäyttelyssä vuonna 1876 ja sai keksinnöllensä patentin.

Erikoisuuksia ovat aikaisempien presidenttiemme Urho Kekkosen ja Mauno Koiviston puhelimet. Presidentti Kekkosen puhelin valmistui vuonna 1973. Puhelinmuseossa nähtävä puhelin on Tamminiemen museossa olevan puhelimen kaksoiskappale. Siinä on muun muassa 28 lyhytvalintamahdollisuutta, kaiutin, erillinen mikrofoni ja mahdollisuus kolmen puhelun puhelinneuvotteluun. Halutessaan presidentti saattoi ottaa linjalle sihteerinsä ja adjutanttinsa.

Presidentti Koivisto sai puhelimen 60-vuotislahjaksi vuonna 1983. Hän luovutti puhelimen takaisin Elisalle presidenttikautensa päätyttyä. Tässä puhelimessa ei ollut pikavalintamahdollisuutta, koska hänen puhelunsa yhdisti sihteeri.

Erikoisen harvinaisuus on myös vuodelta 1940 oleva visakoiivainen puhelin, jonka valmistivat rintamalla

Puhelinmuseo sijaitsee Runeberginkadun ja Apollonkadun kulmassa.

viestipataljoona 34:n miehet. Puhelimen kyliin on kaiverrettu morsetusaakkosin ”Sanokaa ken taitaa, reippaita poikia ollaan”.

Lasivitriineissä on lukuisia matkapuhelimia, kuten ensimmäinen suomalainen käsimatkapuhelin Motorola Citiman 900 ”Gorba”, joka

USA:sta ja Saksasta. Saksan huonon taloudellisen tilanteen laskettua hintoja automaattinen keskusjärjestelmä tilattiin Saksasta Siemens & Halskelta vuonna 1919. Keskus toimitettiin ”avaimet käteen” -periaatteella. Asennustyöt kestivät kolme vuotta.

tiin ensimmäisen kerran toukokuussa 1986. Silloin museo käsitti museoidun osan automaattisesta keskuksista ja auditorion vitriineineen.

Ensimmäinen laajennusosa, johon sijoitettiin historiallisia puhelimia, saatiin käyttöön vuonna 1998. Vuonna 2003

Puhelinmuseota esiteltiin Kamppi-Eira -kaupunginosalehdessä helmikuussa 2004. (Puhelinmuseon arkisto / Erkki Lahtinen)

KARHUKIRJEITÄ TÖÖLÖSTÄ

Syyskesällä 1994 tehdyn remontin yhteydessä Töölön puhelinkeskuksrakennuksen kolmannen kerroksen väliseiniin tehtiin joitakin muutoksia.

Tuohon aikaan kolmannessa kerroksessa Oksasenkadun puolella oli sekä toimistohuone että 82-neliöinen työsuuhdeasunto. Kaksi vuotta myöhemmin kolmoskerrokseen saatiin toinen asunto, kun toimistohuonekin muutettiin asuinkäyttöön.

Samassa vuoden 1996 remontissa kellariin asennettiin uusi sähköpääkeskus. Talon neljänteen kerrokseen rakennettiin Apollonkadun sivulle pitkä yhtenäinen työtila (samassa kohdassa kerrosta alempana oli erillisiä työhuoneita).

Viidenteen kerrokseen rakennettiin ilmanvaihtokonehuoneita keskussalien viereen. Kattotason ilmanvaihtokojeyksiin tehtiin pieniä muutoksia. Sinne lisättiin muun muassa lauhdutin.

Muutokset suunnitteli Primeplan Arkkitehdit Oy. Piirustukset oli päivätty 15.6.1996. Töihin päästiin käsiksi syksyllä, sillä rakennusvalvonta hyväksyi muutostyöt 24.9.1996.

Laskutustoimistolle vapautui tiloja

”Talon kolmannessa kerroksessa oli ollut varasto ja asentajien kokoontumistila. Digitaalitekniikan yleistyessä asentajien tilaa ei 1990-luvun lopulla enää tarvittu, ja asennustoiminta hajautettiin”, kertoo puhelinyhdistyksen laskutus- ja perintöosaston päällikkönä Töölössä vuosina 1997–2001 toiminut **Matti Perkiö**.

Laskutus- ja perintöosasto muutti Töölöstä vapautuneisiin tiloihin, viimeisenä siellä toimineena puhelinyhdistyksen osastona (nykyistä puhelinkeskusta ja Puhelinmuseota lukuunottamatta).

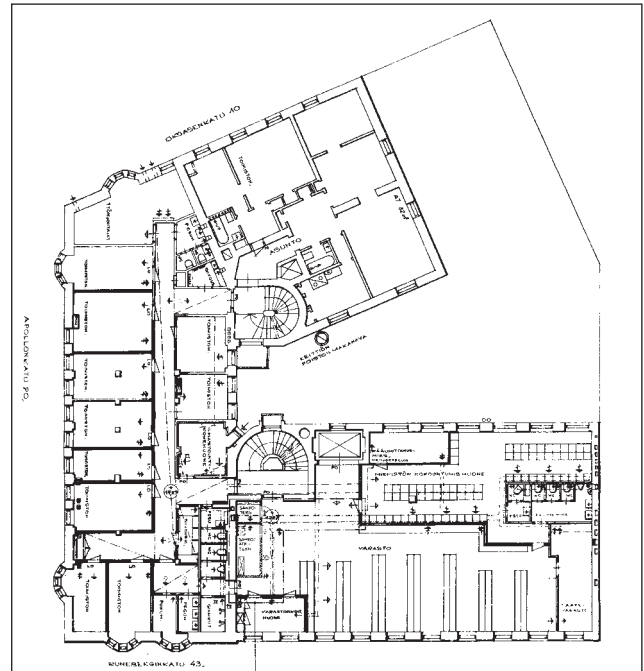
”Päätettiin, että laskutustoimisto – jossa olin silloin töissä – siirtyisi sinne. Olimme aiemmin toimineet Talissa, entisessä teollisuusrakennuksessa Kutomotieellä.”

”Aikanaan Talissa tehdystä saneeraustöistä otettiin vähän oppia siihen remontiin, joka Töölössä tehtiin meidän muuttaessamme sinne”, Perkiö toteaa.

Puhelinkeskuksrakennuksen tilat Töölössä olivat Perkiön mukaan alun perin varsin karut.

”Siellä oli paljon betonia ja tiiltä, eikä siellä oikein ollut konttorimaista tilaa. Muutimme talon kolmanteen ja neljänteen kerrokseen.”

”Saimme hiukan tiloja viidennestäkin kerroksesta, Runeberginkadun puoleisen siiven takaosasta. Sinne tuli meille vain kolme huonetta, koska viidennessä kerroksessa

Kesällä 1994 varaston tiloja järjesteltiin uudelleen. Talon kolmannessa kerroksessa oli vain yksi asunto Oksasenkadun siivessä. (Helsingin rakennusvalvontaviraston arkisto)

oli toimivia puhelinkeskuksia Apollonkadun ja osin Runeberginkadunkin puolella”, Perkiö selostaa vuoden 1997 tilankäyttöä Töölössä.

Kun laskutustoimisto muutti Töölön kiinteistöön, alakerrassa Oksasenkadun puolella oli vielä toiminnassa henkilöstöruokala. Sen yläpuolella samassa siivessä oli asuntoja.

Rakennusvalvonta suhtautui kylmästi ilmastointilaitteisiin

Perkiön mukaan ilmastoinnin toteuttaminen oli vuoden 1996 remontissa erityisen työlästä.

”Kaikilla työpaikoillani ilmastointi on aina ollut paha ongelma. Se puhaltaa niin, että sukat pyörivät jaloissa, ja yhdellä puolella on kylmä ja toisella kuuma”, Perkiö kuvailee.

”Kun Talissa tehtiin aikoinaan remonttia, Työterveyslaitos oli hankkeessa mukana. Se halusi tarkkailla sellaista projektia, jossa entiseen teollisuustilaan tehtiin konttoritiloja.”

Lopulta Taliin – ja myöhemmin vuonna 1997 myös Töölöön – asennettiin vesijäähdytys.

”Kun kesällä on kuuma, siellä ei ole koneellista ilmas-

Aikanaan puhelinkeskuksissa valokuvattiin laskurien lukemat erikoiskameralla laskutusta varten. Erkki Lahtinen esittelee kameran käyttöä Puhelinmuseossa.

tointia, vaan katossa kiertää kylmä vesi putkissa. Se ei aiheuta mitään vetoa, koska lämmin nousee ylös ja kylmä laskeutuu alas. Se on erittäin hyvä ja toimiva systeemi.”

”Uusi ilmastointijärjestelmä aiheutti kuitenkin sen ongelman, että se vaati vähän enemmän ilmastointikoneita. Arkkitehti teki muutospäätökset, ja kun talo on suojelukohde, suunnitelmat piti hyväksyttää asianomaisilla viranomaisilla.”

Arkkitehti piirsi aluksi konehuoneen talon katolle.

”Viranomaiset vaativat, että pitää saada muutoksesta ulkokuvia – myös siitä suunnasta, kun tullaan Runeberginkatua alas Töölöntorin mäen suunnasta. Sieltä päin katsottuna puhelinkeskuksen katto näkyi, ja kun konehuoneet olisi rakennettu kattotason yläpuolelle, niin sehän ei käynytäkään laatuun. Ei sinne saanut rakentaa – se olisi pilannut koko maiseman, sanottiin. Periaate oli, että rakennuksen ulkopuolella ei saanut näkyä mitään muutoksen merkkejä.”

”Sitten jouduimme tinkimään viidennen kerroksen tiloista, sillä koneet oli asennettava sinne, puhelinkeskustilojen viereen. Konehuoneet veivät ainakin toistakymmentä metriä Runeberginkadun siivestä. Siksi emme saaneet sinne päähän enempää kuin kolme huonetta”, Perkiö vieläkin harmittelee.

Keskusrakennus oli odotettua kapeampi

Remontoinnin yhteydessä 1996 tuli ilmi myös mielenkiintoinen yksityiskohta talosta.

”Kun tila oli vielä tyhjillään, arkkitehti sanoi, että hän haluaa mitata tilat laserilla ennen kuin tehdään mitään sisustustöitä. Kyse oli sentään aika vanhasta talosta”, Perkiö kertoo.

Puhelulaskurien tietoja luetaan keskuksessa dimafonille. Laitteessa oli magneettilevy, johon voitiin taltioida puhetta. (Kuva: Puhelinmuseo / Erkki Lahtinen)

Mittauksissa selvisi, että Oksasenkadun ja Runeberginkadun välinen siipi – siis talon vanhin osa vuodelta 1915 – oli todellisuudessa metrin verran kapeampi kuin piirustuksissa.

”Arkkitehti pohti, olisiko joku rakentajista tarvinnut tiiliä kotiinsa. Poikkeama ei kuitenkaan haitannut. Kun siitä tiedettiin, osattiin taas mitoittaa kaikki oikealla tavalla.”

Myös ikkunoiden remontointi vaati hiukan pohtimista.

”Pihan puolella kolmannessa kerroksessa oli muutama ikkuna, joihin vesi oli jotenkin päässyt vaikuttamaan. Ikkunanpielet olivat surkeassa kunnossa”, Perkiö muistaa.

”Sanoin arkkitehdille, että ikkunat olisi varmaankin uusittava. Epäilin, että siitä tulisi kallis juttu. Arkkitehti sanoi tutkivansa asian ensin.”

Parin päivän kuluttua arkkitehti soitti ja totesi ikkunapuitteiden olevan tammea – ja vieläpä niin tiheäsyistä, ettei sellaista ollut enää mistään saatavissakaan.

”Hän totesi, että vesi oli itse asiassa turmellut vain yhden ikkunan. Se pitäisi uusia. Muiden osalta riittäisi maalaukset, sillä sen parempia ikkunapuitteita ei saisi. - Ja varmasti arkkitehti oli ihan oikeassa”, Perkiö uskoo.

Laskutusosasto kävi arkkitehdin kanssa keskusteluja myös toimiston käytävän puolelle suunnitelluista huoneiden lasiseinistä.

”Lopulta ratkaisuksi tuli lasitiiliseinä ja toimistohuoneiden oviin ruutuikkunat. Me pidimme niistä kovasti.”

”Toinen keskustelu koski 3. ja 4. kerroksen pikkukeittiötilojen sijaintia. Siellähän juotiin kahvia. - Tosin minä en juonut kuin litran päivässä, koska lääkäri oli kielittänyt liiallisen kahvinjuonnin.”

Pieni käytännön ongelma Töölöön muuton jälkeen aiheutui siitä, että toimistoon oli hankittu upouudet huonekalut.

”Jotkut työntekijät saivat muuton jälkeen allergiaoireita. Sitten havaittiin, että huonekaluissa oli tuoretta liimaa, jota haihtui ilmaan”, Perkiö mainitsee.

”Sen jälkeen huomattiin myös, että toinen ilmastointikoneista ei ollut alkuvaiheessa ollut päällä ollenkaan. Kun alkuaikoina lähdimme perjantaisin viikonlopuksi kotiin, ikkunat pyrittiin jättämään auki. Joku kävi myöhemmin sulkemassa ne, jos tuli sade.”

”Muuten huonekalut olivat kyllä hyvät ja ergonomiset. Niistä vain oli uutena tällainen harmi.”

Perintää ja selvityksiä

Puhelinyhdistyksen laskutusosastolla Töölössä oli töissä noin 70 henkilöä.

”Laskut menivät asiakkaille koneellisesti. Aikoinaan puhelinyhdistyksen atk-osastosta oli muodostettu yritys, jonka nimi oli Comptel – se on myyty jo yhtiön ulkopuolelle eikä puhelinyhdistys omista siitä enää mitään. Siellä hoidettiin laskujen tulostaminen.”

”Varsinainen laskutus oli kuitenkin meidän vastuullamme, samoin laskujen laittaminen kuoreen ja postittaminen. Vastasimme siitä, vaikka emme itse fyysisesti tehneetkään sitä. Meidän tehtävämme oli hoitaa kaikki tiedot tietokoneelle”, Perkiö kertoo toimiston työnkuvasta.

Tuohon aikaan laskutustietoja saatiin vielä jonkin verran sellaisilta keskuksilta, joiden laskurien lukemat käytiin valokuvaamassa.

”Sitä työtä varten oli kehitetty kamera, joka otti yhdellä kertaa 10 × 10 laskimesta lukemat. Sen jälkeen kuvat kehitettiin ja lukemat kirjoitettiin tietokoneelle laskutuksen pohjaksi.”

”Kun myöhemmin siirryttiin kokonaan digitaalisiin systeemeihin, laskutustiedot tulivat digitaalisina rullina, jotka sitten ajettiin koneisiin”, Perkiö selostaa.

”Joka puhelinnumerolla oli oma laskijansa. Ja toisella

Osastopäällikkö **Matti Perkiön** mukaan laskutustoimistossa vallitsi hyvä ilmapiiri.

puolella olivat asiakastiedot: kenen puhelin on kyseessä, kuka sen omistaa, mihin osoitteeseen lasku lähtee. Oli myös kertalaskutusta. Jos asentaja kävi tekemässä jonkin työn, siitä tuli oma laskunsa, joka sitten piti syöttää järjestelmään.”

Laskut lähtivät asiakkaille aina kahden kuukauden välein.

”Meillä oli pitkään sellainen systeemi, että kaikki laskut lähtivät kahden viikon aikana. Se ei ollut järkevää, sillä se aiheutti laskutukseen hirveän ruuhkan. Sittemmin järjestelmää muutettiin.”

”Laskuissa oli eräpäivät, ja ellei laskua maksettu, lähetettiin muistutus – niin kuin nykyäänkin tehdään.”

”Sitten oli vuorossa perintä, joka ehkä oli työssä kaikkein ikävin asia. Siinä hommassa kuuli kyllä vaikka minikäläisiä selityksiä. Perinpohjaisin selvitys taisi lähteä siitä, miten asiat alkoivat mennä pieleen jo Lastenklinikalta”, Perkiö sanoo.

Laskutusosastoon kuului erillinen perintäjaos, mutta osastopäällikkönä Matti Perkiö joutui ottamaan vastaan perintäkysymyksiin liittyviä asiakkaiden valituksiakin.

Kaapelinousut toivat yllättäviä tilaratkaisuja

Perkiön oma työpiste oli talon kolmannessa kerroksessa Apollonkadun puolella. Huoneesta oli näköala Mikka Waltarin puistikon ja ravintola Eliten suuntaan. - Vuonna 2008 samalla käytävällä on konsulttiyritys GCI Finlandin toimistohuoneita.

”Sihteeri istui kulmahuoneessa. Minun ikkunani oli se, jossa oli erkkeri, ja siitä näkyi hyvin ravintolan terassi. Näin aina, kun meidän jengi oli siellä kaljalla.”

”Laskutustoimistossa oli muutamia huoneita esimiehille,

Toimistokäytävä kolmannessa kerroksessa oli vielä vuosituhatosen vaihteessa puhelinyhdistyksen laskutustoimiston käytössä. Vuosituhatosen vaihteen jälkeen GCI Finland muutti samoihin tiloihin.

ja sihteereillä oli omat huoneet. Valtaosa väestä istui kuitenkin maisemakonttorissa. Sellaiseen olimme kyllä totuneet jo aikaisemmin”, Perkiö kertoo toimiston huone- jaosta.

”Myös talon viidennessä kerroksessa oli toimivia keskuksia, joihin tuotiin kaapelit alhaalta kaapelikellarista. Kun kaapelien pystynousut menivät kerrosten läpi, aiheutti se erikoisia tilaratkaisuja. Huonekaluja oli sitten soviteltava niiden mukaan.”

Töölössä ei ollut muita puhelinyhdistyksen osastoja silloin, kun laskutustoimisto oli sijoitettuna sinne. Asennushenkilöstö kävi vain ruokalassa syömässä. Työpaikalla vallitsi Perkiön mukaan hyvä ilmapiiri.

”Meillä oli talossa hyvät oltavat, saimme olla siellä niin kuin halusimme. Se oli siinä mielessä hyvää aikaa. Talon sijaintikin oli erinomainen.”

Perkiö muistaa, että kolmannessa kerroksessa oli teknisten luottamusmiehen työhuone.

Oksasenkadun siivessä oli asuntoja, joissa asui puhelinyhdistyksen omaa väkeä. Talossa asui esimerkiksi **Oiva Mäkinen**, joka oli aikoinaan HPY:n atk-henkilöstöä, ajalta ennen Comptelin perustamista. Hän asui siellä 1990-luvun lopulla.

Lasitiiliseiniä rakennettiin kolmanteen kerrokseen vuoden 1996 saneeraustöiden yhteydessä.

”Sittemmin Töölön kiinteistö myytiin ja sinne muutti monia yksityisiä yrityksiä. Laskutusosaston toimintoja ulkoistettiin, ja osa henkilöstöstä muutti Pasilan toimipisteeseen.”

”En ole Töölön keskuksessa sen jälkeen käynytäkään, joskus vain ohimennessä ihmetelty. Ja katsonut vanhaa ikkunaani, josta aikanaan katselin ulospäin.”

TÖÖLÖ SAA UUDEN ILMEEN

Kun laskutustoimisto muutti pois Töölöstä, puhelin-yhdistys – uudelta nimeltään Elisa – päätti myydä suurimman osan Töölön puhelinkeskuskiinteistöistä.

Ostajaksi löytyi Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne -niminen säätiö, joka perustettiin vuonna 1918.

Säätiö tukee lapsia ja kotimaista tutkimusta

Brita Maria Renlundin säätiö pohjautuu Brita Marian pojan, rautakauppias ja valtiopäiväedustaja **Herman Renlundin** (1850 – 1908) testamenttilahjoitukseen.

Herman Renlund lähti vaatimattomista oloista, mutta loi menestyksekkään uran liikemiehenä. Hänen nimensä näkyi lähes kaikkien kaupunkien katukuvassa vielä 1980-luvun lopulla, vaikka Renlundin oma elämäntyö rautakauppiaina ja teollisuudenharjoittajana päättyi jo 1900-luvun alussa.

Renlund määräsi jälkisaädöksessään suurimman osan huomattavasta omaisuudestaan säätiöitäväksi ja käytettäväksi sellaisten köyhien lasten hyväksi, jollainen hän itsekin oli kerran ollut. Säätiön hän nimesi äitinsä muistoksi.

Brita Maria Renlunds minne -säätiö tunnetaan nykyi-

sin suomalaisen talouselämän merkittävänä omistajana ja koulutuksen ja sosiaalityön tukijana. Sääntöjensä mukaisesti säätiö tukee muun muassa lasten yksityistä päivähoitoa ja koululaisten iltapäivätoimintaa sekä jakaa stipendejä lukioille.

Brita Maria Renlundin säätiö on Lastensuojelun Keskusliiton jäsenyhteisö. Viime vuosina säätiö on tukenut muun muassa 'Hyvä alku koulutielle' -kampanjaa, Länsi-Uudenmaan kuvataidekoulun leiriä, Helsingin läänin, Vaasan settlementtia, Hämeenlinnan Tomtebo-kielilyppypäiväkotiä sekä useita muitakin päiväkotia.

Säätiö oli vuonna 2008 suomalaisen apurahoja jakavien säätiöiden tutkimuksen kahdeksanneksi suurin rahoittaja 7.305.000 euron rahoitusosuudellaan. Säätiö omistaa muun muassa Wärtsilän, Stockmannin, Ramirentin ja Sanna WSOY:n osakkeita.

Runeberginkatu 43:n osuutensa lisäksi Brita Maria Renlundin säätiö omistaa muitakin kiinteistöjä Helsingissä, muun muassa osan Mannerheimintien Forum Fastighets Kb:stä, jossa aikoinaan ovat toimineet elokuvateatterit Capitol ja Forum. - Kaksi muuta Forum Fastighets Kb:n omistavaa ruotsinkielistä kulttuurijärjestöä ovat Föreningen Konstsamfundet r.f ja Svenska litteratursällskapet i Finland.

PÖYTÄKIRJOJEN TOTUUKSIA

Runeberginkatu 43:n kiinteistön uudemmissa vaiheista 2000-luvun alkuvuosina löytyy tiivistä tietoa ja tiukoja numeroita taloyhtiön perustamisasiakirjoista sekä hallituksen pöytäkirjoista. On siis aika avata nämä arkistot.

Kahden kauppa Runeberginkadulla

Kiinteistö Oy Runeberginkatu 43:n perustamiskokous pidettiin Helsingissä 25.6.2001. Elisa Communications Oyj:tä (ent. Helsingin puhelin-yhdistys), jolla oli 1059 osaketta, edusti **Arto Ahonen**. Brita Maria Renlunds minne -säätiöllä oli 2529 osaketta ja kokousedustajina **Lars Mattsson** sekä **Magnus Ståhlberg**.

Kokouksen aluksi todettiin, että kaikki osakkeet oli merkitty eikä niistä ollut vielä maksettu mitään.

Kokous päätti yksimielisesti perustaa Kiinteistö Oy Ru-

neberginkatu 43:n. Sen hallitukseen valittiin Arto Ahonen puheenjohtajaksi. Lars Mattsson ja Magnus Ståhlberg valittiin jäseniksi.

Kiinteistöyhtiön tilintarkastajaksi valittiin SVH Pricewaterhouse Coopers Oy.

Saman vuoden syksyllä kiinteistökauppa tehtiin. Kiinteistö Oy Runeberginkatu 43:n hallitus antoi 11.10.2001 yhtiökokoukselle aiheesta seuraavanlaisen selvityksen:

Hallituksen selvitys Kiinteistö Oy Runeberginkatu 43:n yhtiökokoukselle

Kiinteistö Oy Runeberginkatu 43 ostajana ja Elisa Communications Oyj myyjänä ovat 6.9.2001 allekirjoittaneet kiinteistöä koskevan kauppakirjan.

Kauppan kohteena on Helsingin kaupungin 13. kaupungin osan korttelissa 443 sijaitseva tontti 43 sekä sillä sijaitseva rakennus. Kiinteistö Oy Runeberginkatu 43:n yhtiöjärjestyk-

sen mukaisena toimialana on ko. kaupan kohteena olevan tontin ja sillä sijaitsevan rakennuksen omistaminen ja hallitseminen.

Kiinteistön kauppahinta on 5.024.614,30 euroa. Hinta muodostuu siten, että asuin-, toimisto- ja varastotilojen, autopaikkojen sekä lähes kaikkien pihalla olevien autopaikkojen osuus kauppahinnasta on 4.120.604,20 euroa. Näiden tilojen hallintaan oikeuttavat osakkeet (2529 osaketta yhtiöjärjestyksen mukaisesta yhteensä 3588 osakkeesta) on merkinnyt Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne.

Mainittujen tilojen osuus muodostaa valtaosan kaupan kohteena olevasta kiinteistöstä. Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne on Elisa Communications Oyj:stä erillinen ja riippumaton sijoittajataho, jonka antamaan tarjoukseen sen hallintaan tulevien tilojen osuus kauppahinnasta perustuu.

Museo-, teletointa- ja muuntamotilojen sekä pihalla olevien autopaikkojen ap1 ja ap2 osuus kiinteistön kokonaiskauppahinnasta on 904.010,10 euroa. Näiden tilojen hallintaan oikeuttavat osakkeet on merkinnyt Elisa Communications Oyj.

Elisa Communications Oyj:n hallintaan tulevien tilojen osuus on määritetty ottamalla huomioon sen muista kolmansille osapuolille luovutetuista kiinteistöistä käyttöönsä vuokraamien vastaavien tilojen pidemmän aikavälin pääomitetut vuokratannukset pyrkien tällä tavoin määrittämään näiden tilojen tuototarvoperusteisen käyvän arvon.

Kiinteistön kokonaiskauppahinnassa on lisäksi otettu huomioon, että Elisa Communications Oyj on myyjän asemassa sitoutunut ennen tilojen luovuttamista ostajan hallintaan suorituttamaan kustannuksellaan erillisessä liitteessä tarkemmin yksilöidyt noin 319.560 euron arvoiset kiinteistön niin sanotut elinkaarikorjaukset.

Ottaen huomioon kiinteistön tekninen kunto yms. kiinteistöön liittyvät seikat sekä osapuolten sopimat kaupan ehdot muutoin, kiinteistön käypä arvo on hallituksen käsityksen mukaan vähintään kiinteistön kauppahinnan suuruinen. Ottaen edelleen huomioon säätiön aseman kaupanteossa, sen hallintaan tulevien tilojen huomattavan osuuden sekä näiden tilojen huomattavan osuuden kauppahinnasta hallitus katsookin, että kauppa on käytännössä syntynyt samalla binnalla kuin se olisi syntynyt minkä tahansa riippumattomien osapuolten välillä vapailla markkinoilla.

Hallitus ehdottaa, että kiinteistön arvoksi Kiinteistö Oy Runeberginkatu 43:n taseeseen merkitään kiinteistön kauppahinta eli 5.024.614,30 euroa.

Helsingissä 11. päivänä lokakuuta 2001

Hallitus

(allekirjoitukset: Lars Mattsson, Arto Abonen, Magnus Ståhlberg)

Isännöitsijäksi valittiin Estlanderin toimisto

Hallitus hyväksyi kokouksessaan syyskuussa 2001 Oy Estlander & Co Ab:n tarjouksen yhtiön isännöinnistä. Peter Estlander nimitettiin yhtiön toimitusjohtajaksi. Isän-

Toimitusjohtaja **Peter Estlander** pitää asuntojen ja toimistojen peruskorjausta onnistuneena.

nöitsijäsopimus allekirjoitettiin lokakuun yhtiökokouksessa.

”Tulin kiinteistön isännöitsijäksi samaan aikaan kun Stiftelsen Brita Maria Renlunds minne - niminen säätiö osti enemmistöosuuden koko talosta. Aiemmin talo oli Elisän suorassa omistuksessa”, Peter Estlander kertoo.

”Talo ei ollut siihen aikaan erillinen yhtiö, vaan Runeberginkatu 43 kulki nimellä 'Töölö'. Se oli Elisän Töölö-kohde. Kun talo myytiin, siitä muodostettiin Kiinteistö Oy Runeberginkatu 43 ja se sai oman Ly-tunnuksen. Silloin sille laadittiin yhtiöjärjestys, määrättiin tilat ja jaettiin sen osakkeet.”

Brita Maria Renlundin säätiö osti 70 prosenttia osakkeista.

”Säätiö omistaa tällä hetkellä kaikki konttoritilat sekä Oksasenkadun puoleisen siiven asunnot. Siellä on kuusi asuntoa.”

”Asuntoja vuokrataan ainoastaan ruotsinkielisille opettajille. - Helsingissä on ollut vaikeuksia saada ruotsinkielisiä opettajia kouluihin, ja sen vuoksi nämä asunnot on 'korvamerkitty’”, Estlander selittää.

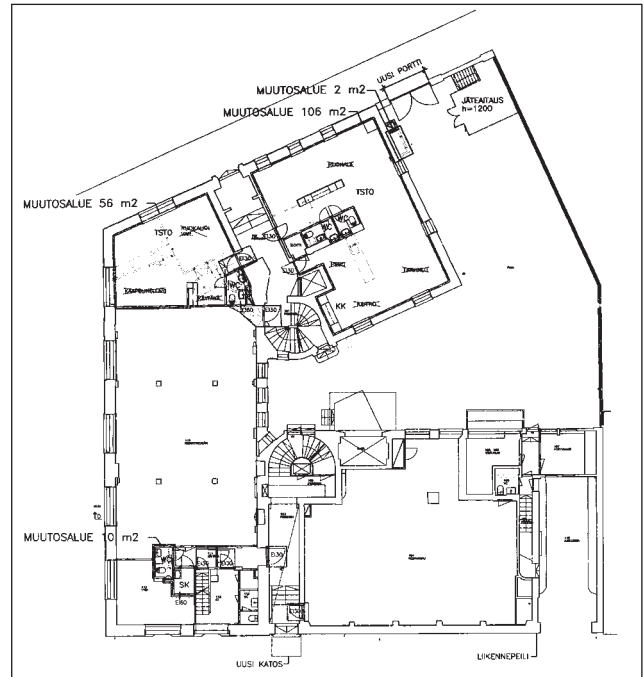
Yhtiöjärjestys määrittä uudet asuin- ja liiketilat

Kiinteistö Oy Runeberginkatu 43:n yhtiöjärjestyksen mukaan yhtiön osakepääoma on 14.234 euroa jaettuna 7.117:ään kahden euron nimellisarvoiseen osakkeeseen.

Yhtiökokouksen päätöksellä yhtiölle voidaan perustaa rakennusrahasto, lainanlyhennysrahasto, vararahasto tai muu rahasto.

Huoneistojako muodostui yhtiöjärjestyksen mukaan siten, että yhtiön osakkeet tuottavat hallintaoikeuden yhtiön omistaman rakennuksen huonetiloihin ja autopaikkoihin autohallissa ja piha-alueella seuraavasti (A-porras Oksasenkadulla ja B-porras Runeberginkadulla):

Huon.nro	Kerros	Tilan käyttö	Pinta-ala m ²	Osakk.lkm
A1	kellari	teletointatila	8,0	16
A2	kellari	varasto	25,5	51
A3	kellari	varasto	20,5	41
A4	kellari	varasto	50	100
A5	1	toimisto	51	10
A6	1	toimisto	102	204
A7	2	toimisto	114,5	2
A8	3	asunto	42,5	85
A9	3	asunto	76,5	153
A10	4	asunto	43	86
A11	4	asunto	76,5	153
A12	5	asunto	42,5	85
A13	5	asunto	76,5	153
B1	kellari	teletointatila	188,5	377
B2	kellari	teletointatila	143,0	286
B3	kellari	muuntamo	16,5	33
B4	1	teletointatila	189,5	379
B5	1	teletointatila	158,5	317
B6	1-2	museo	328,5	657
B7	2	toimisto	195,0	390
B8	3	toimisto	271,0	542
B9	3	toimisto	246,0	492
B10	4	toimisto	269,5	539
B11	4	toimisto	246,5	492
B12	5	toimisto	267,5	535
B13	5	toimisto	139,5	279
Ah1	kellari	autohallipaikka	10	20
Ah2	kellari	autohallipaikka	10	20
Ah3	kellari	autohallipaikka	10	20
Ah4	kellari	autohallipaikka	10	20
Ah5	kellari	autohallipaikka	10	20
Ah6	kellari	autohallipaikka	10	20
Ah7	kellari	autohallipaikka	10	20
Ah8	kellari	autohallipaikka	10	20
Ap1	piha	autopaikka	10	20
Ap2	piha	autopaikka	10	20
Ap3	piha	autopaikka	10	20
Ap4	piha	autopaikka	10	20
Ap5	piha	autopaikka	10	20
Ap6	piha	autopaikka	10	20
Ap7	piha	autopaikka	10	20
Ap8	piha	autopaikka	10	20
Ap9	piha	autopaikka	10	20
YHTEENSÄ			3558,5	7117

Vuoden 2001 peruskorjauksessa entinen henkilöstöruokala muutettiin toimistokäyttöön. (Helsingin rakennusvalvontaviraston arkisto)

Yhtiön välittömään hallintaan jäivät kuitenkin lämmönjakuhuone, talojakamo, porrashuone, siivouskeskus, jätehuolto- ja huoltovarastotilat, huoneistoja palvelevat talotekniset tilat sekä muut huoneistoihin kuulumattomat tekniset ja käytävätilat.

”Elisan omistukseen jäi puhelinmuseum, joka on kakkoskerroksessa sekä puhelinvaihdokeskus. Elisallahan on yhä digitaalinen puhelinvaihdokeskus kellarikerroksessa”, Estlander täsmentää.

Kiinteistöremontti alkoi vuonna 2001

Jo varhaisessa vaiheessa – kesällä 2001 – Kiinteistö Oy Runeberginkatu 43 tilaajana ja Indepro Oy konsulttina solmivat sopimuksen Runeberginkatu 43:n kiinteistön muutostöiden rakennuttamistehtävistä. Sopimuksessa todettiin seuraavaa:

”Rakennusbankkeena on Helsingin kaupungin osoitteessa Runeberginkatu 43 sijaitsevan kiinteistön peruskorjaus- ja muutostyöt.

Projekti muodostuu pääosin Brita Maria Renlundin säätiön hallintaan tulevien toimistotilojen sekä asuinhuoneistojen sekä Elisa Communications Oyj:n hallintaan tulevien teletointaan liittyvien tilojen peruskorjauksesta ja muutostöistä. Hankkeen bruttoala on noin 4.000 bruttoneliötä.

Peruskorjauksen bankesuunnitelma ja alustava kustannusarvio on laadittu keväällä 2001. Suunnittelu on aloitettu toukokuussa 2001 ja rakentaminen aloitetaan loppuvuodesta 2001.

Runeberginkadun eteisaulan värisävyyistä käytiin yhtiön hallituksessa värikkäitä keskusteluja.

Peruskorjauksen arvioidaan valmistuvan kesällä 2002.

Konsultti osallistuu bankesuunnitelman täydentämiseen siinä laajuudessa kuin suunnittelun käynnistämisen ja ohjauksen kannalta on tarpeen.

Huoltokirjan laatiminen ei sisälly tehtäviin. Huoltokirjan laatiminen teetetään yhteistyössä tilaajan kanssa erikseen sovitavalla asiantuntijalla.”

Sopimuksen mukaan urakointi jaettiin siten, että rakennustekniset työt ja yleiset työmaavelvoitteet teetettiin projektinjohtourakkana. Projektinjohtourakoitsija toimi pääurakoitsijana. Talotekniikan urakoiden jaosta sovittiin myöhemmin tilaajan kanssa erikseen.

Projektin vastuuhenkilönä toimi DI **Seppo Kivilaakso** ja projektipäällikkönä RI **Pekka Rantala**.

Korjaushankkeen budjetiksi määritettiin yhteensä 9.907.000 Suomen markkaa. Rakennuttajakustannusten osuus oli 1.475.000 markkaa, josta suunnittelukustannukset tekivät 925.000 FIM, rakennuttaminen ja valvonta 450.000 FIM sekä muut kustannukset 100.000 FIM.

Varsinaiset rakentamiskustannukset arvioitiin 8.152.000 markaksi. Niihin kuuluivat yleisten rakennustöiden ohella putki-, ilmanvaihto-, yleiskaapelointi- ja automaatiikaurakka sekä sähkötyöt.

Erillishankintana hissien modernisointiin varattiin 280.000 markkaa.

Korjaustöille omat rakennusrahastonsa

Syksyllä 2001 hallituksen kokoukseen tuotiin arkkitehdin esitys ala-aulan sekä sisäänkäynnin kunnostuksesta. Kokouksessa todettiin, että värisävyt voitaisiin pehmentää ja että **Corinne Taussi-Halme** ottaisi yhteyttä arkkitehtiin tässä asiassa.

Niin ikään todettiin, että yhtiö oli allekirjoittanut rakennuttamistehtävien hoidosta sopimuksen Indepro Oy:n kanssa. Samalla allekirjoitettiin myöskin sopimukset arkkitehti- ja pääsuunnittelutehtävistä Primeplan Arkkitehdit Oy:n kanssa, LVI- ja sähkösuunnittelusta Insinööritoimisto Niemi & Co Oy:n kanssa ja rakennesuunnittelusta Finnmap Consulting Oy:n kanssa.

Ylimääräisessä yhtiökokouksessa 31.10.2001 yhtiölle päätettiin yksimielisesti perustaa viisi erillistä rakennusrahastoa peruskorjaus- ja parannustöiden kustannusten kattamiseksi. Näistä kolme on huoneistokohtaisia rakennusrahastoja, joista yksi koskee asuntoja (rahasto 1), yksi toimistotiloja (rahasto 2) ja yksi museo-, tele- ja muuntamotiloja (rahasto 3).

Lisäksi perustettaisiin yksi rakennusrahasto (rahasto 4) puitesopimuksen ehtojen perusteella suoritettavien koko kiinteistöä koskevien peruskorjaus- ja parannustöiden (niin sanotut elinkaarikorjaukset) kustannusten kat-

tamiseksi; sekä yksi rakennusrahasto (rahasto 5) muiden koko kiinteistöä koskevien peruskorjaus- ja parannustöiden kustannusten kattamiseksi.

Kokouksessa valtuutettiin hallitus vahvistamaan rahastosuoritusten markkamäärät sekä maksuajankohdat ottaen huomioon, että osakkaat vastaavat hankkeen kustannuksista puitesopimuksen mukaisin osuuksin aiheutamisperiaatteen mukaisesti.

Rakennemuutoksia pihalle ja sisätiloihin

Peruskorjaushankkeen yhteydessä muun muassa poistettiin käytöstä puhelinyhdistyksen entinen henkilöstöruokala Oksasenkadun siivestä. Sekä ruokalan että sen varaston käytössä olleisiin tiloihin rakennettiin toimistohuoneita. Tätä koskevat piirustukset päivättiin 8.6.2001 ja hyväksyttiin Helsingin rakennusvalvonnassa 28.8.2001.

Talon toisessa kerroksessa laajennettiin Puhelinmuseota Oksasenkadun päätyyn saakka. Kolmannessa kerroksessa Oksasenkadulla olleet toimistotilat muutettiin asuin- käyttöön.

Talon viidennen kerroksen entisestä keskussalista tehtiin toimisto. Samassa kerroksessa vaihdettiin ilmanvaihtokonehuoneen paikkaa, jolloin myös entinen konehuone voitiin muuttaa toimistoksi.

Runeberginkadun ulko-oven yläpuolelle rakennettiin uusi katos. Autohallin ajoluiskan kulmalle asennettiin liikennepeili. Myös pihaportti uusittiin.

”Peruskorjauksen yhteydessä taloon tehtiin aivan uudenlaiset asunnot. Ne rakennettiin kokonaan uusiksi, mutta ulkoseiniin ei kuitenkaan puututtu”, Peter Estlander selostaa.

”Samalla tehtiin joitakin muitakin kunnostustöitä. Muun muassa piha vesieristettiin. Pihan alla on aika iso pysäköintihalli, joka tässä yhteydessä kunnostettiin.”

Vaikka rakennus oli suojeltu, Estlander muistelee saaneeraustöiden sujuneen ilman erityisiä byrokratiaongelmia.

”Kyllä suojelukohteissakin tavallisia vesieristyksiä ja asfalttitoita saa tehdä. Asuntojen rakentaminen vaati siten ihan kunnan rakennusluvut.”

Asentajien lakko uhkasi viivyyttää korjaustöitä

Loppuvuodesta 2001 hallituksen kokouksessa keskusteltiin muun muassa asuntojen porrashuoneen koristamaalauksesta, jonka hinnaksi arvioitiin 50.000 mk. Todettiin, että kyseinen kulu on otettu huomioon budjetissa ja päätettiin tilata kyseinen työ. Keskustelua herättivät myös julkisivun korjausrappaus ja maalaus.

Hallitus keskusteli niin ikään aulan kunnostuksesta ja päätti arkkitehdin ehdotuksen mukaisesti varustaa sei-

nät ja lattian graniittilaatoilla, mutta väriksi valittiin 'vehmaanruskea'. Käytäväreunoille päätettiin asentaa musta graniittiraita.

Myöhemmässä hallituksen kokouksessa 14.3.2002 Pekka Rantala antoi selvityksen saneerausprojektin etene- misestä. Selvityksen perusteella todettiin, että projekti eteni aikataulun mukaisesti.

Sähköasentajien lakko uhkasi viivästyttää korjaustöitä, mutta lopulta sillä ei ollut merkittävää vaikutusta. Projekti valmistui sopimuksen mukaan 14.6.2002.

Harjannostajaisia vietettiin 18.3.2002 Runeberginkadun kiinteistön viidennessä kerroksessa.

Sähkönjakelussa erityisjärjestelyjä

Korjaustöiden valmistuttua talo voitiin ottaa käyttöön. Puhelinyhdistyksen ajoilta kiinteistön sähkönjakeluun oli kuitenkin jäänyt joitakin erikoisuuksia, joita Elisa Networks Oy selvitti kiinteistön uusille käyttäjille kesäkuussa 2002 päivätyssä tiedotteessaan näin:

SÄHKÖN TOIMITUS JA MYYNTI KIINTEISTÖ OY RUNEBERGINKATU 43:SSA

1. Kiinteistön säbköliittymän mittaus

Kiinteistö on liitetty keskiännitteellä Helsingin Energian verkkoon. Liittymään on asennettu mittaus, jonka perusteella Helsingin Energia laskuttaa kerran kuussa koko kiinteistön kuluksista Elisa Networks Oy:tä.

2. Sähkönjakelu

Keskiännitteen jälkeen kiinteistön pienjakelua varten on kiinteistön pääkeskuksessa jakelumuuntaja, jonka kautta sähkönjakelu kuluttajille tapahtuu. Muuntamo kojeistoineen ja kiinteistön 400 V:n pääkeskus ovat Elisa Networks Oy:n omistuksessa, Se vastaa myös niiden kunnossapidosta.

3. Sähkön alamittaus

Kerroksien sähkönousuihin on asennettu alamittaukset, joiden perusteella kuluttajien sähköenergian kulutus mitataan.

Alamittauksen kulutusten yhteenlaskettu summa vastaa Helsingin Energian mittausta lisättynä sähköverkon häviöillä.

Kiinteistön kuluttajilla ei ole mahdollisuutta saada suoraa liittymää Helsingin Energialta ja tätä kautta Helsingin Energian mittausta kiinteistön liittymäratkaisusta johtuen. Tämä tarkoittaa, että kuluttaja ei voi tehdä suoraa sopimusta energialaitoksen kanssa.

4. Sähköenergian laskutus

Alamittauksen pohjalta Elisa Networks Oy laskuttaa Helsingin Energian laskutuskäytännön mukaan kerran kuukaudessa sähkön kulutuksesta.

Energian hinta noudattaa Helsingin Energian voimassa olevaa Yleissähkön hintaa.

5. Mitattu kulutusalue

Kiinteistön sähköjakelu on toteutettu mittausten subteen etukäteen suunniteltujen kerrosalueiden rajojen mukaan.

Mikäli kiinteistön sähköjakelun kulutusalueen rajat (mittausalue) eivät vastaa kuluttajan käyttöpaikkoja ja kuluttaja haluaa tarkalleen kuluttamansa sähköenergian mitattuna, on kuluttajan itsensä kustannettava kaapeloinnista ja keskusennuksista aiheutuvat kulut.

Vaihtoehtoisesti tämä voidaan hoitaa laskennallisesti. Arvioidaan (erillismittausten pohjalta) sähköenergian kulutus mittausrajasta poikkeavasta osasta ja lisätään se mitattuun kulutusarvoon – tai tilanteen mukaan vähennetään siitä.

Mikäli mittausalueen sisälle tulee useampi kuluttaja, voidaan sopia, että Elisa Networks Oy laskuttaa mitatusta kulutuksesta pääkuluttajaa (sovitaan) ja joka sitten laskuttaa edelleen alueen muita kuluttajia sovitus subteessa.

Elisa Networks Oy voi myös hoitaa laskutuksen suoraan mittausalueen kaikilta kuluttajilta sovitus subteessa.

Osakekirjoista tuli ongelmia

Syksyllä 2003 Kiinteistö Oy Runeberginkatu 43:n hallitus totesi, että yhtiöllä on kaksi eri hissihuolto-yhtiötä. Tämän johdosta päätettiin irtisanoa Otis Oy:n hissihuol-

tosopimus ja solmia uusi sopimus Schindler Oy:n kanssa, joka tämän jälkeen vastasi talon kaikkien hissien huoltamisesta.

Samoihin aikoihin taloyhtiö solmi uuden turvallisuuspalvelusopimuksen Elisa Networks Oy:n kanssa. Sopimus sisälsi hälytyspalvelun sekä palohälyttimien huollon.

Hallituksen kokouksessa 8.9.2003 todettiin, että yhtiön osakekirjat oli tilattu Setec Oy:stä ja niiden oli määrä valmistua syyskuun loppuun mennessä. - Osakekirjojen kanssa ilmeni kuitenkin yllättäviä ongelmia, joiden selvittelyyn meni toista vuotta.

Vielä toukokuussakaan 2004 osakekirjat eivät olleet tulleet Setecistä. Syy tähän oli, että yhtiöjärjestyksessä oli ollut virheellisiä osakenumeroita. Yhtiön hallituksen oli pyydettävä kaupparekisteriä korjaamaan painovirheet, jotta osakekirjat saataisiin painettua.

Lopulta Setecistä valmistuneet osakekirjat jaettiin kaikille osakkeenomistajille hallituksen kokouksessa 5.10.2004.

Kosmeettisia pikkukorjauksia

Vuonna 2004 taloyhtiössä havaittiin joitakin pieniä korjaustarpeita.

Oksasenkadun pihaportti varustettiin automaattisella avautumismekanismilla lokakuussa 2007.

Markku Kulomäen mukaan SKH Isännöinti Oy:llä oli näköala viidennestä kerroksesta sekä Ravintola Eliten että Runeberginkadun suuntaan.

Pihanpuoleisiin syöksytorviin oli asennettu räystäslämmitys jo useita vuosia aikaisemmin. Räystäslämmityksen ohjaus ei kuitenkaan ollut toiminut talvena 2003 – 2004. Hallitus teki päätöksen automatiikan korjauttamisesta.

Kiinteistön peruskorjauksen vuositarkastus oli pidetty 13.5.2004. Siinä oli havaittu pieniä epäkohtia, jotka oli sovittu korjattavaksi 26.6.2004 mennessä.

Koska entinen vahtimestarin huone pihatassa oli vaapaana, se annettiin vuokralle kesällä 2004.

Lokakuussa 2004 yhtiön hallituksessa keskusteltiin tulevista korjauksista ja todettiin, että taloyhtiön ikkunat tarvitsisivat pintamaalauksen lähivuosina. Tästä työstä päätettiin laatia aikataulu ja työselitys.

Helmikuun 2005 hallituksen kokouksessa todettiin, että pääoven ovisummerisysteemi oli reistaillut jo pitkään. Laitteet olivat vielä uusia, joten korjaukset hoituivat taakutyönä. - Kahta vuotta myöhemmin, vuonna 2007, A-portaan summerijärjestelmä oli kuitenkin uusittava kokonaan.

Pysäköintipulmia erilaisista syistä

Vuoden 2007 alussa Helsingin kaupungin pääviemäriin tuli vuoto Oksasenkadun alla.

Viemärivuoto aiheutti vesivahinkoja kiinteistön autohallissa. Helsingin kaupunki joutui kustantamaan autotallin korjaukset. Elisa Oy:n tekninen osasto valvoi korjaustöiden suorittamista.

Lisäksi hallituksen kokouksessa 14.2.2007 todettiin, että talossa oli toinenkin vesivahinko Elisa Oy:n tiloissa.

Se päätettiin korjata. Taloyhtiö maksoi korjauskustannuksista 50 prosenttia.

Elisa Oy ulkoisti teknisen huollon työnsä alkuvuodesta 2007, joten myös Runeberginkatu 43:n talon tekninen huolto siirtyi Are Oy:n vastuulle 1.2.2007 lähtien.

Koska talon sisäpihalla oli usein pysäköity autoja luovattomasti, hallitus teki vuonna 2007 päätöksen siitä, että pihan portti varustetaan automaattisella avautumismekanismissa. Sen avulla piha voitaisiin pitää suljettuna päiväsaikaan, jolloin virhepysäköinneistä päästäisiin eroon.

Syksyllä 2007 portin automaattinen avautumisjärjestelmä tilattiin 7.000 eurolla. Järjestelmä asennettiin lokakuun aikana.

”Minusta pihapaikointi toimi käsittämättömän huonosti. Kuka vain pysäköi sinne”, kiinteistössä vuosina 2003 – 2007 vuokralaisena olleessa SKH Isännöinti Oy:ssä työskentelevä isännöitsijä **Markku Kulomäki** muistelee.

”Piha oli aina täynnä ulkopuolisten autoja. Siitä kai johtuikin, että automaattinen pihaportti asennettiin – se varmaankin rauhoittaa pihan. Uusi portti tuli tosin vasta siinä vaiheessa, kun SKH Isännöinti oli jo muuttamassa”, Kulomäki kertoo.

”Saimme kyllä auton aina jonnekin pysäköityä, sillä olimme oppineet tulemaan pysäköintitilanteen kanssa toimeen. Meillähän oli pihapaikkojen lisäksi autopaikkoja maanalaissa autohallissa.”

Ajoittaisista pysäköintipulmista huolimatta Kulomäki muistelee työrupeamaansa Töölössä lämmöllä.

”Talo oli tosi hieno”, hän tiivistää.

Vanhassa talossa modernit asunnot

Isännöitsijä Peter Estlanderin mukaan kiinteistön asuintai toimistohuoneistoissa ei enää viime vuosina ole tarvinnut tehdä uusia kunnostustöitä.

”Vuokralaisia on tullut ja mennyt, mutta asuntoja ei ole tarvinnut remontoida. Peruskorjauksessa niihin tehtiin jonkin verran pintakunnostusta.”

”Nykyiset asunnot ovat melko pieniä, mutta niitä ei varsinaisesti olekaan suunniteltu perheasunnoiksi. Asunnot ovat vanhassa talossa aika moderneja ja niissä on avokeittiöt”, Estlander selittää.

Asukkaat ovat ruotsinkielisiä opettajia. Toki lapsiperheitäkin on joukossa.

”Tämä on ollut oikein mukava paikka asua”, toteaa **Heidi Huhtio**, joka on asunut talossa miehensä **Samun** ja muun perheensä kanssa Oksasenkadun siivessä jo yli viisi vuotta.

Luonteeltaan vaatimattomina ihmisinä Huhtiot eivät halua laajempaan haastatteluun. He ovat kuitenkin aktiivisesti osallistuneet talon asioihin ja muun muassa tehneet taloyhtiölle aloitteita joistakin rakenteellisista parannuksista.

Kirjava joukko kansoittaa talon

Liiketiloihin on tullut 2000-luvulla vuokralaisiksi useita erikokoisia ja eri aloja edustavia yrityksiä. Kolmannen kerrokseen puhelinyhdistyksen varaston ja laskutustoimiston entisiin tiloihin muuttaneet, samaan konserniin kuuluvat viestintäkonsulttiyritykset Perfecto ja GCI Finland ovat suurimmasta päästä.

Tunnettu keittiökalustealan yritys Puustelli avasi keksällä 2008 neuvotteluhuoneen kiinteistön Oksasenkadun siipeen. Samoissa tiloissa toimi vielä alkuvuodesta turva-alan yritys Security Arsenal Helsinki Oy, joka oli turkulaisen Security Arsenalin pääkaupunkiseudulla toimiva tytäryhtiö. Verkkosivujensa mukaan Security Arsenal järjestää turvapalveluja ja -koulutusta. Sen erikoisaloja ovat esimerkiksi ravintolaturvallisuus ja piirivartiointi.

Oksasenkadulla toimivat vuonna 2008 myös markkinointitoimisto Pluto Finland toisessa kerroksessa sekä rauta-alan yritys Preego Oy pohjakerroksessa.

Heti Oksasenkadun ulko-oven oikealle puolelle Apollonkadun kulmatoimistoon on asettunut Arkkitehtuuri-toimisto Kimmo Lylykangas. Toimisto suunnittelee muun muassa hirsitalojen peruskorjauksia ja tulevaisuuden energiaratkaisuja, kuten energiaa säästäviä passiivitaloja.

Runeberginkadun puoleisessa siivessä toimii Joogakoulu Shianti talon toisessa ja neljännessä kerroksessa. ”Joogassa ihmiskehon terveyden ja notkeuden kannalta tärkeät liikkeet yhdistyvät mielenrauhaa lisääviin hengitys- ja meditaatioharjoituksiin”, Shianti kertoo verkkosivuillaan.

Neljännen kerrokseen Runeberginkadulla on perustanut toimiston myös Nordic 1, jonka toimialaksi mainitaan televiestintälaitteiden ja -palvelujen markkinointi.

Viidennen kerroksen yrityksiin kuuluu Aquasource Oy. Se on osa Aquasource Algae Groupia, eurooppalaista luon- taistuoteketjua.

Vielä vuoden 2007 lopulla viitoskerroksessa oli myös isännöitsijätoimisto SKH Isännöinti Oy.

SKH:n toimitilat olivat aluksi alakerrassa Oksasenkadun puolella. Myöhemmin yritys siirtyi suurempiin parinsadan neliön tiloihin viidennen kerrokseen, Runeberginkadun ja Apollonkadun kulmaan sijoitettuun toimistoon.

Kaikkiaan SKH toimi Runeberginkadulla neljä vuotta, mutta yhtiön Töölön-toimipiste on sittemmin muuttanut Museokatu 9:ään. Vuonna 2008 AMT-Kiinteistöt edusti vielä osaltaan kiinteistötoimialaa talon viidennessä kerroksessa.

GCI Finlandin nykyiset toimistot olivat aiemmin puhelin yhdistyksen laskutusosaston käytössä.

UUDENLAISTA VIESTINTÄÄ RUNEBERGINKADULLA

Videokamera käy ja iso videotykki paljastaa armotta esiintyjän jokaisen eleen ja ilmeen. Moista taatusti hämmästelisivät suu auki Puhelin yhdistyksen varaston työntekijät, jos heidät voisi taikoa entisiin työtiloihinsa.

Nyt Runeberginkatu 43:n kolmannessa kerroksessa toimii Perfecto Oy, joka opettaa esiintymistäitoja markkinoinnin, viestinnän ja johtamisen ammattilaisille.

Samassa kerroksessa, entisen laskutusosaston paikalla uusrastaa Perfecton sisaryhtiö GCI Finland.

”Reilut neljä vuotta sitten etsiskelimme toimistotiloja pitkin kaupunkia. Heti kun olimme nähneet tämän paikan, syntyi ajatus että 'hei, tuossahan on hyväkuntoiset tilat'. Runeberginkatu 43 ei ole ihan keskustassa, joten hinta-

taso on hieman kohtuullisemmalla kuin siellä, ja silti tämä on melko lähellä keskustaa. Ja tietysti itse talo viehähti. Tässä on persoonallisuutta ja sisäänkäynti on hieno. Kun vielä kuulumme talon historiasta, ajattelimme, että tämä sopii meille. Me olemme sentään viestintään liittyvä yhtiö, ja siinä mielessä talon viestinnällinen historia tuntui hyvältä”, muistelee Perfecto Oy:n toimitusjohtaja **Heikki Kankaanpää**.

Perfecto Oy muutti Runeberginkadulle syksyllä 2004 ja sisaryhtiö GCI Finland keväällä 2005. Niiden hallussa on koko kolmas kerros.

”Me olemme avokonttorissa, GCI Finland koppikonttoritilassa. Siellä mahtuu kyllä useampiakin ihmisiä yksittäisiin huoneisiin”, Kankaanpää selvittää.

Perfecto Oy:n neuvotteluhuone on varustettu videolaitteistoilla. Apollonkadun ja Runeberginkadun kulmahuoneessa on ulkonevat ikkunat.

Asiakkaat ihastelevat upeita tiloja

”Olemme viihtyneet Runeberginkadulla aivan erinomaisesti”, Kankaanpää vakuuttaa.

Ja mikäpä on viihtyessä. Vieressä on Mika Waltarin puistikko, lähellä ovat myös Hesperianpuistikko ja meri.

”Olemme joskus pitäneet omia tilaisuuksiamme tässä lähellä, Soutustadionilla.”

”Töölö on myös kaupunginosana varsin hyvä. Täällä on vanhoja, pitkään paikallaan olleita kivijalkaliikkeitä. Sellaiset antavat oman leimansa”, Kankaanpää kuvailee.

Kävelyetäisyydellä on useita hyvin erilaisia ravintoloita, joissa asiakkaille voi tarjota ikimuistoisia ruokanautintoja. Etenkin Elitessä. Siellähän ovat herkutelleet monet kuuluisuudet marsalkka Mannerheimista lähtien. Taiteilijavieraista tunnetuimpia lienevät Tauno Palo ja Mika Waltari, jotka silloin joskus ennen saattoi tavata saman pöydän ääressä.

Tietysti myös itse rakennus saa kiitosta.

”Moni asiakas, joka tulee ensimmäistä kertaa meille, sanoo, että onpa teillä kivat tilat. Sekin tietenkin vaikuttaa: jos on viihtyisät tilat, asiakkaat tulevat mielellään.”

Varsinkin avotilojen upeat lasiseinämät tekevät vaikutuksen.

”Niitä oli jo entuudestaan, kun muutimme tyhjillään olevaan kerrokseen. Lähinnä vain järjestelimme lasiseinämiä uudelleen. Olemme tehneet vain joitain pienenpieniä muutoksia. Muokkasimme entisestä aulatilasta nykyisen kirjastohuoneemme.”

Ehkä eniten uudistuksia on tehty Runeberginkadun kulmahuoneessa, missä nyt on suuri neuvotteluhuone. Perfectolaiset kutsuvat sitä studioksi.

”Täällä valmennamme asiakkaitamme. Opetamme heitä esiintymään videokameran edessä.

Katsomme esityksen tuon videotykin kautta, joka heijastaa kuvan seinälle. Sen jälkeen arvioimme yhdessä, mikä meni hyvin ja missä on kehitettävää.”

”Ääni tulee ylhäältä, huoneen nurkassa olevien kaiuttimien kautta. Koska tämä tila on tehty valmennustarkeoituksiin, lisäsimme tähän ylimääräisen äänieristyksen. Muuten mekkala kuuluisi tuohon viereiseenkin neuvotteluhuoneeseen.”

Ryhmäkoko valmennuksessa on 6 – 8 henkeä, ja tämä on erinomainen tila sen kokoiselle porukalle. ”Nuo erkerit tuovat tilaan persoonallisuutta ja ilmavuutta. Myös nuo lasitiilet viehättävät meitä. Tämä on hyvin suunniteltu tila: samalla modernia ja kuitenkin tyylikästä”, Kankaanpää kehaisee.

Piinahuoneena Pystis

”Tilat ovat meille kaikin puolin sopivat. Tosin nyt olemme jo sillä rajalla, että tunnelma alkaa olla hieman tiivis. Avokonttorissa on onneksi se hyvä puoli, että siellä voidaan muunnella työpisteitä joustavasti.”

Tarvetta joustoon onkin, sillä nuori yritys on paisunut muutamassa vuodessa neljän hengen pioneeriporukasta 18 ihmisen yhä kasvavaksi konsulttitoimistoksi.

”Toistaiseksi kaikilla on omat työpisteet. Olemme kyllä miettineet sitä, että työpisteet olisivat yhteiskäytössä ja työntekijä voisi mennä siihen työpisteeseen, joka on vapaana. Nykyisinhan päivittäin osa työpisteistä on vapaina, kun ihmiset ovat asiakkaiden luona.”

Perfecton valmennuskäytössä on myös kerroksen toinen neuvottelutila.

”Tämä on niin sanottu Pystis eli pystyneuvotteluhuone, se tehostaa palavereita. On helpompi ideoida, kun on voi liikkua eikä jämähdä istumaan. - Ja täälläkin on videokamera: tämä toimii samalla harjoitushuoneena. Kun ihmiset tulevat valmennukseen, kaappaamme heidät jo tässä 30 sekunnin harjoitukseen.”

”Annamme tehtävän 'kerro omasta yrityksestäsi, 30 sekuntia aikaa' – ja katsomme, mitä sieltä tulee.”

Isoja ja pieniä oppilaita

Perfecton videokameroiden paahteessa on hikoillut tähän mennessä jo lähes 4 000 ihmistä. He ovat markkinoinnin, viestinnän, myynnin ja johtamisen ammattilaisia. Osa edustaa suuria yrityksiä kuten Itellaa, Pauligia, Lumenea ja Editaa. Muutammat suuret asiakkaat ovat monikansallisia yrityksiä. Mukana tietysti myös pieniä yri-

*”Lämmityksenä on nykyisin vesikiertoinen kaukolämmitys. Ennen tehtiin järeitä lämpöpattereita – ne toimivat vieläkin hyvin”, toimitusjohtaja **Heikki Kankaanpää** sanoo.*

tyksiä. Eikä unohtaa sovi yhteisöjäkään, joista voisi mainita vaikkapa Raha-automaattiyhdistyksen, sisäasiainministeriön ja SOS-Lapsikylän.

Kaikilla niillä on sama ongelma: miten saada oma viesti perille. Ja siinähan Perfecto auttaa.

”Kirkastamme yritysten viestit. Aika monen yrityksen strategiat ovat niin vaikeaselkoisia, ettei niistä normaali ihminen saa mitenkään selvää. Siinä suhteessa on paljon tekemistä. - Toinen asia on, miten yrityksen toimintatavat saadaan tukemaan yrityksen linjauksia. Kolmantena tulevat sitten yksilöiden taidot: kuinka he osaa välittää viestit oikeassa muodossa eteenpäin”, Kankaanpää selvittää.

”Meidän mottomme on 'keskity olennaiseen, keskity ihmiseen'. Tämän viestin me haluamme kertoa asiakkaillemme.”

Puhelinyhdistyksen varasto kolmannessa kerroksessa on muuttunut viestintäkonsulttien avokonttoriksi.

ARKKITEHTI KUNNIOITTA VANHOJA RAKENNUKSIA

Oksasenkatu 10:n tietokoneiden muistiin rakennetaan passiivitaloa. Energiapibiä rakennusta päästään ihmettelemään Valkeakosken asuntomessuilla 2009. Samaan aikaan syntyy myös suunnitelmia historiallisten rakennusten saneeraamiseksi.

Arkkitehtuuritoimisto Kimmo Lylykangas Oy muutti arkkitehti Lars Sonckin suunnittelemaan taloon 2002. Sen 50 neliön toimisto on nyt rakennuksen pohjakerroksessa, Oksasenkadun puolella.

”Viihdymme täällä vallan mainiosti. Rakennus sijaitsee hyvällä paikalla, ja asiakkaillekin löytyy parkkipaikoja”, kiittelee arkkitehti **Kimmo Lylykangas**.

”Tämän tilan kaikki saneeraukset oli tehty ennen muuttoa. Tässä on kai sellainen 'suutarin lapsilla ei ole kenkiä' -ilmiö: emme ole itse saneeranneet omia toimitilojamme. Siivoamme kerran kesässä”, Lylykangas virnistelee.

Muiden tiloja Oksasenkadun toimiston arkkitehdit ovat kyllä kunnostaneet. Joukossa on myös arkkitehti Lars Sonckin suunnittelema rakennus Helsingin Kulosaessa. Muista historiallisesti arvokkaista saneerauskohteista Lylykangas mainitsee Ullanlinnankadun ja Kasarminkadun kulmatalon, jossa aikoinaan oli **Tove Janssonin** ateljee.

”Teimme siihen vähän julkisivusaneerausta.”

Toimiston arkkitehtien kädenjälki näkyy myös monissa Hangon vanhoissa ja uljaissa huviloissa.

Grönqvistin talo korjauskohteena

”Arvokiinteistöjä on aina kohdeltava siten, että niiden historiallinen arvo säilyy”, Lylykangas korostaa.

*”Töölön puhelinkeskuksrakennuksessa on mielenkiintoisia yksityiskohtia”, arkkitehti **Kimmo Lylykangas** huomauttaa.*

Oksasenkadun puoleinen porrashuone vuosien 2001–2002 remontin jälkeen: sisustuksen värit ovat paljolti samoja kuin B-portaassa.

”Vanhat rakennukset kertovat jälkipolville jonkun merkittävän arkkitehdin työstä tai jonkin tietyn ajan rakennustavasta. Niinpä aina, kun lähdemme suunnittelemaan saneerausta vanhaan kohteeseen, perehdymme aluksi talon vaiheisiin, hankimme kaikki piirustukset ja tutkimme niitä.”

”Monesti olisi tosin mukavaa korjata käyttämällä uusia ja edullisia tuotteita. Se voisi olla tilaajankin kannalta edullisempaa”, Lylykangas heittää.

Historialliset arvot on kuitenkin päätetty pitää kunnia.

Yksi Lylykankaan toimisto vaativia tehtäviä oli Pohjois-Esplanadilla sijaitsevan Grönqvistin talon saneeraus, kun sisäpihan puolelle tarvittiin hiukan lisää liiketilaa.

”Se oli haasteellinen korjauskohde – arvorakennus, jonka kaikki muutokset vaativat tarkkaa miettimistä. Siinä oli aikoinaan yksi Helsingin ensimmäisistä puhelinkeskuksista.”

LÄHDELUETTELO

Haastattelut:

Bo Ekman
Senja Ekman
Peter Estlander
Jouko Evolahti
Rainer Falenius
Heidi Huhtio
Heikki Kankaanpää
Pekka Korvenmaa
Markku Kulomäki
Erkki Lahtinen
Kimmo Lylykangas
Jan-Erik Nordström
Lea Nordström
Matti Perkiö
Eila-Marjatta Rapeli
Anja Renqvist
Mauri Renqvist
Seppo Saarlamo
Anna Savikko
Kari Tallgren

Painetut lähteet:

Arkkitehti-lehti N:o 1/1938: Uusia rakennushankkeita. (Rakennustaiteen museon kirjasto)
Bertho, Catherine (toim.): *Histoire des télécommunications en France*. Érès, Toulouse 1984.
Digitaalitekniikka tuli Töölön puhelinkeskukseen. Artikkel, *Helsingin Sanomat* (1984).
Eklöf, Kaj: *Töölön käyttöpiiri 70-vuotias*. Puhelinmuseo, Helsinki 1992 (moniste).
Eklöf, Kaj: *Töölön museon synty ja nykypäivä*. Puhelinmuseo, Helsinki 1998 (moniste).
Elokuvakalenteri 1980. SEOL, Espoo 1979.
Finnkino lakkauttaa Forumin elokuvateatterin. Artikkel, *Helsingin Sanomat* 25.5.2006.
Haavikko, Ritva (toim.): *Mika Waltari – kirjailijan muistelmia*. WSOY, Porvoo 1980.
Hackzell, Kaija: *Viertotietä itään ja länteen – Helsingin vanhoja kortteleita 3*. Sanoma Osakeyhtiö, Helsinki 1988.
Harva, Martti–Nordman, Kurt: *HPY:n muutoksen vuosikymmenet*. Elisa, Helsinki 2002.
Helsingin suojeleuskuntakoulu. Artikkel, *Suomen Kuvalehti* N:o 39/1919 (27.9.1919).
Helsingfors Telefonföring 1891–1916. HTF, Helsinki.
Helsingin Puhelinyhdistys 75 vuotta. HPY, Helsinki 1957.
Helsingin Puhelinyhdistys – sisäiset puhelinluettelot 1951–1960. HPY, Helsinki.
Helsingin seudun puhelinlaitos 1882–1982. HPY, Helsinki 1981.
Immonen, Kari: *Sillat sielujen ja ihmismietteen*. Suomalaisen puhelimen kulttuurihistoriaa keskusneideistä tekstiviesteihin. Edita, Helsinki 2002.

Kaarna, Pertti: *Parhaat yhteydet*. Puhelinalan teknisten toimihenkilöiden edunvalvontaa vuodesta 1967 Helsingin Puhelinyhdistyksessä. HPY:n Tekniset ry, Helsinki.
Karilas, Yrjö (toim.): *Pikku jättiläinen 1942*. WSOY, Porvoo 1942.
Klinge, Matti (toim.): *Suomen kansallisbiografia*, osat 8 ja 9. SKS, Helsinki 2007.
Koivu, Petra – Laine, Jukka: *HPY:n historian merkittäviä tapahtumia*. Puhelinmuseo, Helsinki 1999 (moniste).
Korvenmaa, Pekka ym. (toim.): *Lars Sonck – arkkitehti 1870–1956*. Suomen rakennustaiteen museo, Helsinki 1981.
10 000 puhelinta mykistyi Töölössä. Artikkel, *Helsingin Sanomat*.
Kömmistö, Enni: *Puhelinmuseossa on paljon nähtävää*. Artikkel, *Kamppi-Eira* 18.2.2004.
Laine, Jukka: *Mitä on tehty, mitä on tulossa*. Puhelinmuseo, Helsinki 1998 (moniste).
Lappalainen, Marja-Liisa: *Mika Monisärmäinen*. Artikkel, *Ilta-Sanomat* 6.9.2008.
Miss Aika. Artikkel, *Suomen Kuvalehti* 1936.
Puhelinmuseo. Esite. Puhelinmuseo, Helsinki 2006.
Puhelinneidit pois. Artikkel, *Suomen Kuvalehti* N:o 6/1920 (7.2.1920).
Rosén, Ragnar ym. (toim.): *Helsingin kaupungin historia IV: 1*. SKS, Helsinki 1955.
Säätiöt tutkijoiden turvana. Artikkel, *Kaupparehti Vip* 20.8.2007.
Uusitalo, Kari ym. (toim.): *Suomen kansalliskinematografia 8*. Edita, Helsinki 1999.
Vahtera, Tiina: *Waltarin kaduilla*. Artikkel, *Ilta-Sanomat* 28.5.2008.
Valtakunnallinen taajuusluettelo 2002. Skanneri-lehti, Kouvola 2001.

Arkistolähteet:

Helsingin kaupunginmuseo
Helsingin kaupungin rakennusvalvontaviraston arkisto
Kiinteistö Oy Runeberginkatu 43:n hallituksen pöytäkirjat 2001–2007
Puhelinmuseon arkisto
Rakennustaiteen museon arkisto

Muut lähteet:

Elisa 120 vuotta. Käsikirjoitus Sami Mälkiä. Videonauhoite (DVD). Puhelinmuseo.
<http://www.arklylykangas.com/office.html> (Internet-sivusto)
<http://www.britamariarenlundsmine.fi> (Internet-sivusto)
<http://www.elisa.fi/ir/index.cfm?t=1&o=4462.50> (Puhelinmuseon Internet-sivusto)
<http://www.jooga.fi> (Internet-sivusto)
<http://koti.armas.fi/~tavastsvenska/tomtebosuo.htm> (Internet-sivusto)
<http://www.mikawaltari100.net/mikawaltari.html> (Internet-sivusto)
<http://www.perfecto.fi> (Internet-sivusto)
<http://www.plutofinland.fi> (Internet-sivusto)
<http://www.pyetelecomhistory.org> (Internet-sivusto)
<http://www.securityarsenal.fi> (Internet-sivusto)
<http://www.stockmann.com> (Internet-sivusto)
<https://www.skh.fi> (Internet-sivusto)
Keskustelu Nordman & Ahlstedt HPY:n museolla 1999. Videonauhoite (VHS). Puhelinmuseo.

Arkkitehti Lars Sonckin suunnittelema Töölön puhelinkekus Runeberginkatu 43:ssa Helsingissä kuuluu Helsingin arvokkaisiin. Lähes satavuotisen historiansa aikana talo on ollut monessa mukana. Kiinteistöön asennettiin Pohjoismaiden ensimmäinen automaattinen puhelinkekus. Puhelinkekusrakennukseen on vuosien varrella rakennettu kaksi lisäsiipeä. Kattoakin aiottiin korottaa 1940-luvun puolivälissä, mutta hanke jäi lopulta toteuttamatta.

Nykyisin kiinteistö on peruskorjattu ja siinä on puhelinkekus lisäksi paljon asuin- ja liiketiloja. Talossa toimii myös Puhelinmuseum.